

POHLEDY

EDICE SAP|STUDIE|ANALÝZY|PROGNÓZY

2|2007

*Českomoravská konfederace
odborových svazů*

Analýza dopadů reformy veřejných financí stran ODS, KDU-ČSL, SZ

**Českomoravská konfederace
odborových svazů**

**Analýza dopadů
reformy veřejných financí
stran ODS, KDU-ČSL, SZ**

**Oddělení makroekonomických analýz a prognóz
Sociálněekonomické oddělení**

Květen 2007

© Soudy
nám. Winstona Churchilla 2
113 59 Praha 3

ISBN: 80-86846-19-9

soudy, Praha 2007

OBSAH

Úvod	5
Analýza dopadů reformy veřejných financí stran ODS, KDU-ČSL, SZ	7
Reforma zdravotnictví (<i>Luděk TOMAN</i>)	51
Ekologická daňová reforma (<i>Martin FASSMANN</i>)	59
Dopady z růstu nájemného a dalších služeb (<i>Jaroslav ŠULC</i>)	69
Školné – konec jednoho mýtu (<i>Luděk TOMAN</i>)	77
Analýza délky pracovní doby v ČR a státech EU (<i>Luděk TOMAN</i>)	87

Úvod

Hlavním tématem druhého čísla revue *Pohledy v letošním roce* je podrobná analýza připravované reformy veřejných financí a jejich souvislostí. V tomto smyslu je toto číslo ideovým následovníkem některých souhrnných analýz publikovaných v *Pohledech* v předchozích letech. Máme na mysli především čísla nazvaná „Mýty, lži a pověry českých reforem veřejných financí“ (*Pohledy 1/2004*), „Jak dopadne modrá šance ODS na českého zaměstnance“ (*Pohledy*, mimořádné vydání v roce 2005) a „Sondy do volebních programů parlamentních stran a Strany zelených“ (*Pohledy 1/2006*).

Souhrnný pohled na reformu jako celek i poměrně detailní pohled na jednotlivá reformní opatření a jejich důsledky je obsažen v úvodní „**Analýze dopadů reformy veřejných financí stran ODS, KDU-ČSL, SZ**“. Mimo jiné obsahuje unikátní kombinaci odhadů dopadů reformních opatření do oblasti veřejných rozpočtů na straně jedné a do hospodaření jednotlivých typů domácností na straně druhé. Souhrnný dopad změny přímých daní, nepřímých daní a sociálních transferů na jednotlivé typy domácností zaměstnanců nebyl doposud v této šíři nikde zpracován. Navíc analýza porovnává dopady reformních kroků nejen se současným stavem, ale též s předvolebními sliby ODS obsaženými v tzv. *tlustého peněženče*. (viz *Pohledy 1/2006*).

Další monotematické statě upozorňují na problematiku opatření, která sice nejsou přímo součástí reformy veřejných financí, avšak budou působit ve stejné době jako opatření reforem a jejich působení bude dopady „reformy“ násobit. Máme na mysli především **zvýšení cen energií v důsledku ekologické daňové reformy a deregulaci nájemného v nájemních bytech**.

Neopominutelnou oblastí působení reforem veřejných financí jsou veřejné služby. V tomto čísle věnujeme větší pozornost tzv. **reformě zdravotnictví**, která svou prezentací a obsahem stojí poněkud mimo prezentovaný koncept reforem, a dále pak velmi významné otázce **školného** na vysokých školách. Školné se sice v reformních opatřeních prozatím neobjevilo, ale podle našeho názoru se (při znalosti politických programů) při dané politické konstelaci dá očekávat, že se objeví co nevidět.

Důležitou otázkou, související bezprostředně s připravovanou důchodovou reformou, je **délka pracovní doby** v České republice v mezinárodním kontextu. Ta také tvoří závěrečnou stať tohoto čísla revue *Pohledy*.

**Za autorský kolektiv
Martin FASSMANN**

Analýza dopadů reformy veřejných financí stran ODS-KDU/ČSL-SZ

Oddělení makroekonomických analýz a prognóz Sociálně ekonomické oddělení

I. Úvodem

Vládní koalice prezentovala svou představu reformy veřejných financí dne 3. dubna 2007. Prezentace byla oproti minulosti atypická tím, že nebyl veřejnosti představen komplexní reformní projekt schválený vládou, ale pouze tři propagační powerpointové prezentace (předsedy vlády, ministra práce a sociálních věcí a ministra financí). Ty pak byly přes týden vydávány za reprezentativní přehled reformy veřejných financí.

Skutečný projekt reformy schválený vládou s názvem „Reformní kroky realizované v letech 2007 až 2010 k dosažení stanovených deficitů veřejných rozpočtů“ (upravený o změny provedené na zasedání vlády dne 2. dubna), který se přes snahu o utajení dostal do rukou některých novinářů, byl neoficiálně uvolněn až 12. dubna 2007. Do té doby se projevovala snaha o jeho utajení, přestože ho někteří novináři zjevně měli. Ve stejný den byla prezentována představa reformy českého zdravotnictví. Každopádně však nelze ani tento souhrnný materiál chápat jako celkově ujasněnou a komplexní představu reformy ve všech ohledech, protože řada opatření (hlavně v letech 2009-2010) je zde jen naznačena.¹⁾

Například dokument „Reformní kroky...“ na str. 24 uvádí, že „...není tento soubor návrhů změn sociálních zákonů dostatečný a musí být doplněn jejich dalšími úpravami s účinností od roku 2009 s přínosem nejméně v rozsahu 5,3 mld. Kč v roce 2009 a 4,6 mld. Kč v roce 2010. Předpokládá se, že v této etapě nepůjde jen o parametrické změny dávek, ale o komplexnější systémové zásahy...“. Prostě a jednoduše musí se škrtnat dalších 10 mld. Kč (v podmínkách roku 2010) a už nepůjde o snižování, ale o přímo rušení celých pasáží dávek.

Naopak pro rok 2010 se připravuje „obdobně jako u změn sociálních zákonů“ prozatím neidentifikovatelná „...další úprava zákona o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, které dále sníží platby státního zdravotního pojištění o 7,075 mld. Kč“.²⁾

¹⁾ Vedle toho ukazuje naše praktická zkušenost s paragrafováním zněním reformních zákonů (jejichž části týkající se především příštího roku již byly dány do připomínkového řízení), že tyto zákony obsahují celou řadu dalších změn. Ty však nebyly ani v prezentacích, ani v souhrnném vládním materiálu vůbec zmiňovány.

²⁾ Oblast úprav na straně příjmů veřejného zdravotního pojištění si zaslouží bližší komentář. Materiál projednaný vládou obsahoval vedle již zmiňovaných blíže neidentifikovaných úprav v oblasti zdravotního pojištění s pozitivním dopadem do veřejných financí v rozsahu -7,075 mld. Kč v roce 2010 pouze vyčíslení dopadu snížení platby za tzv. státní pojištěnce v letech 2008 (-3,4. mld. Kč), 2009 (-6,4 mld. Kč) a 2010 (-2,0). Neobsahoval však vyčíslení dopadu „zastropování“ pojistného na všeobecné zdravotní pojištění na úrovni čtyřnásobku průměrné mzdy. To samo o sobě sníží příjmovou stranu zdravotního pojištění ve sledovaných letech ročně o dalších 1,8-2 mld. Kč. Je zajímavé, že toto opatření není zahrnuto v legislativních opatřeních „zdravotní reformy“, které byly představeny 12. 4. 2007 ministrem Julínkem. I on sice navrhuje novelu zákona č. 592/1992 Sb., ta se však zabývá pouze legislativním ošetřením omezené platby státu za státní pojištěnce. „Zastropování“ platby pojistného je součástí jiné novely téhož zákona (byla součástí tzv. sociálního balíku reformních zákonů). Takže dochází k poněkud paradoxní situaci, že se v připomínkovém řízení nalézají souběžně dvě novely téhož zákona, což samo o sobě napovídá mnohé o „systému práce“ na reformě veřejných financí.

Dalším zdrojem informací, ze kterého jsme při naší analýze vycházeli, jsou návrhy paragrafovaných znění reformních novel zákonů, které byly předány do vnějšího připomínkového řízení souběžně s prezentací reformy. Máme k dispozici tři soubory reformních novel zákonů, a to novely v oblasti sociální politiky a odměňování, v oblasti zdravotnictví a v oblasti daní. Bohužel však ani tyto zdroje nám nemohou poskytnout komplexní obraz o připravované reformě, i když širě změn obsažená v paragrafovaném znění zákonů mnohonásobně převyšuje změny prezentované pod hlavičkou reformy veřejných financí. Prvním důvodem je, že novely zákonů uvádějí pouze ta reformní opatření, jejichž zavedení je podmíněno změnou zákona. O komplexu nelegislativních opatření (řízení výdajové strany veřejných rozpočtů) se však (stejně jako v případě předchozího materiálu) nedozvíme zhola nic. Druhým důvodem je, že se úpravy paragrafovaného znění vztahují v zásadě pouze k příštímu roku, s výjimkou návrhů změn daně z příjmu, na kterých, zdá se, předkladatelům mimořádně záleží (viz dále).

Třetím zdrojem, ze kterého jsme vycházeli při analýze reformy veřejných financí, jsou informace prezentované ve sdělovacích prostředcích. Stále více se ukazuje, že (alespoň někteří) novináři mají zřetelně lepší přístup k informacím o reformě veřejných financí než „zbytek“ společnosti, včetně sociálních partnerů. Otázkou však je, nakolik mají tyto „exkluzivní“ dodatečné informace o reformě veřejných financí původ ve *skutečné* indiskreci (únikem před veřejností pečlivě utajovaných dokumentů) a nakolik jde o *řízenou* indiskreci, jejímž účelem je otestovat si některé reakce veřejnosti, resp. nakolik má řízený systém „Jobových zvěstí“ vytvořit postupně dojem, že koneckonců to, co je vládou předkládáno, ještě není tak hrozné, protože by mohlo být mnohem hůř.

Zdá se, že minimálně část sdělovacích prostředků je součástí záměrně organizované P.R. kampaně, která začala již dávno před samotnou prezentací reformy veřejných financí. Tato kampaň různými dohady, „neověřenými“ informacemi a čerpáním z „pracovních“ dokumentů vytvořila okolo vlastní reformy veřejných financí ještě jednu reformu – virtuální. To v nás vzbuzuje minimálně otázku (posílenou samozřejmě i vystoupeními některých koaličních poslanců), nakolik je projekt reformy pevný a nakolik (hlavně v opatřeních v dalších časových etapách) variabilní v tom, jakým směrem se bude ubírat (s ohledem na blížící se volby) v závislosti na reakcích veřejnosti na předchozí kroky.

I přes znalost základního dokumentu schváleného vládou se totiž stále více ukazuje, že analýza reformy je ve skutečnosti „střelbou na pohyblivý terč“, přičemž některé oblasti (prozatím) v reformních návrzích jsou definovány jen velmi vágně, či zcela absentují (např. otázka dalšího vývoje v oblasti veřejných služeb – v prvé řadě školství). Tato „salámová metoda“, postavená na prezentaci jen některých opatření a souvislostí (známá např. již z období prosazování reformy veřejných financí na Slovensku), je velmi nebezpečným nedemokratickým experimentem, který nemá v polistopadové historii České republiky obdoby.

V současné době toho relativně nejvíce víme o pravděpodobných nových mantinelech pro vývoj v příštím roce. Abychom však mohli dát komplexní odpověď na to, co bude znamenat tato reforma alespoň ve střednědobém horizontu let 2008-2010, musí být známa opatření v celém komplexu všech etap. Z tohoto důvodu jsme jako čtvrtý zdroj informací (pro upozornění na opatření, která mohou být ještě v „zásobě“) museli vzít do hry i volební programy jednotlivých koaličních stran, programové prohlášení

vlády ČR a některé další programové dokumenty, které vznikaly v průběhu vyjednávání o koaliční vládě (např. reformu „Sedm statečných reforem“ atd.).

II. Obecné stanovisko

A) Poznámky k obecnému charakteru předloženého konceptu reformy

Reforma veřejných financí současné koaliční vlády ve *svém celkovém konceptu, zaměření a struktuře* jednotlivých opatření není ve skutečnosti zase tak velkým překvapením. Základní programové záměry, které se nyní konkretizují v rámci reformy veřejných financí do konkrétních opatření, bylo možno identifikovat jak v programech koaličních stran, tak i v programových dokumentech, které postupně vznikaly po volbách do PS Parlamentu ČR (koaliční smlouvy, programová prohlášení, „Sedm statečných reforem“ aj.).³⁾ Programovými dokumenty koaličních politických stran samozřejmě nemyslíme jejich volební programy, ale jejich původní stranické programy. **Sliby obsažené ve volebních programech koaličních stran jsou naopak s řadou konkrétních opatření „reformy“ v příkrém rozporu.** Přesto však strany vládní koalice své skutečné příznivce, voliče a sponzory nezklamaly. Máme samozřejmě na mysli ty voliče, jejichž zájmy stávající koalice skutečně prosazuje – majetkově a příjmově silné skupiny občanů a specifickou výšeč podnikatelského sektoru. Nemyslíme tedy řadového voliče, který se dal zlákat evidentně nereálnými a rozpočtově neprůchodnými předvolebními sliby o daňových úlevách a zvýšených sociálních transferech „všem“.⁴⁾

Koalice však nezklamala ani svým negativním přístupem k takovým hodnotám jako *jsou sociální či společenský dialog, sociální partnerství* atd. Reforma byla připravována kabinetním způsobem bez sebemenší konzultace s veřejností či sociálními partnery. Takto závažná reforma, která se dotkne života prakticky každého občana, je nyní předkládána jako jednovariantní řešení bez možnosti změn (tak to alespoň bylo prezentováno) a bez odborné opozitivity. Tuto zásadní společenskou diskusi o koncepci a vůbec o uchopení reformy, o jejich celkových dlouhodobých důsledcích pro veřejné rozpočty i o konkrétních dopadech na jednotlivé občany a jejich rodiny nemůže v žádném případě nahradit připomínkové řízení (ještě k tomu zrychlené) k paragrafovanému znění jednotlivých reformních novel.

Za jednu ze základních vad předloženého konceptu reformy veřejných financí je nutno považovat *nejasnost a hlavně „rozbředlost“ jejího hlavního cíle.* Je velmi vážnou otázkou, nakolik je tento koncept, který má souběžně naplňovat několik často protichůdných úkolů, vůbec vnitřně konzistentní. **Reforma totiž v jednotlivých oblastech nejenže sleduje příliš mnoho priorit, ale tyto priority jsou velmi často v přímém rozporu s hlavním cílem reformy předkládaným veřejnosti - s cílem nápravy údajně „katastrofického stavu“ veřejných financí. Dokonce se zdá, jako by všechna silná slova o nutné reformě veřejných rozpočtů tvořila jen pláštík pro úplně jiné záměry a cíle.**

³⁾ Ve skutečnosti tyto reformy přímo navazují na reformy, které byly české společnosti ordinovány na počátku 90. let a dále je prohlubují. Reformy, které přivedly Českou republiku do hluboké ekonomické krize ve druhé polovině 90. let.

⁴⁾ Např. ve druhé kapitole volebního programu ODS (plus pro Vaši rodinu a vzdělání), jehož autorem je současný ministr práce a sociálních věcí Petr Nečas, se hned na druhém místě např. slibovalo „další zvyšování rodičovského příspěvku, aby v roce 2010 dosáhl poloviny průměrné mzdy“. Sliby obdobného ražení se hemží i programy zbývajících koaličních stran.

Zcela zřetelně se to ukazuje v části snižování daní, kde celkový pokles daní a změna struktury daní ve prospěch daní nepřímých (zvýšení DPH a spotřebních daní, zavedení tzv. ekologických daní) budou zhoršovat (a ne zlepšovat) situaci veřejných rozpočtů jako celku.

Nastavené záměry ve snižování daní přímých, v rušení daní majetkových a ve snižování sociálního a zdravotního pojištění budou společně se zrychlením samovolného poklesu daňové kvóty (jako důsledku přesunu daňového inkasa směrem k nepřímým daním) podle našich orientačních propočtů znamenat pokles složené daňové kvóty do roku 2010 minimálně o 3,5 procentního bodu (zhruba na 32,5 % vůči HDP).

Oproti současným podmínkám se tak veřejné rozpočty zbaví samovolně a dobrovolně budoucích příjmů v rozsahu cca 140 mld. Kč (v roce 2010) a v součtu dvou budoucích let (2009 + 2010) to bude představovat výpadek cca 200 mld. Kč. Tyto scházející příjmy tak nejenže nebudou moci sloužit ke konsolidaci veřejných financí, ale o to víc se bude muset průběžně škrtnat na výdajové straně. **Reforma tedy - z tohoto pohledu - bude na výdajové straně z velké části paradoxně „bojovat“ proti důsledkům opatření, které na příjmové straně veřejných rozpočtů sama přinesla.**

V přímé kontradikci se základním záměrem snižování rozpočtového deficitu je však i řada dalších opatření, která se do reformy evidentně dostala jako úlitba volebním programům jednotlivých koaličních partnerů a které proti současnému stavu otevírají výrazné riziko dalších výdajů. Je tedy velmi vážnou otázkou, nakolik se tato vláda chce opravdu řádně postarat o nápravu veřejných financí a nakolik jde jen pod heslem „ozdravit veřejné finance“ o zástěrku pro výrazné snížení daní u nejvyšších příjmových a majetkových skupin obyvatelstva a o zásadní změnu rozdělovacího a přerozdělovacího schématu ve společnosti.

V tomto směru se navržená reforma bohužel zas tak neliší od předchozích reforem veřejných financí, které nakonec zdegenerovaly na několik etap překotného a ve vztahu k veřejným rozpočtům špatně propočteného snižování daní. To nakonec vedlo vždy jen k dalšímu prohloubení deficitů. (V těchto účincích si tyto „reformy“ tedy v žádném případě nezadaly s tolik koaličními stranami dnes zatracovaným předvolebním zvyšováním sociálních dávek.)⁵⁾

⁵⁾ Na tomto místě je třeba připomenout, že systém společného zdanění manželů prosazovala jako reformní návrh KDU-ČSL, a to již po volbách roku 2002 v rámci tzv. povodňového balíčku. Tehdy se toto opatření mělo týkat dokonce všech manželů bez ohledu na to, zda vychovávají, či nevychovávají děti. I na nátlak ČMKOS se nakonec toto opatření v rámci reformy veřejných financí zúžilo jen na rodiny s dětmi. Současný vývoj potvrzuje tehdejší negativní stanovisko ČMKOS, které upozorňovalo na nekontrolované snížení příjmů opatřením při zavedení tohoto opatření (směřované především k vyšším příjmovým skupinám). Stejně tak ČMKOS kritizovala výrazně (záměrně?) podhodnocený odhad rozpočtového dopadu tohoto opatření, které se podle propočtů MF ČR mělo pohybovat okolo 1 mld. Kč ročně. Již výsledky roky 2005 ukázaly, že skutečný dopad je mnohonásobně vyšší (okolo 6 mld. Kč). Za rok 2006 je výpadek způsobený jen tímto opatřením, alespoň podle místopředsedy vlády dr. Nečase, již 20 mld. Kč (Právo 14. 4. 2007). Stejně negativně – jak konečkonců potvrzuje i materiál „Reformní kroky...“ – pro veřejné finance dopadlo (opět ČMKOS výrazně kritizované) i další opatření prosazované „koalicí“ KDU/ČSL-US/DEU ústící do enormního zvýšení paušálních odpočtů od základu daně u OSVČ. I zde byl rozpočtový dopad tohoto opatření výrazným způsobem podceňen (MF odhadovalo „tradičně“ rozpočtový dopad na cca 1 mld. Kč), ale skutečný dopad je zhruba desetinásobný a dále se bude i pod vlivem dalších kroků reformy, směřujících k výrazné podpoře „švarcsystému“, dále prohlubovat. V neposlední řadě je na místě i připomenout, že to byli poslanci současných koaličních stran (KDU-ČSL), kteří v Poslanecké sněmovně svými pozměňovacími návrhy stáli u dnes tolik kritizovaného zvýšení rodičovského příspěvku a porodného.

Není proto náhodou, že **nejvíce propracovanou částí reformy, která prakticky jako jediná obsahuje představu na příští tři roky, je pasáž o snižování daní.** Plán snižování daní v příštích letech je součástí již do připomínkového řízení předloženého balíčku reformních zákonů v daňové oblasti. Již dnes je tedy třeba – aspoň podle představitelů koalice – do reformních zákonů zapracovat „natvrdo“ snížení daní na příští tři roky (hlavně daň z příjmu právnických osob), ať se děje, co se děje. Na základě výsledků z roku 2006 a (nutně vždy nepřesné) prognózy ekonomického vývoje v příštích letech) chce vládní koalice již v letošním roce schválit snižování daní v příštích třech letech, a to bez ohledu na to, jak bude vypadat reálná situace veřejných rozpočtů a jak bude vypadat vůbec celková situace české ekonomiky. **To nás jen utvrzuje v přesvědčení, že hlavním cílem předložené reformy je co nejrychleji přijmout snížení daní, a ne primárně řešit deficit, jak se to občas proklamuje.**

V tom reforma navazuje na „dobré“ tradice reforem veřejných financí z předchozího volebního období, které také rozhodovaly dopředu o dalším snižování daní, aniž měly zkvantifikováno, kolik předchozí úpravy ve skutečnosti stály. V tomto ohledu má tedy současná reforma (resp. redukce výdajové strany) splatit nejen současné navrhované snížení daní, ale i špatně propočtené a překotně snížené daně v předchozím období (viz poznámka č. 5). Tím, že se opakuje stejný postup, dá se velmi pravděpodobně očekávat, že **za touto reformou nastoupí další reforma, která bude opět tzv. reformovat veřejné finance.** Tím chceme jen říci, že předložená podoba reformy svou polovičatostí a soustředěním se na další výrazné snížení daní v sobě obsahuje velmi aktuální riziko vyvolávání neustále se opakujících kampaní reforem veřejných financí České republiky.

Z dokumentů je velmi zřetelné, že tomuto faktickému cíli urychleného snižování daní se podřizují jak struktura opatření, tak velmi často **jednostranná a manipulativní „argumentace“**, která nemá nic společného se seriózní analýzou. Prvoplánovost některých východisek je až úsměvná. Např. aby nebylo na první pohled vidět, že jsme s daňovou kvótou ve skutečnosti výrazně pod úrovní průměru Evropské unie (viz dále podrobněji), argumentuje se daty za OECD (tedy včetně zahrnutí jejích členů z rozvojového světa, kde jsou daně skutečně nízké – a je to tam poznat na většinou zuboženém stavu veřejné infrastruktury). Ještě že se neargumentuje nějakou „světovou daňovou kvótou“. Zcela jistě by se našla řada zemí, která má nižší daňovou kvótu než Česká republika, je však otázkou, zda by s ní v tomto případě však mohla soutěžit v míře sociální koheze společnosti (či lépe řečeno v míře chudoby), jejíž minimální hladinu nám celý civilizovaný svět závidí.

Ještě závažnější je, že se – s výjimkou výše uvedených záměrů ve snižování daní – **nechává naprosto bez komentáře vývoj příjmové strany veřejných rozpočtů** a opatření se zaměřují pouze na vývoj tzv. mandatorních (chápej sociálních výdajů), které podle předkladatelů neúměrně rostou. Přitom vlastní materiál MF ČR ukazuje (viz dále), že na příjmové straně státního rozpočtu se děje od počátku letošního roku něco velmi negativního. Aktualizovaná predikce daňových příjmů z března letošního roku totiž oproti schválenému rozpočtu předpokládá nižší výnos daní o 21,5 mld. Kč (z toho 10 mld. Kč u daně z příjmu právnických osob a 9,5 mld. u spotřebních daní z alkoholu a tabáku). Bohužel, analýzy příčin a reakce MF na tento znepokojivý stav se v materiálu nedočkáme. Naopak, dvacetimiliardový výpadek, odhadovaný na základě vývoje v prvních třech měsících, je brán jako nezměnitelný fakt a je s ním dokonce argumentováno v rámci „neudržitelnosti“ vývoje veřejných financí. Tento pokles je totiž součástí

východí predikce tzv. autonomního vývoje veřejných financí, který ukazuje na vývoj veřejných rozpočtů v případě, „kdyby se nic nedělo“ (což v případě tohoto aktuálního výpadku příjmů a celkové vládní „nereakce“ dostává docela komický nádech).

Nebo je to jinak? Nebo je tento výpadek jen hrou, který má – mírně řečeno – upravit autonomní vývoj veřejných financí tak, aby vypadal co nejhrozivěji? Nevíme, a předložené materiály nám na to neodpoví. Každopádně je zajímavé, že se předkladatelé s tímto negativním vývojem nepochlubili v aktualizované verzi Konvergenčního programu České republiky, který byl shodou okolností zpracován, stejně jako dokument „Reformní kroky“, také v březnu letošního roku.⁶⁾

Obdobně bychom mohli pokračovat dále a poukazovat na další tendenční argumenty a ukázat na nekonzistence v tvrzení reformních dokumentů s jinými vládními dokumenty. Snad ještě jeden příklad – v materiálu „Reformní kroky“ se zdůvodňuje výrazný pokles daňové kvóty a s tím spojený pokles daňových příjmů veřejných financí „snahou podpořit hospodářský růst snížením daní“ (str. 28). V aktualizované verzi Konvergenčního programu, však tatáž vláda na str. 10-13 poukazuje na sblížování mezi reálným výkonem ekonomiky a potenciálním produktem. „Výkon ekonomiky se nyní pohybuje 1 % nad potenciálním produktem; udržení takovéto akcelerace růstu ekonomického potenciálu nepovažujeme ve sledovaném období za pravděpodobné. Reálný růst se bude pohybovat do roku 2009 okolo 4,8 %“ (oproti předchozím 6,1 % dosaženým v loňském roce). Kde je tedy údajné urychlení ekonomického růstu vyplývající ze snížení daní?

Za vrchol jednostranného pohledu lze považovat tzv. zdůvodnění zamýšleného zrušení *kontrolních pokladen a minimálního daňového základu u daně z příjmu fyzických osob*.⁷⁾ Naskýtá se otázka, za jaké skupiny podnikatelů v tomto případě autoři reformy mluví, či zájmy hájí? Co to je za skupiny, kterým vadí elementární opatření zavádějící alespoň některá (v souhrnu samozřejmě nedostatečná) opatření v boji proti daňovým únikům? Opravdu je to ochrana poctivých českých obchodníků před zvlí úřadů?⁸⁾ A jaká jiná opatření v boji proti tomuto nešvaru (který mimo jiné vytváří finanční zdroje pro koalici kritizovanou korupci) koalice nabízí?

Autoři zde zcela nekriticky přebírají účelovou argumentaci i jazyk některých zájmových skupin, v první řadě malých a středních podnikatelů a živnostníků. Tím je však

⁶⁾ Zde se naopak na str. 19-20 hovoří o tom, že „příjmy vládního sektoru v roce 2007 budou nadále těžit ze strukturálních změn provedených od zahájení reformy veřejných rozpočtů. Změna struktury zdanění a zlepšení výběru daní přinesly zvýšení absolutní úrovně daňových příjmů...“ atd. Ani slovo o výpadcích zpracovaných do autonomního scénáře reformy.

⁷⁾ Jedná se o jedny z mála pozitivních opatření směřujících k posílení příjmů veřejných rozpočtů, které se podařilo na příjmové straně prosadit v rámci reformy veřejných financí koalice ČSSD-KDU/ČSL-US/DEU. V této souvislosti upozorňujeme, že ve vládním prohlášení bylo ještě jedno opatření ze stejného soudku, a to závazek, že dojde ke snížení vyměřovacího základu pro pojistné u OSVČ z 50% rozdílu mezi příjmy a výdaji zpět na 35 %, a to bez ohledu na to, že v předchozí etapě došlo k výrazným zvýšením paušálních odpočtů nákladů od základu daně a toto opatření bude mít výrazný vliv na podporu švarcsystému (viz další část).

⁸⁾ Jak ukazují mezinárodní výzkumy, pravda je někde jinde. Podle studie Evropské komise jednou z důležitých charakteristik práce načerno v nových členských a kandidátských státech EU je její úzké propojení s nelegální činností. „Malé registrované podniky často mají subkontrakty z neformálního segmentu ekonomiky. To je mimo jiné důvod, proč potlačení neformálních aktivit může mít negativní vliv na soukromé podnikání v souhrnu těchto zemí“. (Undeclared Work in an Enlarged Union, Directorate General for Employment and Social Affairs, Employment and European Social Found May 2004.)

nutný národohospodářský pohled na celkové ekonomické a sociální děje ve společnosti výrazně vychýlen až do absurdní „peněženkové“ podoby (výhodné je pouze to, co se aktuálně a hned projeví v jejich peněžence).

Velice často se v souvislosti s reformou veřejných financí používá slogan, že je třeba odstranit ze systému „černé“ pasažéry. **Proč se tedy předkladatelé stejně vehementně, jako se zajímají o tzv. zneužívání sociálních dávek (které používají jako účelový argument pro plošné snížení sociálních standardů), nestarají již o ty, kteří krátí daně? O opatřeních směřujících proti daňovým únikům se v materiálu nedozvíme ani slovo!**⁹⁾

Když si uvědomíme tyto souvislosti, pak vůbec není divné a překvapující, že se česká reforma na rozdíl od reform prováděných ve vyspělých zemích (včetně našich nejbližších sousedů) – zatím vůbec *neorientuje na aktivní opatření na obou stranách veřejných rozpočtů*, tedy jak na straně výdajů, tak i na straně příjmů. Prezentovaná reforma se vůbec nestará o příjmovou stranu. Nestará se o to, jak posílit příjmy veřejných rozpočtů, jak bojovat proti stínové ekonomice. Dokonce i slibovaná „revize“ (audit) odpočtu od základu daně z příjmu (zvláště právnických osob), která je klíčová pro kalkulaci dopadů snížení daní, se odsouvá na později. Navíc jak je vidět z kalkulovaných dopadů, příliš se nepočítá (oprávněně, neboť prorazit tuto oblast svázanou se zájmy konkrétních vlivných subjektů bude nadmíru obtížné) s tím, že by tento audit mohl přinést nějaké přínosy pro rozšíření daňového základu a vyrovnat tak snižování sazeb veřejných rozpočtů a tím i možnost šetřit s většími škrty na výdajové straně.

Na závěr této pasáže je nutno zdůraznit, že *navržená reforma málo či vůbec nereflektuje fakt, že se neodehrává ve vzduchoprázdnu, ale že bude ovlivňovat život a hospodaření českých domácností souběžně s celou řadou dalších opatření, která probíhají nezávisle na rozhodnutích vlády, parlamentu či o kterých bylo rozhodnuto již dříve*. Ta sice nejsou součástí „reformy veřejných financí“, přesto budou život domácností výrazně ovlivňovat ve stejném čase a zesilovat působení reformních opatření.

Musíme v prvé řadě upozornit na proces deregulace nájemného v nájemných bytech, který bude v „reformních letech“ 2008-2010 akcelerovat. Kombinace neustále se zvyšujících nájmu („podpořená“ připravovanou úpravou občanského zákoníku spočívající v možnosti dát výpověď z bytu bez udání důvodu) na straně jedné a „reformní“ redukce sociálních dávek na straně druhé se může pro celou řadu sociálně slabých skupin obyvatelstva stát neřešitelným problémem.

⁹⁾ Abychom byli přesní: podle předkladatelů klesnou daňové úniky tím, že klesnou daně. Jedná se o typickou argumentaci v kruhu. Předkladatelé mají nesporně pravdu – jestliže klesne daňová povinnost, tak nesporně i absolutní výše daňového úniku porušující tuto povinnost bude nižší než před snížením daní. Otázkou však je, zda tento „pokles“ daňových úniků je právě to, o co by nám mělo jít. Předpoklad, že snížením daní začnou daně platit i ti, kteří doposud unikali ze zdanění, je, jak ukazují zahraniční zkušenosti i jednoduchá logika, naprosto chybný. Přejechod z nezdaněné činnosti k činnosti oficiální je vždy spojen s ekonomickou ztrátou, a to i při výrazném zmírnění daňového tlaku. Tento subjekt totiž vždy bude platit nějaké daně a budou se na něj vztahovat regulační mechanismy, zatímco dříve neplatil daně žádné. Ukazuje se, že mnohem důležitější, než sama míra zdanění, ovlivňuje výši daňových úniků míra rizika odhalení daňového úniku. Ta je podle provedených opakujících se průzkumů (např. CERGE-EI ČSAV) poplatníky vnímaná v ČR (i v mezinárodním kontextu) jako velmi nízká. Je tedy naopak velmi pravděpodobné, že odstranění těch pár technicko-administrativních opatření v boji proti daňovým únikům to málo vnímané riziko ještě sníží (a daňové úniky fakticky zvýší).

Dále je nutno očekávat další nárůsty cen elektrické energie. Jde v prvé řadě o důsledky liberalizace obchodu s elektrickou energií a z ní plynoucího sblížení cen s ostatními státy Evropské unie. Tlak na zvyšování cen však zřejmě vyvolá i snížení počtu povolenek na emise skleníkových plynů ze strany Evropské komise.

Dalším impulzem pro nárůst cen paliv a energií bude zavedení ekologických daní do právního prostředí České republiky. Od 1. 1. 2008 se nově zavádějí spotřební daně u elektrické energie, zemního plynu a pevných paliv. Celkový dopad těchto daní se podle dnešních propočtů pohybuje okolo 600 Kč na průměrnou domácnost za rok. V současných podmínkách bude takovéto zvýšení znamenat nárůst cen nákladů na energii u průměrné rodiny o 5 %.¹⁰⁾

V souvislosti s naplněním požadavků EU v oblasti čištění vody hrozí, že pokud EU nepoukysne na tyto projekty zdroje, dojde k výraznému růstu ceny vodného a stočného souvisejícího s úhradou těchto výrazných investičních akcí. V růstu inflace se projeví i další zvýšení spotřebních daní u cigaret podle požadavků Evropské unie.

V neposlední řadě se v hospodaření domácností mimo opatření „reformy“ projeví mimo jiné i zvýšení doplatek za léky dané novou vyhláškou (její schválení předběhlo „reformní opatření“).

B) Skutečné cíle a pravděpodobné důsledky reformy veřejných financí ODS-KDU/ČSL-SZ

I. Jak bylo již zmíněno v předchozí části, základním programovým záměrem předložených dokumentů reformy veřejných financí je *snížení míry zdanění* (včetně pojistných plateb) v České republice.

Reformní projekt tak směřuje k zásadnímu omezení společenského přerozdělování a tím i výraznému snížení společenské solidarity. Navrhovaná opatření (včetně nikde nezmiňovaného tzv. samovolného poklesu daňové kvóty, který navrhované úpravy ještě urychlí) snižují složenou daňovou kvótu o cca 3,5 procentního bodu. Harmonizovaná složená daňová kvóta pak dosáhne v období plného uplatnění všech navrhovaných daňových změn – tedy v roce 2010 – podle odhadu hodnoty necelých 31 %. To ovšem bude znamenat výrazné relativní snížení příjmů veřejných rozpočtů (při plném uplatnění daňových změn roce 2010 budou daňové příjmy nižší oproti roku 2008 o 140 mld. Kč).

Není k tomu žádný důvod. Již dnes se totiž nachází celková míra zdanění v ČR, vyjádřená tzv. harmonizovanou složenou daňovou kvótou, výrazně pod průměrem EU 25 (v roce 2006 u nás 35 % oproti 40 % v EU 25). Mimochodem, kdyby se daňová kvóta pohybovala v ČR na průměru zemí EU, měla by ČR – vzhledem k výrazně efektivněji

¹⁰⁾ Toto na první pohled nepřilíhající vysoké zvýšení nákladů domácností je však nutno chápat pouze jako vliv cenového zvýšení jen jednoho spotřebního okruhu (ve spotřebním koši domácností se budou projevovat ještě jiné cenové impulzy) a pouze jako zvýšení minimální:

- Uvedený dopad je propočten na úrovni v předložených zákonech obsažených sazeb. Jedná se o přímý dopad zatížení těchto komodit spotřební ekologickou daní na spotřebitele (včetně dopadu, který na ně bude působit prostřednictvím zvýšení ceny u tepla).
- Minimální sazby daně jsou stanoveny absolutní částkou v eurech na jednotku hmotné spotřeby (GJ, MWh). Výraznější negativní pohyb kursu mezi Kč a eurem může tedy ovlivnit i nárůsty zdanění.
- Spotřebními daněmi v těchto okruzích budou zatíženy i podnikatelské subjekty. Je nesporné, že v tomto případě se nově zaváděné spotřební daně stanou součástí cenových kalkulací výrobců a promítnou se úměrně do cen dalších komodit.

fungujícímu systému sociální ochrany (podle hodnocení OECD) – v letošním roce veřejné finance v přebytku přes 50 mld. Kč (téměř 2 % HDP). Dá se říci, že si vlastní reformní „pilnost“ hodláme vytvářet problémy, které jiné země ani nezaznamenaly.

Česká republika tak již dnes patří v rámci Evropské unie mezi státy s nejnižším zdaněním.¹¹⁾ Právě v důsledku takto neuváženě snižované a předčasně nízké daňové kvóty jsou již dnes nastartovány procesy skrývající riziko, že v konečném důsledku dojde k dekapitalizaci sociálního státu, kdy na jeho objektivně dané výdaje nebudou dostatečně vysoké zdroje. Zatím jsou nedostatečné příjmy veřejných rozpočtů plynoucí mimo jiné i z relativně nízkého zdanění vykrývány poměrně vysokými deficity veřejných financí. Ty byly dokonce v závěru minulého volebního období, přes poměrně vysoký růst HDP, dále prohloubeny jako důsledek razantních, ale ne vždy dobře kvantifikovaných operací ústředích do snižování daní z příjmů. Samozřejmě že při snaze o snižování rozpočtového deficitu dojde Česká republika co nevidět k holé pravdě, že více než kolik se vybere peněz na daních a pojistném, se rozdělit nedá. Teprve pak se v celé nahotě projeví důsledky ve společnosti dnes tak populárního snižování daní a soutěžení, o kolik dnů směrem do jara, či dokonce k zimě, se oslaví tzv. Den daňové svobody. S takto nízkou daňovou kvótou totiž (a to je evidentní zkušenost evropských zemí a zvláště těch nejvyspělejších a konkurenčně nejzdatnějších zemí Severu) nelze sociální stát dlouhodobě udržet.

Snaha o výrazné snížení zdanění vychází z mýtů, jež zastává většina dogmatických neoliberalních ekonomů, kteří se neobtěžují porovnat své tvrzení se statistickými daty, že je to údajně cesta k podpoře hospodářského růstu i ke konsolidaci veřejných rozpočtů. Problém je však v tom, že průkazná fakta opírající se o dlouhodobý vývoj v EU již půldruhé dekády tyto představy tvrdošijně vyvracejí. Jen země s vysokými daněmi (Skandinávie) mají setrvale zřetelné rozpočtové přebytky a orientaci výdajů na rozvíjení znalostí dosahují i vysokého růstu konkurenceschopnosti (produktivity) a urychlují i celkový hospodářský růst. Naopak: ostatní skupiny zemí, které za reformy vydávají především rozpočtové škrty, si neuváženě roztácejí spirálu rozpočtových deficitů a růst opírají jen o politiku levné práce (nové členské země a částečně i Británie, kde však růst již vyhasíná). Země, které přitom nemají levnou práci ani dostatečný rozvoj znalostí (zejména největší země – Německo, Francie a Itálie), jsou naopak ve stagnaci a táhnou celou EU ke dnu (i loňský výkyv růstu v Německu je z velké části jednorázovým důsledkem zvýšení daně z přidané hodnoty od 1. ledna tohoto roku, když pro letošní rok se očekává jeho výrazné snížení). Aktualizace hlavních charakteristik výkonnosti hospodářských a sociálních modelů za období do roku 2006 na základě nejnovější prognózy Evropské komise z 6. listopadu 2006 ukazuje, že tendence úspěšnosti znalostně sociálního (skandinávského) a defektů ostatních modelů již nejen pokračují půldruhé dekády, ale dále se zvýrazňují.

¹¹⁾ Mezinárodně srovnatelná je pouze harmonizovaná složená daňová kvóta, z této kvóty jsou zjednodušeně řečeno vyloučeny platby daní a pojistného u státních zaměstnanců – tedy daně, které platí stát „sám sobě“. Předložená reforma předznamenává pokles této daňové kvóty v koncovém roce 2010 na úroveň necelých 31 % (při „neharmonizované“ kvótě na úrovni cca 32,5 %). Tím bude Česká republika zaujímat v tomto ukazateli jedno z posledních míst v rámci EU 25. O tom, že při takto nízké daňové kvótě nelze v žádném případě zachovat systém sociálního státu (tj. rozsah služeb poskytovaných z veřejných zdrojů, rozsah a výši sociálních dávek a důchodů), není nutno vést dlouhé úvahy.

Komparativní výkonnost různých hospodářských a sociálních modelů a její podmínky

	1997-2001					2002-2006				
	EU-25	Nástupnické modely				EU-25	Nástupnické modely			
		Znalostní	Zadržovací	Hybrid	Ultra liberální		Znalostní	Zadržovací	Hybrid	Ultra liberál
	Roční růst v %									
Hrubý domácí produkt	2,9	3,4	2,4	3,1	3,4	1,8 2,3 ³⁾	2,5 3,5 ³⁾	1,0 1,4 ³⁾	2,5 2,3 ³⁾	4,1 4,8 ³⁾
Produktivita práce	1,6	1,8	1,4	1,9	-	1,1 1,0 ³⁾	2,1 2,3 ³⁾	1,0 1,1 ³⁾	1,6 1,3 ³⁾	-
	Úroveň v % HDP									
Saldo (+, -) veřejných rozpočtů ¹⁾	-	+1,7	-2,2	+0,6	-3,8	-2,3 -2,2 ³⁾	+2,8 +3,6 ³⁾	-3,2 -3,0 ³⁾	-2,9 -2,9 ³⁾	-5,1 -5,1 ³⁾
Běžný účet platební bilance	0,1	4,2	0,8	-1,5	-5,0	0,0 -0,5	+5,2 +4,5 ³⁾	0,6 0,3 ³⁾	-1,9 -2,4 ³⁾	-5,3 -4,2 ³⁾
Míra nezaměstnanosti ²⁾	9,1	7,5	9,6	5,8	9,6	8,7 8,4	6,6 6,6 ³⁾	8,8 8,7 ³⁾	4,9 5,0 ³⁾	10,7 10,2 ³⁾

Poznámky:

¹⁾ Cyklicky upraveno

²⁾ V % pracovní síly

³⁾ V tom v období 2005-2006

Znalostní model - Dánsko, Finsko, Švédsko, zadržovací model Německo, Francie, Itálie, hybridní model Británie, ultraliberální Česko, Maďarsko, Polsko.

Pramen: European Commission/Economic Forecast, Autumn, 2006

II. Z konstrukce daní a ze zaměření jednotlivých opatření je zcela zřejmé, že *na snížení daní budou profitovat především vysokopříjmové skupiny obyvatelstva a výrazní majetkoví vlastníci. Celkově bude snížení daní reprezentovat při plném náběhu v roce 2010 objem cca 78 mld. Kč.* Reforma veřejných financí počítá s tím, že dojde k poklesu daní v následujících okruzích:

- sníží se přímé daně (přechodem na novou konstrukci jednosazbové daně z příjmu FO, dalším snížením sazeb u právnických osob,¹²⁾ podle programového prohlášení se má ještě zjednodušit – rozuměj zrušit systém odepisování u malých organizací a zvážit pro ně zavedení daňových prázdnin),
- sociální a zdravotní pojištění (stanovení stropů na úrovni čtyřnásobku průměrné mzdy, snížení pojistné sazby u nemocenského pojištění, následně pravděpodobně i opětovné snížení vyměřovacího základu u OSVČ, popř. další snížení sazeb u zdravotního pojištění),
- výrazně se zredukuje majetkové daně a daně z kapitálových výnosů (aktuálně se chce zrušit daň darovací a dědická pro osoby II. skupiny a daň ze zemědělské půdy, programové prohlášení obsahuje ještě závazek zrušení zdaňování dividend a kapitálových výnosů).

III. *Výše uvedené snížení daní bude zhruba z poloviny kompenzováno zvýšením daňového zatížení středních a nízkopříjmových skupin obyvatelstva.* Jádrem tohoto pře-

¹²⁾ Jak ukazuje vývoj za předchozí období, snižování zdanění zisku málo přispívá k rozšiřování společenských zdrojů investicemi, ale naopak víc napomáhá zvyšování dividend. Jen za posledních pět let tím byl u nás zvýšen roční odliv dividend do zahraničí o 50 miliard korun – na téměř 3 procenta HDP. Je velmi pravděpodobné, že další snižování sazeb daně bude pro příjemce dividend znamenat další přínos.

sunu daňové zátěže od vysokopříjmových skupin obyvatelstva a skupin disponujících rozsáhlým majetkem na střední a nízkopříjmové skupiny obyvatelstva bude spočívat ve zvýšení nepřímých daní (tedy zdražení). Konkrétně půjde o:

- zvýšení snížené sazby daně z přidané hodnoty z 5 % na 9 %, což přinese veřejným rozpočtům v roce 2010 dodatečných 28 mld. Kč,
- zvýšení spotřební daně u tabákových výrobků s dopadem 5,7 mld. Kč,
- zavedení ekologických daní u elektrické energie, plynu a uhlí s dopadem 4,8 mld. korun.¹³⁾

O nepřímých daních je známo, že v relativně větší míře zatěžují domácnosti s nižšími příjmy. Z každé spotřební komodity se platí stejná daň bez ohledu na příjem kupujícího - tím pádem objem této daně je mnohem výraznější pro osoby s nízkým příjmem než pro osoby s vysokým příjmem. Navíc ve struktuře spotřeby domácností s nízkými příjmy je nadprůměrná váha položek, které budou připravovanými úpravami postiženy. Typickým příkladem jsou potraviny a náklady spojené s bydlením (včetně energií).¹⁴⁾ Jinými slovy: výrazný nárůst příjmů u vysokopříjmových skupin obyvatelstva a u firem bude muset být vykompenzován výrazným nárůstem životních nákladů u nízkopříjmových skupin obyvatelstva, a to v prvé řadě u důchodců starobních i invalidních, vícečetných rodin s dětmi, rodin sociálně slabých apod. Tedy u těch, kteří žádný efekt ze snížení daní z příjmu fyzických osob prakticky nepocítí.

Zvýšení snížené sazby DPH z 5 % na 9 % by znamenalo u nízkopříjmových skupin na každých 1000 Kč čistého příjmu ztrátu 21,2 Kč, u vysokopříjmových skupin by to znamenalo jen 14,8 Kč. Zvýšení základní sazby tedy dopadne na nízkopříjmové skupiny o 40 % silněji než na vysokopříjmové skupiny. (Ty navíc mají mnohem větší efekt ze snížení přímých daní a pojistného.) Tím, že se zastaví valorizace životního minima, nebude toto zvýšení sociálně slabým rodinám s dětmi kompenzováno (naopak u většiny z nich dojde k nominálnímu snížení dávek). Co se týče důchodců – tento nárůst nebude plně kompenzován valorizací ani jim. Valorizace důchodů je totiž postavena na průměrném indexu spotřebitelských cen, od kterého se index životních nákladů rodin důchodců právě s ohledem na odchýlnou strukturu spotřeby bude výrazně odlišovat. **Navíc je vážnou otázkou, kdy a jakým způsobem bude do indexu spotřebitelských**

¹³⁾ Jde o dopad pouze I. etapy ekologických daní. Podle vládou schváleného harmonogramu ekologické daňové reformy v prosinci roku 2006, má na I. etapu zavedenou v roce 2008 již v roce 2010 navázat druhá etapa, která bude realizována v letech 2010 až 2013. Bude se týkat zdanění energetických produktů a elektřiny, revize stávajících poplatků a dalších nástrojů regulace v oblasti životního prostředí a opatření v oblasti dopravy. Bude zvažována transformace vybraných environmentálních poplatků na „ekologické daně“. „Třetí etapa EDR bude připravována do konce roku 2012, s předpokládanou realizací v letech 2014 až 2017. Na základě vyhodnocení působení a účinků první a druhé etapy reformy bude zváženo další prohloubení reformy a rozšíření na další surovinové zdroje, výrobky a služby a užití přírody“. Čili přeloženo do češtiny, podle těchto představ nás čeká kontinuální zvyšování spotřebních daní u energií a perspektivně zdanění dalších komodit.

¹⁴⁾ Zvýšení cen při přechodu mezi základní a sníženou sazbou daně z přidané hodnoty se bude týkat kromě potravin i léků, dětských plen, zdravotnických pomůcek, dětských sedaček do automobilů, opravy zdravotnických prostředků, úpravy a rozvodů vody, ubytovacích služeb, stavebních prací, hromadné dopravy, kulturních činností, služeb sociální péče, domácí péče o děti, staré, nemocné a postižené občany, pohřebnictví, sportovních služeb. Bude se týkat i stavebních prací a tepla, tedy oblastí, na které byla vyjednána s Evropskou unií trvalá výjimka. U dodávek tepla dojde k výraznějšímu navýšení, protože bude muset reflektovat ten fakt, že dojde k zatížení topných médií (plyn, pevná paliva) spotřební (ekologickou) daní. Ta se stane součástí základny pro výpočet daně z přidané hodnoty u tepla.

cen inkorporováno zavedení tzv. regulačních plateb ve zdravotnictví, které se bude týkat důchodců v hlavní míře.

Je dosti pravděpodobné, že dalším kanálem přenosu daňového břemene bude (přes veškerá ubezpečení) i daň z příjmu. Ukazuje se totiž, že vzhledem k nové konstrukci daně z příjmu fyzických osob, vycházející při výpočtu z tzv. superhrubé mzdy, budou poškozeny osoby s více než 3 dětmi pobírající velmi nízký příjem a mající dnes nárok na tzv. daňový bonus. Je to důsledkem toho, že se i jim pro účely daně zvýší daňový základ (a samozřejmě i odpočty), avšak podmínky pro výplatu daňového bonusu se tomu úměrně nepřizpůsobují.

IV. Zhruba 40 mld. Kč dodatečné ztráty příjmů veřejných rozpočtů plynoucí ze snížení daní bude muset být (obdobně jako vlastní pokles schodku veřejných financí) kompenzováno škrtý v oblasti sociálních transferů (dávek) a zpoplatněním části veřejných služeb.

Přes výše uvedenou restrukturalizaci daňového břemene je jasné, že toto zvýšení daní nevykompenzuje masivní snížení přímých daní a pojistného u nejvyšších příjmových skupin a firem. Zhruba 40 mld. Kč (50 % daňové úlevy) se bude muset v rámci veřejných rozpočtů kompenzovat jiným kanálem. Většinu tohoto snížení daní pocítí nízká a středněpříjmové skupiny tak, že na výdajové straně veřejných rozpočtů na ně zbudě méně - budou mít **nižší příspěvky z veřejných rozpočtů nebo budou muset platit zvýšené příspěvky za některé veřejné služby** (aktuálně zdravotnictví, v budoucnu nesporně školství).

V. Snížením daní a pojistného se záměrně zmenšuje vliv státu (veřejných financí) na financování veřejných služeb a sociálních transferů a tím se záměrně vytváří prostor pro vstup soukromého kapitálu a privatizaci těchto perspektivně velmi lukrativních oblastí veřejných služeb (zdravotnictví, školství) či sociálních transferů (důchody, nemocenské dávky, podpora v nezaměstnanosti). Potřeba využívat služby školství či zdravotnictví či být zajištěn ve stáří (důchody), nemoci (nemocenská) či v nezaměstnanosti (podpora v nezaměstnanosti) na dostatečné úrovni však „odchodem“ státu nezmizí. To se jen poptávka po jejich zabezpečení (při záměrném ústupu státu z těchto oblastí) přelije do soukromé sféry orientované na zisk a vyžádá si jen více soukromých peněz. Bude to tedy znamenat nejen zvýšení doplatků za léky a zavedení poplatků u lékaře, ale také riziko privatizace sítě nemocnic a zdravotnických zařízení. Perspektivně se něco podobného dá očekávat i ve školství (včetně zavedení školného). Stejně tak to bude znamenat zvýšené platby na důchody, nemocenskou či podpory v nezaměstnanosti (pro zajištění stejného plnění).

Část obyvatelstva se na tato evidentní „finanční rizika“ spojená s důchodem, nemocí, nezaměstnaností či studiem dětí „dobrovolně“ individuálně připojí. Vysoké příjmy podporované navíc výrazným snížením daní jim to umožní. Komerční pojišťovny jim rády nabídnou produkty, které jim – samozřejmě na základě komerčních pojistných pravidel a odpovídající reže – tato rizika ošetří.

Nízkopříjmové skupiny, které nebudou mít dost peněz na nejrůznější připojištění (či na přímé hotovostní platby), se v logice těchto návrhů budou muset smířit s omezeným přístupem k veřejným službám a se sociálními dávkami pohybuujícími se na úrovni životního (existenčního) minima. Dá se dokonce i matematicky prokázat, že nižší zda-

nění a tedy nižší míra přerozdělení ve společnosti **povede k výrazné příjmové a majetkové diferenciaci a k nárůstu chudoby v české společnosti.**

Evropská zkušenost to ukazuje jasně – čím nižší jsou daně, tím je počet chudých v takové společnosti vyšší. Zdroje získávané nízkými daněmi pak nestačí ani na solidaritu, ani na krytí rozvoje školství, zdravotnictví atd. Důsledkem jsou pak nevyhnutelně přikré sociální rozdíly, vysoká nezaměstnanost, vysoká kriminalita a řada dalších negativních jevů. Proto se také společnosti „nízkého zdanění“, jako jsou Velká Británie, Irsko, Řecko, Portugalsko a Španělsko (z nových členů potom Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovensko), zákonitě potýkají se zhruba 20% podílem chudých na celkovém obyvatelstvu, zatímco země evropského severu (a dosud i Česká republika) s nejvyšší úrovní blahobytu (ale i konkurenceschopnosti a daní) mají podíl chudých asi poloviční. Je zcela zřejmé, že návrhy reformy v této oblasti a její případná realizace nevyhnutelně povedou k růstu počtu chudých, k polarizaci společnosti na bohaté a chudé a k popírání přirozené společenské solidarity.

VI. Navržená reforma v daňové oblasti dále zvýrazní rozdíl ve zdaňování mezi osobami samostatně výdělečně činnými a zaměstnanci. To bude **výrazně podporovat rozvoj tzv. švarcsystému na straně jedné a prohlubovat deficit hospodaření veřejných rozpočtů na straně druhé.** Jak ukazují následující propočty, navrhovaná opatření dále zvýší atraktivitu využívání švarcsystému, a to nejen pro zaměstnavatele ale i pro zaměstnance. Pouhým „přerodem“ zaměstnanec s průměrným příjmem 20 000 Kč na „živnostníka“ ztratí veřejné finance ročně příjmem 111 900 Kč (zaměstnanec vydělá 27 900 Kč čistého a zaměstnavatel 83 000).¹⁵⁾

Při měsíčním příjmu zaměstnanec 30 tis. Kč to činí již téměř 180 tis. Kč ztráty pro veřejné rozpočty. ***Jinak řečeno, pouhým přechodem zaměstnanec s hrubou mzdou na úrovni 30 tis. Kč do systému nepravého podnikání (švarcsystém) přijdou veřejné finance o takový objem peněz, který by stačil na roční výplatu dvou důchodců s průměrnými důchody.***

Obáváme se, že tento systém je výrazným nebezpečím pro veřejné finance a jejich konsolidaci – bohužel předložená reforma veřejných financí toto nebezpečí ještě zvyšuje (přechod každých 10 tis. zaměstnanců do švarcsystému bude znamenat pro veřejné finance ztrátu 1,1 mld. Kč). Z tohoto pohledu se také obáváme, že nerozpočtový dopad odhadovaných daňových opatření je (tak jako v minulosti – viz poznámka č. 5) podceněn.

¹⁵⁾ Stejnou částku vydělá i zaměstnanec s jedním dítětem. Zde se však ukazuje jiná zajímavá věc. Pracovník v tzv. švarcsystému s příjmem na úrovni průměrné mzdy bude při výchově alespoň jednoho dítěte příjmem daňového bonusu. Prakticky mu postačí dvě děti, aby neplatil téměř žádné daně ani pojistné. Přesněji řečeno, zaplacené pojistné mu bude následně stát kompenzovat daňovým bonusem. Tímto způsobem daňový bonus, původně určený jako nástroj pro nízkopříjmové skupiny občanů s dětmi, aby byly ochotny přijímat i nízkoplačenou práci, se jaksi májí svým účinkem.

**Příklad rozdílného zdanění mezi zaměstnanci a OSVČ
dle návrhu reformy veřejných financí**

Zaměstnanec bez dětí – příjem 20 tis. Kč měsíčně		Živnostník bez dětí – příjem 20 tis. Kč měsíčně	
Roční příjem	240 000 Kč	Roční příjem	240 000 Kč
Náklady	0 Kč	Náklady (50%)	- 120 000 Kč
Pojistné	30 000 Kč	Pojistné	25 860 Kč
Daň. základ	324 000 Kč	Daňový základ	120 000 Kč
Daň	48 600 Kč	Daň	18 000 Kč
Sleva na dani	24 840 Kč	Sleva na dani	24 840 Kč
Daň po slevě	23 760 Kč	Daň po slevě	0 Kč
Daň + pojistné	53 760 Kč	Daň + pojistné	25 860 Kč
Čistý příjem	186 240 Kč	Čistý příjem	214 140 Kč
Ztráta veřejných rozpočtů z přechodu na švarcsystém		111 900 Kč	

Zaměstnanec s dítětem, příjem 20 tis. Kč měsíčně		Živnostník s dítětem, příjem 20 tis. Kč měsíčně	
Roční příjem	240 000 Kč	Roční příjem	240 000 Kč
Náklady	0 Kč	Náklady (50%)	- 120 000 Kč
Pojistné	30 000 Kč	Pojistné	25 860 Kč
Daň. základ	324 000 Kč	Daň.základ	120 000 Kč
Daň	48 600 Kč	Daň	18 000 Kč
Sleva na dani	24 840 Kč	Sleva na dani	24 840 Kč
Sleva na dítě	10 440 Kč	Sleva na dítě	10 440 Kč
Daně+pojistné	43 320 Kč	Daně+pojistné	15 420 Kč
Čistý příjem	196 680 Kč	Čistý příjem	224 580 Kč
Ztráta veřejných rozpočtů z přechodu na švarcsystém		111 900 Kč	

Zaměstnanec bez dětí – příjem 30 tis. Kč měsíčně		Živnostník s dítětem, příjem 30 tis. Kč měsíčně	
Roční příjem	360 000 Kč	Roční příjem	360 000 Kč
Náklady	0 Kč	Náklady (50%)	- 180 000 Kč
Pojistné	45 000 Kč	Pojistné	38 790 Kč
Daň. základ	486 000 Kč	Daň.základ	180 000 Kč
Daň	72 900 Kč	Daň	27 000 Kč
Sleva na dani	24 840 Kč	Sleva na dani	24 840 Kč
Daň po slevě	48 060 Kč	Daň po slevě	2 160 Kč
Daň + pojistné	93 060 Kč	Daň + pojistné	40 950 Kč
Čistý příjem	266 940 Kč	Čistý příjem	319 050 Kč
Ztráta veřejných rozpočtů z přechodu na švarcsystém		178 110 Kč	

III. Dopady daňové a sociální reformy na domácnosti (podrobné tabulky v příloze)

Vláda v reformním balíčku navrhuje zavést jednotnou sazbu pro daně z příjmu fyzických osob ve výši 15 %, avšak z podstatně vyššího daňového základu. Ten v podstatě představuje hrubá mzda zaměstnance, navýšená o částku, kterou je povinen do veřejného systému odvést zaměstnavatel na sociální a zdravotní pojištění. Pojistné na sociální a zdravotní pojištění se bude i nadále odvádět z hrubé mzdy zaměstnance vypočtené podle stávajících sazeb, nebude to však již na straně zaměstnance daňově uznatelný

výdaj. Měsíční vyměřovací základ pro výpočet a odvod pojistného však bude zastropován, a to 4násobkem průměrné mzdy. Zvýhodněny tak budou osoby s vysokými příjmy (pro rok 2008 s příjmem přesahujícím 84 616 Kč hrubého měsíčně), které na pojistném odvedou pevnou částku (10 577 Kč v roce 2008) bez ohledu na skutečnou výši jejich příjmu. Zastropování se jim současně promítne i do výše jejich daňového základu a tím i zaplacených daní, čímž se výrazně omezí skutečná daňová progresse. O to větší úsporu na změně daní zaznamenají osoby s vysokými příjmy. Zavedením jedné sazby daně z příjmů fyzických osob ztratí smysl společné zdanění manželů, které dnes zvýhodňuje zejména mladé rodiny s rodičem na rodičovské dovolené, ale stejně tak i rodiny s většími rozdíly v příjmech rodičů. Ztrátu této výhody mají kompenzovat zvýšené slevy na dani. Stávající sleva na manžela bez příjmu (hranice zůstává zachována ve výši 38 040 Kč ročně) se má zvýšit ze 4 200 Kč na 24 840 Kč ročně. A obdobně i sleva na poplatníka, která se zvýší ze 600 Kč na 2 070 Kč měsíčně (tj. 24 840 Kč ročně), a na nezaopatřené dítě z 500 Kč na 870 Kč měsíčně (10 440 Kč ročně).

Výrazné zvýšení daňového zvýhodnění by mělo přilepšit, jak bylo vládou prezentováno, rodinám s dětmi. Tento záměr vlády má však několik slabín. Například daňový bonus na dítě, který zvýhodňuje rodiny s nízkým příjmem. Dnes lze bonusem ročně získat až 6 000 Kč za rok na dítě, celkem však nejvýše 30 tisíc Kč ročně. Při stávající úrovni slev na dítě je tak bonusem zohledněna péče až o pět dětí. Celkový limit pro daňový bonus má podle návrhu vlády však zůstat stejný, tj. maximálně 30 tisíc Kč ročně. Vzhledem ke zvýšení slevy na dítě na částku 10 440 Kč ročně tak nemůžou osoby s nízkými příjmy v podstatě plně využít daňové zvýhodnění ani na tři nezaopatřené děti. Opatření se tak negativně dotkne vícečetných rodin s dětmi.

Reformní balíček navíc obsahuje i změny sociálních zákonů, které daňové zvýhodnění příjmů rodin s dětmi zmírní, či dokonce vyruší, neboť některé sociální dávky vláda rodinám sníží a některé dávky rovnou zruší. **Týká se to například základní dávky státní sociální podpory,** přídatku na dítě. Ten je dnes vyplácen v závislosti na výši příjmu rodin ve třech základních výměrách až do příjmu do 4násobku životního minima rodiny. Návrhem se hranice pro jeho nárok posune výrazně směrem dolů, bude poskytován pouze do 2,4násobku životního minima (podrobněji kapitola IV.). Tím se z jeho výplaty vyloučí rodiny, které dnes dostávají tzv. snížený přírůstek, tj. 256 až 360 Kč měsíčně podle věku dítěte. Přírůstek na dítě má být navíc stanoven pevnou částkou, a to ve výši 500-610-700 Kč podle věku dítěte. Znevýhodní se tím nejchudší rodiny s dětmi s příjmy pod životním minimem či nepatrně nad ním, které dnes dostávají přírůstek ve zvýšené výměře (576-706-810 Kč měsíčně podle věku dítěte). **Stanovením přídatku pevnou částkou budou navíc vytvořeny podmínky pro jeho postupné reálné znehodnocení.** Vláda ve svém programovém prohlášení vyhlásila boj všem automatickým valorizacím, přírůstek na dítě s ročními výdaji kolem 10 mld. Kč se tomu přímo nabízel. Dopady tak pocítí nejen rodiny se středními příjmy, ale i nejchudší rodiny s dětmi.

Obdobný záměr má vláda i se sociálním příplatkem, který dnes dostává asi 13 % rodin s nejnižšími příjmy. I u této dávky se má snížit nejen okruh pobíratelů, ale i jeho výše. Například dítěti ve věku 6-15 let v rodině s nejnižším příjmem se sníží z 1 070 Kč měsíčně na 980 Kč, tj. o 90 Kč měsíčně. Spolu se snížením přídatku tato rodina na obou dávkách přijde o 186 Kč měsíčně.

Automatická valorizace má být zrušena i u rodičovského příspěvku. Vláda navrhuje vyplácet příspěvek ve třech různých úrovních v závislosti na době jeho pobírání.

Nejvyšší příspěvek (11 400 Kč měsíčně) má dostávat rodič, který se rozhodne setrvat na rodičovské dovolené do 2 let věku dítěte. Tato výměra však není určena pro všechny rodiče, ale pouze pro ty, kteří si v předchozím zaměstnání vydělali alespoň 16 750 Kč hrubého měsíčně. Základní výměra příspěvku (7 600 Kč měsíčně) má náležet při rodičovské do 3 let věku dítěte, ve snížené výměře (3 800 Kč měsíčně) má být poskytován při péči rodiče do 4 let věku dítěte.

Vláda navrhuje opatření, která zpřísní podmínky pro získání dávek hmotné nouze, zejména doplatku na bydlení, který vyplácí obec. Nově se má pro posouzení nároku na doplatek započítat do příjmu osoby (rodiny) i vyplacený příspěvek na živobytí, čímž se této osobě navýší započítatelný příjem tak, že v podstatě ztratí na doplatek na bydlení nárok.

Reforma však poznamená i některé další dávky, které v propočtech nelze podchytit, neboť se nejedná o pravidelně se opakující dávky. **Jde například o nemocenské,** jehož úroveň se má snížit zavedením karenční doby, zpřísněním redukce započítatelného výdělku i snížením procentních sazeb pro jeho výpočet. Například při měsíční pracovní neschopnosti dostane zaměstnanec pracující za průměrnou mzdu oproti dnešku o 1 880 Kč méně. **A méně dostane i rodina při narození dítěte v podobě porodného.** Loňské dvojnásobné zvýšení (17 500 Kč při narození jednoho dítěte, 28 tis. pro dvojčata) vládní návrh nahrazuje nižšími částkami, odstupňovanými podle pořadí porodu matky. Při prvním porodu dostanou rodiče o 2 500 Kč a při druhém o 4 500 Kč méně než dnes. Tyto dávky (nemocenské, porodné, pohřebné atd.) rodina dostane pouze v okamžiku vzniku dané sociální situace, proto nejsou v modelových propočtech zahrnuty. Ocitne-li se rodina v takové sociální situaci, podstatně to úroveň jejích příjmů ovlivní.

Omezení výše dávek státní sociální podpory, dávek nemocenského pojištění i dávek hmotné nouze oslabí či dokonce převáží zvýšení daňových zvýhodnění určených rodinám s dětmi. K tomu je nutno si uvědomit, že tyto reformní kroky jsou doprovázeny dalšími změnami, například návrhem na zavedení ekologických daní, návrhem na zavedení poplatků u lékaře, zvyšováním nájmu atd.

Pro srovnání vládních návrhů jsme provedli analýzu příjmů v jednotlivých příjmových pásmech pro typické české domácnosti, ve kterých demonstrujeme vliv daňového i sociálního balíčku reformem. Domácnosti jsou zastoupeny jak jednočlenné, tak vícečlenné, bezdětné i s dětmi, stejně jako i rodiny s jedním nezaměstnaným rodičem a domácnosti s oběma rodiči bez příjmu z výdělečné činnosti tak, abychom postihli co možná nejvíce sociálních situací, ve kterých se české rodiny běžně nacházejí. Tabulky poskytují srovnání úrovně příjmů rodin podle záměrů vlády v porovnání se současným stavem, tj. podle právních předpisů platných od počátku roku 2007.

V našich výpočtech stávající úroveň příjmů je zachycen i vliv společného zdanění manželů. Nezohlednili jsme však možnost výraznějšího daňového zvýhodnění osob se zdravotním postižením, které stávající daňové předpisy umožňují, stejně jako možnost zvýšení sociálního příplatku z důvodu zdravotního postižení dítěte či rodiče. Pro zjednodušení vycházíme z předpokladu, že v rodině, v níž oba rodiče pracují, je příjem manželky/manžela konstantní. Direktivně ho stanovujeme ve výši 18 tis. Kč měsíčně hrubého, což zhruba odpovídá mírně podprůměrné mzdě. K vypočtené čisté mzdě v našich propočtech připojujeme výši nejběžnějších sociálních dávek tak, aby bylo v celé škále příjmů názorné, jaký vliv by vládní reformy na příjmy domácností měly. V případě nezaměstnaných osob předpokládáme, že osoba nemá majetek, kterým může

svůj příjem zvýšit a že se jedná o osobu, která se aktivně snaží svoji situaci řešit a splňuje tak všechny podmínky pro nárok na případné dávky pomoci v hmotné nouzi. Při stanovení výše příspěvku na bydlení vycházíme z rodiny žijící v nájemním bytě v obci do 100 tis. obyvatel a vycházíme z toho, že její náklady na bydlení odpovídají ve výši normativních nákladů na daný typ bydlení.

Propočty zahrnují i změnu v odvodu nepřímých daní, tj. navrhované zvýšení DPH ze stávajících 5 % na 9 % u potravin, služeb a některých dalších komodit zařazených dnes v této snížené sazbě. Jako podklad pro zjištění salda odvodů nepřímých daní využíváme údaje o struktuře spotřeby domácností zaměstnanců v roce 2005, publikované ČSÚ.

Srovnání současného stavu a vládních návrhů nevykazuje stejné tempo poklesu či růstu. Na vině jsou v daňové oblasti současná daňová pásma s rozdílnou daňovou sazbou, v sociální oblasti pak například skokové změny ve výši přídatku na dítě či zánik nároku na některou sociální dávku v závislosti na výši příjmu rodiny. Nemalý vliv na tuto skutečnost má i sociální příplatek, jehož výpočtový algoritmus umožňuje rychle zareagovat na výši příjmu v rodině, při výrazném poklesu příjmu však narazí na své maximum.

ODS v rámci předvolebního boje naslibovala v podstatě všem kategoriím občanů zvýšení jejich příjmové úrovně. Poslanec Tlustý připravil kalkulačku, na které demonstroval, o kolik se čisté příjmy osob zvýší. Záměrem bylo zavést rovnou 15procentní daň z tzv. superhrubé mzdy a doplnit ji tzv. existenční jistotou, která by zřejmě měla nahradit všechny stávající běžné sociální dávky.¹⁶⁾ Vzhledem k tomu, že s touto kalkulačkou ODS provedla masivní kampaň a teď od svých slibů v podstatě ustupuje, doplnili jsme naše propočty dopadů vládní reformy daní a sociálních zákonů i o porovnání s předvolebními sliby podle Tlustého kalkulačky.

Dopady na životní úroveň domácností

Úplné rodiny s dětmi

Při dvou výdělečně činných osobách jsou dopady vládních návrhů rozdílné podle výše hrubých příjmů a počtu nezaopatřených dětí v rodině. Zvýšení daňového zvýhodnění na děti a slevy na poplatníka přinesou jisté úspory rodinám s nízkou či podprůměrnou mzdou, které mohou reformou získat 200 až 400 Kč měsíčně. Tyto rodiny by i nadále pobíraly přídatky na dítě v podstatě v nezměněné výši, nepatrné zvýšení čistých příjmů v důsledku daňových změn by tak snížila pouze změna DPH. S rostoucím příjmem se tato situace však změní a zaměstnanci s mírně průměrnou mzdou by návrhem v podstatě nic nezískali. Při hrubé mzdě 18 až 19 tis. Kč měsíčně jim reformní balíček přinese 30 až 60 Kč, což bez problému vydají za jednu či dvě návštěvy u lékaře.

Ztrátu by však zaznamenaly rodiny s celkovým hrubým měsíčním příjmem okolo 40 až 50 tis. Kč (tj. oba rodiče pracují za průměrnou či mírně nadprůměrnou mzdou), které dnes mají nárok na přídatky na dítě. Při 2 dětech dostávají zhruba 600 Kč měsíčně, při 3 dětech téměř 900 Kč měsíčně. Daňové zvýhodnění v těchto příjmových pásmech již

¹⁶⁾ Existenční jistota představovala 6000 Kč pro dospělé osobu a 2400 Kč pro první dítě, 3600 Kč pro druhé a třetí dítě a 2400 Kč pro 4. dítě v rodině. I z těchto částek by se však odvádělo pojistné a měly podléhat i zdanění, náležely by i osobám bez příjmu z výdělečné činnosti.

ztrátu nároku na přídavek na dítě nestačí kompenzovat a rodiny ztrácí 100 až 150 Kč měsíčně.

Výhodný je reformní balíček pro rodiny s nadprůměrnými a vysokými příjmy.

Tyto domácnosti dnes nepobírají žádnou sociální dávku, snížení daňového zatížení jejich příjmů se tak plně promítne do výše jejich celkových čistých příjmů. Vládním návrhem by například rodina s dvěma dětmi s celkovým hrubým měsíčním příjmem 68 tis. Kč získala více než 1 100 Kč měsíčně. Rodině se třemi dětmi by k dosažení takového zvýšení příjmů „postačovala“ celková hrubá mzda obou rodičů 50 tis. Kč měsíčně.

Podobná by byla situace v rodinách s malými dětmi, které dnes pobírají rodičovský příspěvek. Ten se dnes poskytuje ve výši téměř 7 600 Kč měsíčně. Pokud by si rodič zvolil dobu pobírání do 3 let věku dítěte, měla by mu podle záměru vlády být dnešní výše příspěvku zachována. Příjmová situace by se tak v těchto rodinách v podstatě nezměnila. Rodiny by mohly získat maximálně 100 až 300 Kč měsíčně (po zohlednění vlivu DPH) podle výše příjmu druhého rodiče. Zajímavý posun by však nastal v rodinách, ve kterých pracující rodič vydělává 40 až 50 tis. hrubého měsíčně. Pro tyto rodiny je dnes velice výhodné společné zdanění manželů, díky němuž ušetří na daních značné prostředky. To jim při této úrovni příjmu navržené zvýšení daňových zvýhodnění na dítě a manžela/manželku bez příjmu dostatečně nenahradí. Zvýšení nepřímých daní u potravin a dalších komodit by pro tyto typy rodin v konečném důsledku znamenalo ztrátu 150 až 200 Kč měsíčně.

Pokud by si však rodič zvolil, že bude o dítě pečovat do 4 let věku, dostane rodičovský příspěvek oproti dnešku o 3 800 Kč nižší. V rodinném rozpočtu by tím rodiny s podprůměrnými příjmy přišly o 1 200 až 3 800 Kč měsíčně. Největší ztrátu by však zaznamenaly rodiny, v nichž druhý rodič pracuje za 40 tis. nebo 50 tis. Kč hrubého měsíčně, a to opět díky dnešní značné výhodnosti společného zdanění manželů. Tyto rodiny by reformou přišly o téměř 4 tisíce Kč.

Neúplné rodiny s dětmi

V podstatě obdobná situace jako v úplných rodinách s dětmi by nastala v rodině osamělého rodiče s dětmi. Při podprůměrné mzdě by reformou získal maximálně jednu až několik stovek korun měsíčně. Pokud by však pracoval za průměrnou mzdu, ztratil by navrženými změnami 100 až 300 Kč měsíčně (podle počtu nezaopatřených dětí). Obdobnou ztrátu by vykazaly rodiny s velice nízkými příjmy, ve kterých by daňové změny pokryly snížení sociální dávek, zejména přídavku na dítě, sociálního příplatku a změn v doplatku na bydlení. **Výraznější přínos rovné daně by se tak projevil až při vyšším příjmu.** Při péči o dvě děti by reforma přinesla osamělému rodiči, který vydělává 30 tis. Kč hrubého měsíčně, více než 400 Kč měsíčně. Pečuje-li tato osoba o více než dvě nezaopatřené děti, posune se hranice hrubé mzdy, od níž by návrh této rodině přinesl stejné zvýšení příjmů, na měsíční výdělek 40 tis. Kč a výše. Pokud by však osamělý rodič ztratil práci, zaznamenal by jeho rodinný rozpočet oproti stávajícímu stavu ztrátu při všech úrovních příjmů (podrobněji viz bod Dopady na nezaměstnané osoby).

Bezdětné domácnosti

Tyto domácnosti dnes při nízkém příjmu mají nárok pouze na příspěvek na bydlení. Ostatní sociální dávky většinou náleží z titulu péče o nezaopatřené dítě, proto nepřicházejí v těchto rodinách v úvahu. Pouze v případě velice nízkého či dokonce nulové-

ho příjmu může tato rodina, pokud splní podmínky, získat dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení.

Ani u těchto domácností však nelze říct, že navržená reforma bude jednoznačně přínosem. Rodině s dvěma osobami výdělečně činnými by vládní návrhy přinesly maximálně 250-300 Kč měsíčně v případě, že oba zaměstnanci pracují za podprůměrnou mzdu (obě osoby vydělávají celkem cca 28 až 30 tis. Kč hrubého). Zvýší-li se příjem jedné osoby v této rodině nad úroveň průměrné mzdy (zhruba 25 až 30 tis. měsíčně), vzrostou jejich celkové čisté příjmy pouze nepatrně, což nepokryje ani zvýšení DPH u potravin. **Stejně jako u ostatních sociálních skupin i bezdětné domácnosti s vysokými příjmy na reformě vydělají měsíčně několik tisíc korun.**

Samostatně žijící zaměstnanec je vhodný příklad pro ukázkou čistého vlivu daňových změn. Pokud pracuje, většinou nedosáhne na žádnou sociální dávku a jeho jediným zdrojem tak jsou pracovní (zdanitelné) příjmy. Lze si tak na jeho příkladu ukázat skutečný vliv daňových změn jak v oblasti přímých, tak i nepřímých daní. Zaměstnanec, který pracuje za podprůměrnou mzdu, na reformě vydělá 170 až 250 Kč. To se však změní při o něco vyšším příjmu. Při mzdě okolo 18 tisíc Kč se jeho příjem oproti dnešnímu stavu prakticky nezmění a zůstává téměř na korunu stejný. Pobírá-li průměrnou či mírně nadprůměrnou mzdu (20 až 25 tis. Kč hrubého), zaplatí v podobě vyšší DPH cca o 50–80 Kč více, než kolik na přímých daních získal. Hlavním důvodem toho je, že jeho daňové zatížení je při této úrovni příjmu v podstatě shodné s dnešním.¹⁷⁾ Úsměvná je situace, která by nastala při mzdě 30 tis. Kč měsíčně, při níž by tento zaměstnanec po úhradě vyšší DPH oproti dnešku vydělal necelých 30 Kč. To se týká všech vysoce kvalifikovaných skupin obyvatelstva, např. lékařů, vědců, nižšího a středního managementu, novinářů, ředitelů škol¹⁸⁾ atd., kteří jsou v této výši nejčastěji odměňováni a kterým vláda chce takto „přílepit“. Naproti tomu by zaměstnanec při jakémkoli vyšším příjmu oproti dnešku vydělal několik tisíc korun měsíčně, a to společným vlivem jednotné sazby daně či zastropováním vyměřovacího základu pro odvod pojistného. Například při hrubém příjmu 100 tis. Kč měsíčně, by návrhem reformy zaměstnanec získal 7 800 Kč měsíčně.

Dopady na nezaměstnané osoby

Naše propočty dokládají, že na návrh by výrazně doplatily ty domácnosti, které dnes pobírají podporu v nezaměstnanosti. Plně by reforma dopadla na rodiny s dětmi, ve kterých jsou nezaměstnaní oba rodiče. Při zachování stejné výše podpory v nezaměstnanosti tyto rodiny zaznamenají citelné omezení výplaty přídatku na dítě a sociálního příplatku. K tomu je nutno připočítat zvýšení DPH, celkově by tak oproti dnešnímu stavu prodělaly 800 až 1100 Kč podle počtu závislých dětí v rodině.

Nepatrně lépe by na tom byly úplné rodiny s dětmi, ve kterých je nezaměstnaný pouze jeden rodič a druhý je výdělečně činný. Daňové zvýhodnění na děti (zejména daňový bonus) a sleva na nepracujícího druhého rodiče by rodinám s velice nízkou mzdou uspořily více financí, než o kolik by se jim snížily sociální dávky (přídavek na dítě a sociální příplatek). Rodina s dvěma dětmi by tím při hrubé mzdě ve výši 10 tis. Kč získala 520 Kč. Pokud však rodič pracuje za průměrnou mzdu, ztratí tato rodina

¹⁷⁾ Rozdíl činí pouze desetina bodu ve prospěch navržených daní (na úrovni hrubé mzdy představuje stávající úroveň zdanění 23,2 %, vládní návrh činí 23,1 %).

¹⁸⁾ Zdroj ISPV, údaje za rok 2006.

nárok na příspěvek na dítě a přijde i o výhodu společného zdanění manželů. Celkově by tak reformou přišla o 1 700 Kč měsíčně. A ve ztrátě by oproti dnešku byla například rodina, jejíž jediný vydělávající rodič by pracoval například za hrubou mzdu 75 tis. Kč měsíčně. Při dvou dětech by přišla měsíčně o víc než 700 Kč. V této rodině to je jednoznačně dopad ztráty společného zdanění manželů, které by po zavedení jednotné sazby daně z příjmu fyzických osob ztratilo smysl.

Domácnosti důchodců

Skupině důchodců se naše tabulky nevěnují, neboť tyto osoby většinou nemají zda- nitelné příjmy. Ze sociálních dávek mají nárok pouze na příspěvek na bydlení a v pří- padě velice nízkého důchodu může tato domácnost získat dávky pomoci v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí či doplatek na bydlení (v závislosti na výši příjmu či odůvod- něných nákladech na bydlení). Výše jejich příjmů se nemá návrhem reformy změnit, zakalkulovat proto lze pouze zvýšení výdajů v důsledku avizovaných změn.

Vláda již přislíbila zvýšení důchodů od ledna 2008 v průměru o 350 Kč. Tato valorizace však důchodcům pouze dorovná zvýšení životních nákladů v letošním roce. Do valorizace důchodů se tedy nepromítne zvýšení cen potravin, služeb atd. od ledna 2008 v důsledku 9% DPH. **Podle struktury spotřeby domácností odhadujeme, že vlivem vyšší DPH se výdaje domácností důchodců zvýší o 130-150 Kč na osobu měsíčně.** K tomu je třeba připočítat poplatky u lékaře, poplatek za léky na předpis, za každý den hospitalizace atd. Navíc i na tyto domácnosti dopadne také zavedení ekolo- gických daní, které se očekává ve výši zhruba 60 Kč na domácnost měsíčně. Pokud by důchodce například pouze dvakrát měsíčně navštívil lékaře a vyzvedl si 2-3 léky na předpis, uhradí společně s vyšší DPH a ekologickými daněmi celých 350 Kč, které mu vláda k důchodu přidá. Toto zvýšení však má pokrýt nárůst cen v předcházejícím obdo- bí. Znamená to, že důchodci by museli omezit svoji spotřebu, aby mohli všechny svoje výdaje plně pokrýt. Tyto domácnosti ve většině případů nemají příjmy z výdělečné čin- nosti, změna daňového systému jim tak v oblasti přímých daní nemůže nic uspořít. Všechna opatření v oblasti nepřímých daní (DPH, ekologické daně) tak na tuto skupinu obyvatelstva dopadnou plnou měrou.

Shrnutí

Vládní návrh zavést 15procentní daň z příjmu fyzických osob znamená kvůli umělému navýšení daňového základu zdanění ve výši 23,1 %. Takové zdanění by však zvyšovalo daňové zatížení příjmů v prvním a druhém daňovém pásmu (tj. 12 a 19procentní sazba), navíc při jedné sazbě daně (DPFO) ztrácí smysl společné zdaně- ní manželů, které dnes výrazně posiluje příjmy rodin s dětmi. Pro snížení daňového zati- žení proto vláda navrhuje výrazné zvýšení daňových zvýhodnění, a to jak na poplatní- ka, tak na dítě i manžela/manželku bez příjmu. Přesto některé sociální skupiny na ztrá- tu výhody společného zdanění doplatí. Navíc proti pozitivnímu účinku daňové reformy protisměrně působí snížení některých opakujících se dávek státní sociální podpory nebo dokonce jejich odebrání.

Dopady těchto opatření jsou na různé skupiny obyvatelstva rozdílné. Potvrdila se zejména silná závislost nejen na výši zdanitelného příjmu, ale i na sociálním postavení rodiny. Jednoznačně nejvýhodnější by reforma byla pro osoby s vysokými příjmy, které

ušetří nejen na zaplacených daních, ale i na pojistném odvedeném na sociální a zdravotní pojištění v důsledku zavedení maximálního vyměřovacího základu.

Určité prostředky by ušetřily i průměrné rodiny, v nichž oba rodiče pracují. Tuto výhodu však skutečně můžeme označit za relativní, neboť si musíme uvědomit, že současně s vládním balíčkem reforem je připraven návrh na zavedení ekologické daně, v oblasti zdravotnictví se připravuje zavést poplatky 30 Kč za návštěvu lékaře, za lék na předpis či poplatek za každý den hospitalizace. Mimo to se průběžně zvyšuje nájemné, ceny energií atd.

Situace by však už nebyla tak jednoznačná v případě některých sociálních situací, v nichž se domácnosti běžně ocitají – ztráta jednoho příjmu v rodině, ať již z důvodu péče o malé dítě, či z důvodu ztráty zaměstnání, nízký příjem, nemoc výdělečně činné osoby, osamělost rodiče atd. Výrazné dopady by návrh měl na rodiny, v nichž se tyto situace různě kombinují.

Nejhorší situace by nastala v domácnostech bez příjmu, zejména nezaměstnaných osob. Tyto rodiny nemají zdanitelné příjmy, netýká se jich proto žádné navýšení čistých příjmů. Zaznamenají však snížení úrovně některých dávek, zejména příspěvku na dítě a sociálního příplatku. Negativně se v jejich případě projeví i změna v posuzování nároku na doplatek na bydlení (dávka pomoci v hmotné nouzi), který má sloužit k úhradě odůvodněných nákladů na bydlení osob s velice nízkými příjmy. Kvůli navrhovanému zápočtu vyplaceného příspěvku na živobytí často rodiny o doplatek na bydlení přijdou. Ve většině případů se přitom jedná o osoby, které se práci nevyhýbají, ale objektivně ji nemohou získat. V důsledku návrhu opatření v oblasti hmotné nouze vláda očekává, že nezaměstnaní budou více stimulováni jít pracovat. V regionech s vysokou mírou nezaměstnanosti však práci jen velice obtížně seženou. V relaci k jejich výši příjmů se přitom jedná o velké ztráty prostředků. Při dlouhodobé nezaměstnanosti by to vedlo k dalšímu prohloubení příjmové nedostatečnosti těchto domácností a následně i k jejich možnému sociálnímu vyloučení ze společnosti.

IV. Přehled vybraných legislativních změn v daňové oblasti, v sociálních systémech, v zaměstnanosti a oblasti platu

Sociální zabezpečení je v ČR tvořeno **třemi základními** systémy, které na sebe navazují a tvoří jeden celek. Jejich úkolem je poskytnout sociální ochranu občanovi, který se v důsledku svého zdravotního stavu či z jiných důvodů ocitne ve finančně tíživé sociální situaci. Tzn. úkolem sociálního zabezpečení je zajistit mu na společensky uznané úrovni uspokojení jeho potřeb, případně zabránit jeho propadu do chudoby. V okamžiku, kdy nestačuje pouze finanční podpora, přicházejí sociální služby tak, aby mu pomohly nepřiznivou situaci zvládnout, zabránily jeho sociálnímu vyloučení, případně napomohly jeho zpětnému začlenění do společnosti.

Vláda v balíčku sociálních zákonů navrhuje řadu restriktivních opatření, které tyto základní principy výrazně narušují. Reforma mění podstatnou část sociálních zákonů. Opatření se dotknou těch nejchudších a nejzranitelnějších skupin obyvatelstva, tj. osob či rodin v hmotné nouzi, nezaměstnaných osob, nemocných zaměstnanců, osamělých matek na mateřské (rodičovské) dovolené a obecně rodin s dětmi, a to jak s nízkými příjmy, **tak i s příjmy kolem průměrného výdělku** (takové příjmy dnes pobírá téměř 70 % zaměstnanců) i mírně nadprůměrnými příjmy. Lze si z toho odvodit, že vláda

doslovně naplňuje heslo „ber, kde se dá“ a ať jsou „chudí ještě chudší a bohatí ještě bohatší“. Závazky obsažené v Národním akčním planu sociálního začleňování se tak stanou pouhými hesly na papíře a proces sociálního vylučování celých skupin obyvatelstva a růst počtu chudých je pouze otázkou několika let.

Nutnost reformy sociálních systémů je zdůvodňována zejména potřebou zastavit vzestup finančních prostředků vynakládaných na tyto systémy. Navržený balík opatření obsahuje zásadní koncepční změny, které výrazně omezují jak okruh příjemců, tak výši plnění poskytovaných z těchto systémů, *a to bez ohledu na jejich poslání*. Příkladem toho jsou navržené změny v systému nemocenského pojištění. Jedná se o pojistný systém, v rámci něhož se zaměstnanci pojišťují pro případ ztráty příjmu z důvodu nemoci, mateřství atd. Bez ohledu na skutečnost, že výběr pojistného je součástí státního rozpočtu (není od něho dosud oddělen), nemůže sloužit k jiným účelům, než je krytí těchto sociálních událostí. Rozhodně by neměl být snadným zdrojem příjmů pro řešení problémů státního rozpočtu. *Systém je v současné době přebytkový, v roce 2006 bylo na pojistném vybráno o 7 mld. Kč více, než bylo na dávkách vyplaceno*. Není tak žádný důvod pro tak zásadní zpřísnění podmínek pro výplatu nemocenských dávek či snížení jejich úrovně a nelze to omluvit ani tvrzením, že jde o snahu, aby se zabránilo možnému zneužívání dávek. Navíc od počátku roku 2008 má nabýt účinnosti nový zákon o nemocenském pojištění s propracovaným systémem kontroly jak zaměstnanců, tak i lékařů. A kontrola dodržování režimu práceneschopného je v zákoně umožněna i zaměstnavatelům. *Vláda však místo toho, aby tento systém zavedla, zamýšlí odložit účinnost tohoto zákona o další rok, aby mohla bezproblémově dále využívat přebytky systému nemocenského pojištění pro potřeby státního rozpočtu*.

Pod rouškou snížení sociálních výdajů z veřejných rozpočtů jsou skryta i některá opatření, která mají (kromě neustálého snižování daní) poskytnout další úlevy podnikatelům. Nepochopitelně se například zavádí třídní karenční doba v rámci nového zákona o nemocenském pojištění, když prvních 14 dní nemoci má poskytovat náhradu mzdy zaměstnavatel. Takže nejde jen o škrty v sociální oblasti z pohledu veřejných financí, ale ulevit se má zaměstnavatelům, neboť tato úspora zůstane v jejich peněženkách. A to na úkor zaměstnanců.

1. Životní a existenční minimum

Jednou z nejvýraznějších změn je zásah do ochranné funkce životního a existenčního minima. Jde o to, že stávající povinnost valorizovat částky životního a existenčního minima při 5procentním růstu cen se má změnit na **možnost** zvýšit tyto částky při stanoveném růstu cen. V roce 2008 by se změna tohoto opatření neměla projevit, s ohledem na stávající růst cen se valorizace životního minima stejně neočekávala. *Záludnost opatření je v tom, že se projeví až v dalším období, kdy na jedné straně negativně dopadne zejména na nejchudší domácnosti*, neboť životní a existenční minimum je ochranou před chudobou. Na straně druhé se promítne i do oblasti státní sociální podpory, neboť na výši životního minima by i nadále měl být navázán například nárok na příspěvek na dítě, nárok na sociální příspěvek i jeho výše atd. Zastavením valorizace životního minima se v této oblasti znehodnotí výše některých dávek, které jsou od ŽM odvozovány, navíc se urychlí postupné vytěsňování rodin z výplaty testovaných dávek, neboť příjmy rodin, od nichž se odvozuje nárok na dávky, dál úměrně porostou.

2. Dávky státní sociální podpory

Cílem navržených opatření je úspora ve výši 8-10 mld. Kč v roce 2008, v dalším roce lze očekávat další navýšení úspory. Toho se má dosáhnout za cenu snížení některých dávek a omezení jejich výplaty (přídavek na dítě, sociální příplatek, porodné, pohřebné) nebo dokonce jejich zrušení (příspěvek na školní pomůcky). A další úsporu lze očekávat odbouráním automatického zvýšení dávek při úpravě životního minima a úpravou podmínek valorizace částek životního minima, na které je napojen nárok na testované dávky.

■ **Přídavek na dítě – ruší se výplata přídavku podle příjmu rodiny a zavádí se jednotný přídavek stanovený pevnými částkami, odlišený pouze podle věku dítěte.**

V současné době je přídavek vyplácen rodinám s dětmi v diferencované výši podle příjmu rodiny a věku dítěte (viz tabulka) a náleží rodinám s čistým příjmem do čtyřnásobku životního minima rodiny. Jedná se o nárokovou dávku, kterou pobírá cca 80 % nezaopatřených dětí. Z výplaty jsou vyloučeny nejbohatší rodiny.

Tabulka: Přídavek na dítě od ledna 2007 (Kč/měsíc)

	Příjem rodiny v násobku ŽM		
	do 1,5	1,5-2,4	2,4-4,0
Výpočtový koeficient	0,36	0,31	0,16
Dítě do 6 let	576	496	256
6-15 let	706	608	314
15-26 let	810	698	360

Vládní návrh:

Po reformě má přídavek na dítě náležet rodině s příjmem do 2,4násobku ŽM rodiny v pevné výši. Částky se navrhují diferencovaně podle věku dítěte, a to:

- a) do 6 let dítěte 500 Kč,
- b) od 6 do 15 let 610 Kč,
- c) od 15 do 26 let 700 Kč.

Maximální hranice čistého příjmu rodiny pro nárok na přídavek na dítě (v Kč/měsíc)

Typ rodiny	Stávající (4,0nás. ŽM)	Návrh (2,4nás. ŽM)
1 dospělý, 1 dítě do 6 let	17 920	10 752
2 dospělí, 2 děti 6 až 15 let	37 600	22 560
2 dospělí, 1 dítě do 6 let, 2 děti 6-15 let	44 000	26 400

Dopady: Návrh snižuje přídavek na dítě pro nejchudší rodiny s dětmi, které dnes kvůli svému nízkému příjmu pobírají přídavek o 76 až 110 Kč vyšší. Na druhé straně tento návrh z výplaty přídavku vylučuje rodiny s mírně nadprůměrnými a vyššími příjmy. Například pro 4člennou rodinu s dětmi ve věku do 15 let se hranice čistého příjmu pro výplatu přídavku sníží o 15 040 Kč měsíčně. Tímto návrhem přijde podle našich odhadů o přídavek víc než 20 % rodin s dětmi.

■ **Sociální příplatek** – navrhuje omezit okruh osob, kterým je příplatek vyplácen, a snížit jeho výši.

Dnes se sociální příplatek poskytuje rodině pečující alespoň o jedno nezaopatřené dítě, je závislý na příjmu rodiny. V nejvyšší výměře náleží při nejnižším příjmu, s rostoucím příjmem jeho výměra klesá a zaniká při 2,2násobku životního minima. Je-li příjem rodiny menší než její životní minimum, započítává se při výpočtu příplatku příjem ve výši životního minima. Maximální výše příplatku pro dítě do 6 let věku od ledna 2007 činí 873 Kč měsíčně, pro dítě ve věku 10-15 let pak 1 070 Kč měsíčně. Příplatek proto náleží ve stejné výměře rodině s příjmem na úrovni životního minima jako při příjmu nulovém. Jeho výši dále ovlivňuje i věk dětí, péče osamělého rodiče o dítě (zohledněno v neúplných rodinách), kdy je při výpočtu použit zvýhodňující koeficient 1,05. Náleží-li sociální příplatek v nižší výměře než je 50 Kč měsíčně, zvyšuje se vždy na tuto výši.

Vládní návrh:

Sociální příplatek má být vyplácen při příjmu rodiny do 2,0násobku životního minima, koeficient 2,0 se použije i ve výpočtovém algoritmu.

Maximální výše sociálního příplatku (při nejnižším příjmu rodiny) v Kč/měsíc

Typ rodiny	Stávající (koef. 2,2)	Návrh (koef. 2,0)
dítě do 6 let	873	800
dítě 6 až 15 let	1 070	980
Dítě 15 až 26 let	1 228	1 125

Maximální hranice čistého příjmu pro nárok na sociální příspěvek (v Kč/měsíc)

Typ rodiny	Stávající (2,2nás. ŽM)	Návrh (2,0nás. ŽM)
1 dospělý, 1 dítě do 6 let	9 856	8 960
2 dospělí, 2 děti 6 až 15 let	20 680	18 800
2 dospělí, 1 dítě do 6 let, 2 děti 6-15 let	24 200	22 000

Dopady: Návrh snižuje výše dávky o 70 až 100 Kč měsíčně v závislosti na věku dítěte. Hranice čistého příjmu pro nárok na příspěvek se u čtyřčlenné rodiny sníží téměř o 2 tis. Kč měsíčně.

■ **Rodičovský příspěvek - zavádí se vícerychlostní výplata příspěvku podle délky jeho pobírání.**

Dnes se příspěvek vyplácí rodiči pečujícímu o dítě do 4 let věku, resp. do 7 let, je-li dítě dlouhodobě nebo těžce zdravotně postižené. Náleží ve výši 40 % průměrného platu v nepodnikatelské sféře, tj. od ledna 2007 činí 7 582 Kč měsíčně.

Vládní návrh:

Rodičovský příspěvek vláda navrhuje vyplácet ve třech různých úrovních v závislosti na době jeho pobírání. *Nejvyšší příspěvek* (11 400 Kč měsíčně) má dostávat rodič, který se rozhodne setrvat na rodičovské dovolené do 2 let věku dítěte. Tato výměra však není určena pro všechny rodiče, ale pouze pro ty, kteří si v předchozím zaměstnání vydělali alespoň 16 750 Kč hrubého měsíčně. *Základní výměra příspěvku* (7 600 Kč měsíčně) má náležet při rodičovské do 3 let věku dítěte, ve *snížené výměře* (3 800 Kč měsíčně) má být poskytován při péči rodiče do 4 let věku dítěte. V případě zdravotně postiženého dítěte náleží příspěvek do 7 let věku dítěte v základní výměře bez ohledu např. na předchozí čerpání příspěvku ve zvýšené výměře.

Dopady: Zdánlivě to vypadá jako spravedlivá nabídka. V realitě však znamená, že každá rodina musí o způsobu čerpání rozhodnout v podstatě při narození dítěte. V praxi ale zejména při nedostatku míst v jeslích a školkách to může znamenat nekožené komplikace. Problémem je i stanovení rodičovského příspěvku v pevné výši, což povede k jeho postupnému reálnému znehodnocení.

■ **Porodné – snižuje se výše této dávky, která má být nově odvozena od pořadí porodu matky.**

Porodné je jednorázová netestovaná dávka, která se vyplácí při narození dítěte. Výše příspěvku prošla v poslední době výraznou změnou. Při narození jednoho dítěte se poskytuje od ledna 2007 porodné ve výši 17 760 Kč, narodí-li se dvojčata, dostane rodina 53 120 Kč. Při současném narození tří dětí se jedná o částku 79 680 Kč.

Vládní návrh:

Porodné má být stanoveno nižšími pevnými částkami, odstupňovanými podle pořadí porodu matky. Při prvním porodu 15 tis. Kč, při druhém 13 tis. Kč.

Dopady: Výrazné snížení porodného příliš nekoresponduje s nutností podpory porodnosti v ČR, která je na velice nízké úrovni.

- **Pohřebné - tato jednorázová dávka se dnes vyplácí osobě, která vypravila pohřeb. Zemřelá osoba však musí mít ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR nebo se na našem území musí konat pohřeb. Výše pohřebného dnes činí 5 000 Kč.**

Vládní návrh:

Pohřebné se má vyplácet pouze v případě úmrtí nezaopatřeného dítěte nebo úmrtí rodiče nezaopatřeného dítěte. Pro tyto případy má být zachována stávající výše dávky, zrušit se má však její v zákoně stanovená valorizace.

Dopady: Jde o narušení etických principů. Zrušením této dávky stát dává poměrně jasně najevo svou neúctu k nemajetným starým lidem, kterým příspěvek na pohřeb garantoval důstojný odchod z tohoto světa. Výrazně to ovlivní rozpočet zejména nemajetných rodin důchodců.

- **Příspěvek na školní pomůcky - dávka má být zrušena.**

Nárok na příspěvek vznikne dítěti před nástupem do první třídy, které má současně nárok na přídavek na dítě. Příspěvek se vyplácí jednorázově; náleží za měsíc červen. Výše příspěvku na školní pomůcky je 1 000 Kč.

Vládní návrh:

Dávka má být zrušena, neboť se dle vlády jedná o neefektivně vynaložené prostředky a dávka je údajně vyplácena zbytečně širokému okruhu osob.

Dopady: Je to jasný důkaz jak si nemáme vážit předvolebních slibů politických stran, které příspěvek před volbami v zájmu podpory vzdělanosti národa zavedly. Volby vyhrály, tak ho rychle ruší. Potřeby rodin musí ustoupit snaze zavděčit se podnikatelům snižováním daní.

3. Systém nemocenského pojištění

Vláda navrhuje změnu výše nemocenského i podpory při ošetřování člena rodiny (snížením procentní sazby a přísnější redukcí výdělku pro výpočet dávek, zmrazení redukčních hranic), tak i další zavedení 3denní karenční doby u nemocenského, zrušení ochranné lhůty atd. Důsledně jsou tyto změny promítnuty i do nového zákona o nemocenském pojištění. Celkem tak chce vláda na nemocných, rodičích pečujících o nemocné děti, osobách na mateřské (rodičovské) dovolené ušetřit 9 mld. korun. *Přítom systém nemocenského pojištění je již několik let v přebytku. V roce 2006 se na dávkách vyplatilo o 7 mld. Kč méně, než kolik se do systému vybralo, a obdobný přebytek se očekává i v letošním a příštím roce.* Spolu s úsporou díky navrženým změnám v nemocenských dávkách si státní rozpočet polepší o více než 16 mld. Kč. Vůbec se nebere na vědomí, že se jedná o pojistný systém, kde vybrané příjmy by měly sloužit pouze jedinému cíli, což je krytí takových pojistných událostí, jakými je pracovní neschopnost zaměstnance, těhotenství a mateřství, péče o nemocné dítě atd.

- **Nemocenské - zavádí se 3denní karenční doba (první tři nemoci budou bez nároku na nemocenské), snižuje se výše nemocenské a ruší se ochranné lhůty.**

V současné době nemocenské náleží po dobu pracovní neschopnosti, první tři dny ve výši 25 %, od 4. dne 69 % redukovaného denního vyměřovacího základu. Rozdílná redukce po dobu prvních 14 dní nemoci (výdělek se do první redukční hranice započítává z 90 %) a od 15. dne nemoci (plný zápočet výdělku do první hranice). Redukční hranice se pravidelně zvyšují podle mzdového vývoje.

Vládní návrh:

U nemocenského se má zavést 3denní karenční doba, tzn. první tři dny nemoci bez nároku na nemocenské. Nemocenské má činit 60 % od 4. do 30. dne pracovní neschopnosti, 66 % od 31. do 60. dne PN a 72 % od 61. dne. Při výpočtu nemocenského a podpory se výdělek do první redukční hranice započítává z 90 % po celou dobu pobírání dávky a redukční hranice se v roce 2008 nezvyšují. Účinnost nového zákona o nemocenském pojištění se odkládá o další rok, tj. na 1. ledna 2009.

- **Karenční doba má být zavedena plošně a obsahují ji také návrhy novely zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, nebo zákona č.361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, zákon č. 236/1995 Sb., o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců a poslanců Evropského parlamentu, zákon číslo 201/1997 Sb., o platu a dalších náležitostech státních zástupců atd.**
- **Návazně na zavedení karenční doby se navrhuje také snížení podpůrcí doby poživatelů starobního nebo plného invalidního důchodu z 84 na 81 kalendářních dnů.**

Výše nemocenské zaměstnance pobírajícího průměrnou mzdu*) (v Kč)

Délka pracovní neschopnosti	Stávající stav	Vládní návrh	Srovnání
	rok 2007	rok 2008	
14 dní PN	4 690	3 700	-990
30 dní PN	11 490	9 610	-1880

*) průměrnou mzdu odhadujeme ve výši 20 200 Kč měsíčně

Dopady: Změny redukce i nižší sazby na výpočet dávek jsou promítnuty i do nového zákona, včetně zavedení karenční doby. Toto opatření však postrádá jakoukoli logiku, neboť podle nového zákona má první dva týdny pracovní neschopnosti vyplácet náhradu mzdy zaměstnanci ze svých nákladů jeho zaměstnavatel. Uspořené prostředky za nevyplacenou náhradu mzdy za první tři dny nemoci díky tomu poputují do kapsy zaměstnavatelům. Zde jde jednoznačně o opatření, které má ulevit podnikate-

lům, byt na úkor jejich zaměstnanců. Přitom již samotný nový zákon o nemocenském pojištění (bez navržených parametrických změn) garantuje zaměstnavatelům značné úspory. Celkově by měli zaměstnavatelé ušetřit 9 mld. Kč jen díky tomu, že s povinností vyplácet náhradu mzdy se jim současně výrazně sníží povinný odvod pojistného na nemocenské pojištění do veřejného systému.

■ **Podpora při ošetřování člena rodiny - se sníží. Cílem je, aby její úroveň byla přibližně stejná jako navržená výše denního nemocenského.**

V současné době představuje 69 % denního redukovaného vyměřovacího základu, poskytuje se při péči o nemocné dítě do 10 let věku či nemocného dalšího člena rodiny, který podle vyjádření lékaře potřebuje péči další osoby.

Vládní návrh:

Podpora při ošetřování člena rodiny se má snížit tak, aby se její úroveň přiblížila navržené výši denního nemocenského, tj. procentní sazba pro její výpočet bude činit 60 %. Také při stanovení podpory se výdělek do první redukční hranice započítává pouze z 90 %, obdobně jako u nemocenského.

Dopady: Například za 9 dní péče o nemocné dítě (což je základní délka podpůrní doby) dostane zaměstnanec s průměrnou mzdou o 460 Kč méně.

■ **Peněžitá pomoc v mateřství – ruší se valorizace redukčních hranic a ruší se také dosavadní zvýhodnění pro osamělé matky.**

Zachována u této dávky má být stávající sazba (69 % redukovaného denního výdělku) i dnešní mírnější redukce výdělku, tj. zápočet denního příjmu do první redukční hranice v plné výši.

Dopady: Ve výši peněžité pomoci se negativně projeví skutečnost, že redukční hranice nebudou podle mzdového vývoje valorizovány. V systému se mají zrušit dosavadní zvýhodnění osamělých matek (rodičů), kterým se prodlužovala podpůrní doba pobírání peněžité pomoci na 37 týdnů. A zpřísnit se mají i podmínky pro nezaměstnané rodiče vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání, kterým podle vládního návrhu nemá peněžitá pomoc náležet.

4. Dávky pomoci v hmotné nouzi

Zpřísní se podmínky pro získání dávek hmotné nouze. Vláda navrhuje opatření, která zpřísní podmínky pro získání dávek hmotné nouze, zejména doplatku na bydlení, který vyplácí obec. *Nově se má pro posouzení nároku na doplatek započítat do příjmu osoby (rodiny) i vyplacený příspěvek na živobytí, čímž se této osobě navýší započítatelný příjem tak, že v podstatě ztratí nárok na doplatek na bydlení.* Stejně tak se má snížit úroveň ochrany uchazečů o zaměstnání, kteří podle úřadu práce vyžadují zvýšenou péči, tj. osoby do 25 let, zdravotně postižení, čerství absolventi VŠ, těhotné ženy atd. Těm se dnes po 12 měsících setrvání ve stavu hmotné nouze na-

vyšuje částka na živobytí o 600 Kč měsíčně, což mělo podle původního záměru zabránit reprodukci chudoby při dlouhodobé nezaměstnanosti. Vláda navrhuje ponechat toto zvýhodnění pouze osobám plně nebo částečně invalidním a osobám starším 50 let. Ostatním osobám se tím sníží úroveň jejich sociální ochrany. Vzhledem k tomu že se jedná o první rok účinnosti systému hmotné nouze, nelze v tomto okamžiku očekávané úspory vyčíslit. Důvodová zpráva vládního návrhu rozpracování dopadů v této oblasti neobsahuje.

5. Zavedení maximálního vyměřovacího základu

Vláda navrhuje zavést maximální vyměřovací základ pro odvod pojistného na sociální a zdravotní pojištění ve výši čtyřnásobku průměrné mzdy, a to shodně jak pro zaměstnance a zaměstnavatele, tak i pro OSVČ. (OSVČ mají již dnes maximální základ stanoven, a to ve výši 486 tis. Kč ročně, což je 40 500 Kč měsíčně.) Nově má být stanoven vyměřovací základ pro rok 2008 ve výši 84 616 Kč měsíčně, což sníží příjmy z pojistného o 4,4 mld. Kč v oblasti sociálního pojištění a o 1,8 mld. Kč ve zdravotním pojištění. Zaměstnanci se mzdou nad 84 tis. Kč měsíčně tak do systému odvedou maximálně na pojistném 6 770 Kč na sociální a 3808 Kč na zdravotní bez ohledu na skutečnou výši příjmu.

Maximální vyměřovací základ však má ještě další dopad, a to v daňové oblasti. Vládní návrh předpokládá, že daňový základ zaměstnance bude zjednodušeně řečeno hrubá mzda navýšená o částku, kterou je z této mzdy povinen odvést zaměstnavatel na sociální a zdravotní pojištění. To znamená další pokles příjmů státního rozpočtu a další daňové zvýhodnění bohatých.

6. Zaměstnanost

Pokud jde o explicitní prvky politiky zaměstnanosti, jsou obsahem reformy některá „úspěšná“ opatření v oblasti zaměstnávání zdravotně znevýhodněných osob a zpřísnění podmínek pro poskytování podpor v nezaměstnanosti. Předpokládá se také zastropování vyměřovacího základu při výpočtu odvodů pojistného na státní politiku zaměstnanosti a tím i jejich určitá redukce.

■ Zrušení podpory v nezaměstnanosti uchazečům o zaměstnání, kteří dostali výpověď z důvodu vážného porušení pracovní kázně.

Podle názoru ČMKOS je zpřísnění poskytování podpor v nezaměstnanosti cestou zavedení podmínky, že podpora v nezaměstnanosti nenáleží těm uchazečům, kteří dostali výpověď z důvodu vážného porušení pracovní kázně, neproduktivní. Princip, že výpovědní důvody ovlivňují nároky na podpory v nezaměstnanosti, dává do rukou zaměstnavatelů příliš velkou možnost manipulovat se svými zaměstnanci a fakticky „potrestat“ zaměstnance dvakrát, tj. výpovědí i ztrátou alespoň dočasné a částečné náhrady ztraceného výdělků, navíc fakticky likviduje pojistný charakter příspěvků na politiku zaměstnanosti, které platí v rámci sociálního pojištění každý zaměstnanec. Stejný princip byl obsažen i v zákoně o zaměstnanosti 1/1991 Sb., který platil do konce roku 2004, a přesto po uvedení v platnost nového zákona o zaměstnanosti, který tento princip neobsahuje, nedošlo k žádnému negativnímu vývoji a růstu počtu uchazečů

o zaměstnání. ČMKOS prosazuje jako prioritu z hlediska politiky zaměstnanosti důraz na aktivní opatření, z tohoto hlediska je lepší motivovat nezaměstnané k účasti na rekvalifikačních programech a k aktivnímu přístupu i v období registrace na ÚP, takto se motivace k registraci na ÚP spíše sníží.

■ Snížení podpor pro zaměstnavatele zaměstnávající zdravotně postižené

Pokud jde o snížení podpor pro zaměstnavatele zaměstnávající zdravotně postižené ČMKOS zaujímá negativní stanovisko, neboť se domnívá, že snížení daného příspěvku pro těžce postižené o cca 55 % a pro ostatní postižené o 25 % nepovede k řešení problémů spekulativního zneužívání těchto prostředků, jak se uvádí ve zdůvodnění, pouze dojde k jejich redukcí a dalšímu zhoršení situace v zaměstnávání zdravotně znevýhodněných. Navrhovaný mechanismus fixního stanovení příspěvků navíc likviduje automatický valorizační prvek, obsažený v dosavadní úpravě, a zakládá tím jistotu dalšího relativního snižování podílu těchto příspěvků na mzdách a tím i snižování jejich motivačního efektu. Skutečným řešením právem kritizované situace je zpřísnění kontrol a zvýšení postihů za porušování zákona.

Stejně tak je nutné odmítnout i snahu omezit prostředky na zaměstnávání osob se zdravotním znevýhodněním prostřednictvím zamezení současného vyplácení příspěvků pro zaměstnavatele zaměstnávající více než 50 % zdravotně znevýhodněných a příspěvků na podporu zřizování pracovních míst a chráněných dílen pro tyto kategorie zaměstnanců.

Otázky zaměstnanosti jsou zmíněny i v některých dalších pasážích, ale přestože se zde očekává pouze minimální pokles míry nezaměstnanosti do roku 2010 o 0,3 proc. bodu, je zřejmé, že snižování nezaměstnanosti není považováno za prioritu navrhovaných kroků. Důraz je kladen na podporu aktivního chování, jež má být stimulováno zřejmě převážně sankcionováním „nespolupráce“ v podobě odnímání sociálních dávek či jejich převodem na věcné poukázky.

Jako cíl se uvádí „přesměrování“ aktivní politiky zaměstnanosti od investičních pobídek k handicapovaným osobám a k prostředkům do oblasti vzdělávání, rekvalifikací a veřejně prospěšných prací. Aktivní politika zaměstnanosti je zmíněna v souvislosti s její větší orientací na podporu aktivního chování a na rekvalifikace a další vzdělávání, zřejmě však se počítá jako s hlavním nástrojem k prosazení tohoto trendu s negativní zainteresovaností (sankcionováním sociálních dávek), méně pak s pozitivní motivací prostřednictvím vyšší finanční zainteresovanosti na účasti v rekvalifikačních programech (na způsob dánského modelu). Tomu odpovídá i fakt, že se zde nehovoří o problematice financování politiky zaměstnanosti (kromě uvedeného zastropování vyměřovacího základu pro pojistné).

V reformním balíku není ani zmínka o cílech a nástrojích evropské strategie zaměstnanosti, nenabízejí se náměty v tomto prostředí frekventované, jako např. jak dosáhnout více a kvalitnějších pracovních míst, jak prosadit princip „aby se práce vyplácela“ a zároveň zabránit vzestupu počtu pracujících chudých. Naopak celá koncepce škrtnů v sociálních dávkách, přesunu těžiště zdanění na nepřímé daně a pouze minimální snížení daně z příjmu pro nižší příjmové skupiny povede k nastartování trendu zvyšování podílu chudých.

Návrh má i některé akceptovatelné přístupy, viz výše zmíněný postoj k sladění rodinného a pracovního života. V návrzích je obsažen i námět na změnu struktury služeb

zaměstnanosti. Vzhledem k tomu že k posouzení takového návrhu je nutné mít k dispozici podrobnější charakteristiky, nelze tento návrh v zásadě hodnotit. Takováto radikální opatření však skrývají riziko rozpadu dosud relativně spolehlivě fungujícího systému.

7. Platy zaměstnanců ve veřejné správě a službách

Reformní balík kalkuluje s minimálním nárůstem platu zaměstnanců veřejné správy a služeb. ČMKOS ze zásadních důvodů nemůže souhlasit s navrhovaným 1,5procentním nominálním meziročním růstem průměrných platů u zaměstnanců, kteří jsou odměňováni podle zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, respektive č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech (vojáci z povolání), a zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů v letech 2008–2010. Předložený záměr by vedl k poklesu reálných platů zaměstnanců veřejných služeb a správy za situace, kdy průměrné mzdy zaměstnanců v privátním sektoru porostou meziročně minimálně o 5-6 % při růstu HDP cca 5-6 % a odhadované míře inflace v roce 2008 cca 3,5-4 %. Tímto opatřením by došlo k dalšímu nežádoucímu rozevření nůžek v úrovni průměrných nominálních platů zaměstnanců veřejných služeb a správy a zaměstnanců privátního sektoru. V roce 2006 činil průměrný plat zaměstnanců veřejných služeb a správy 97 % v relaci k průměrné mzdě dosažené v privátním sektoru. V této souvislosti upozorňujeme, že kvalifikační struktura ve veřejném a privátním sektoru je rozdílná. Z hlediska kvalifikace se, na rozdíl od privátního sektoru, jedná především o zaměstnance se středoškolským a vysokoškolským vzděláním s tím, že stále roste podíl zaměstnanců s vysokoškolským vzděláním a významně klesá podíl zaměstnanců se základním a nižším středním vzděláním. Navrhovaná restrikce by proto především poškodila ty skupiny zaměstnanců, které v každé vyspělé společnosti tvoří nižší a z části též vyšší střední vrstvu. Současná úroveň průměrných platů většiny zaměstnanců veřejných služeb a správy se pohybuje v rozmezí 17 000 Kč–30 000 Kč. Jedná se tedy o skupinu zaměstnanců, která nebude mít žádnou výhodu ani z navrhované změny daně z příjmu fyzických osob.

Za pouhou fikci je nutné považovat předpoklad, že pokud by došlo k redukci počtu funkčních míst o 3 % ročně, bude nárůst průměrných platů činit 4,5%, neboť objem mzdových prostředků pro rozpočtové kapitoly se nezmění. Již nyní je zřejmé, že k předpokládanému snížení počtu funkčních míst o 3 % ročně v řadě organizačních složek státu, v některých státních příspěvkových organizacích a v regionálním školství nedojde. Předpoklad 4,5 % růstu průměrných platů zaměstnanců veřejných služeb a správy je tedy nereálný. Naopak dojde k dalšímu prohloubení věcně neopodstatněné diferenciace v úrovni průměrného nominálního platu srovnatelných skupin zaměstnanců a tím k popření zásady rovnosti v odměňování.

8. Oblast daní

1. Daň z příjmu fyzických osob

- **Ruší se progresivní systém zdanění a zavádí se jedna sazba daně ve výši 15 % s tím, že do základu daně se započtou částky na pojistné, tzn. pojistné hrazené zaměstnancem i pojistné placené zaměstnavatelem za zaměstnance podle zákonů o pojistném na sociální a zdravotní pojištění.**

Dopady: Zavedení jedné 15% sazby daně v kombinaci se zdaněním pojistného placeného zaměstnancem i zaměstnavatelem ve skutečnosti odpovídá zdanění sazbou 23,1 % (podle stávajícího stavu). Ve spojení s navrženým zvýšením slev na dani to povede zejména k výraznému snížení daňového zatížení pro vysokopříjmové skupiny poplatníků. Středněpříjmovým skupinám poplatníků to nevyrovná ani dopady z navržených změn v dani z přidané hodnoty. U nízkopříjmových poplatníků je ve srovnání se současným stavem výsledný efekt nevýrazný a u těch, kteří již dnes daň neplatí, znamená zhoršení.

Zvýšení základu daně zaměstnance o pojistné placené zaměstnavatelem podle zákona o pojistném na sociální zabezpečení a zdravotním pojištění, tj. o pojistné, kde podle příslušných zákonů je poplatníkem „organizace“, tedy zaměstnavatel, nikoliv zaměstnanec. Je z právního hlediska naprosto nepřipustné v dani označené jako daň z příjmů přičítat pro zdanění zaměstnance položky, které nejsou jeho příjmem, nejsou u zaměstnance předmětem daně. (Předmětem daně jsou např. až důchody, které se ze zdrojů pojistného poplatníkovi platí). **Další ustanovení, o kterém se moc nemluví, je, že pojistné, jehož poplatníkem je zaměstnanec, již nebude na rozdíl od současného stavu odečítáno od příjmu pro zjištění základu daně**, tj. vyjadřuje se myšlenka, že nejde o nutný výdaj zaměstnance. Narušuje tak základní pravidlo, co vlastně je a co není výdajem na dosažení, zajištění a udržení příjmu a navržené ustanovení zanaší do zákona spolu s ostatními navrhovanými ustanoveními ještě větší zmatek než v zákoně je.

Vládní návrh, kromě toho že zavádí jednu sazbu daně, předpokládá, že daňový základ zaměstnance bude zjednodušeně řečeno hrubá mzda navýšená o částku, kterou je z této mzdy povinen odvést zaměstnanec a zaměstnavatel na sociální a zdravotní pojištění. Tento krok znamená, že u vysokopříjmových zaměstnanců bude zatížení daní a pojistným částí hrubé mzdy přesahující cca 84 000 Kč měsíčně, tj. přírůstkou hrubé mzdy přes uvedenou částku, spočívat jen ve zdanění sazbou 15 %. Zaměstnancům s vyšší hrubou mzdou se již pojistné s růstem hrubé mzdy tak nebude dále zvyšovat. Výsledkem pak při lineární (jednotné) sazbě daně bude, že celkové procento zatížení příjmu součtem pojistného a daně se s růstem příjmu bude paradoxně snižovat.

■ Ruší se daňové osvobození prakticky všech sociálních výhod hrazených z FKSP, ze zisku po zdanění, na vrub nedaňových výdajů zaměstnavatele a ze sociálních fondů.¹⁹⁾

Dnes je podle § 6 odst. 9 písm. d) zákona o č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů od daně osvobozeno „*nepeněžní plnění poskytovaná zaměstnavatelem zaměstnancům z fondu kulturních a sociálních potřeb, ze sociálního fondu, ze zisku (příjmu) po jeho zdanění anebo na vrub výdajů (nákladů), které nejsou výdaji (náklady) na dosažení, zajištění a udržení příjmů, ve formě možnosti používat rekreační, zdravotnická a vzdělávací zařízení, předškolní zařízení, závodní knihovny, tělovýchovná a sportovní zařízení nebo ve formě příspěvku na kulturní pořady a sportovní*

¹⁹⁾ FKSP tvoří organizační složky státu, státní příspěvkové organizace a příspěvkové organizace ÚSC. Povinně sociální fond tvoří veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, akciová společnost České dráhy a zdravotní pojišťovny. Dobrovolně takový fond tvoří obchodní společnosti - z prostředků zdaněných na úrovni zaměstnavatele, dále družstva, obce, kraje, občanská sdružení atd. ze zdrojů k tomu určených.

akce; jde-li však o poskytnutí rekreace včetně zájezdů, je u zaměstnance z hodnoty nepeněžního plnění od daně osvobozena v úhrnu nejvýše částka 20 000 Kč za kalendářní rok. Jako plnění zaměstnavatele zaměstnanci se posuzuje i plnění poskytnuté pro rodinné příslušníky zaměstnance“.

Vláda s cílem získat do rozpočtu roku 2008 cca 0,9 mld. Kč osvobození od daně těchto plnění ruší. Současně vzhledem k principu, že zdanitelný příjem je součástí vyměřovacího základu pro odvod pojistného, se z těchto částek bude nově odvádět pojistné.

Dopady: Návrh povede k výraznému zdražení na straně zaměstnavatele a k podstatně nižšímu efektu na straně zaměstnance. Bude to mít negativní dopad na vyjednávání o benefitech poskytovaných ze sociálního fondu (zisku po zdanění). V nepodnikatelské sféře to vzhledem ke zvýšení výdajů může výrazně omezit poskytování těchto plnění z FKSP. V posledních třech letech se na plnění formou příspěvků na využívání rekreačních, sportovních, kulturních a tělovýchovných zařízení, kulturní a sportovní akce čerpalo cca 21 % z celkového objemu FKSP. Opatření bude mít negativní dopad do rodinných rozpočtů zaměstnanců s podprůměrnými příjmy a znamená postupnou likvidaci jednoho z významných nástrojů ke sladování rodinného a pracovního života, o které by mohli zaměstnavatelé tímto opatřením přijít. Návrh je také administrativně náročný. Často bude obtížné drobné položky sociálních výhod vysledovat a alokovat je jednotlivým zaměstnancům, zejména jedná-li se o typ výhody poskytované hromadně a nikoliv jednotlivě. Určení hodnoty může být další problematickou a kontroverzní oblastí. Může jít třeba o použití podnikových knihoven, firemních rekreačních a tělovýchovných zařízení. Kromě toho zahraniční vlastníci firem často trvají na podnikových akcích různého rekreačního a sportovního typu pro pracovní kolektivy na pracovištích a zaměstnanec nabídnutou výhodu z pravidla může stěží odmítnout.

■ Ruší se osvobození od daně z příjmu z cenově zvýhodněných jízdenek pro zaměstnance podniků provozujících veřejnou dopravu osob.

Dopady: Záměr zdanit příjem z cenově zvýhodněných jízdenek pro zaměstnance podniků provozujících veřejnou dopravu osob je nepřijatelný. Vedle sociálních dopadů to bude znamenat také obtížnou identifikaci výhody, když bude zaměstnanec vyslán na služební cesty s použitím veřejné dopravy provozované zaměstnavatelem, popř. rozdělování jedné jízdy za zčásti služební a zčásti za cestu z bydliště do práce a zpět. Může docházet ke konkurenci s výhodami, které jsou chápány jako pracovní podmínky a ne jako zdanitelná výhoda. U dopravců bude navíc nesmírně obtížné kontrolovat, zda zaměstnanci nejsou třeba i na dálkových linkách mlčky přepravováni zdarma nebo za symbolickou cenu. Pak namísto podnikových revizorů budou muset nastoupit revizoři z daňové správy, aby se uvažované zdanění neminulo účinkem. Za předpokladu nezvyšování počtu státních zaměstnanců je to však zřejmě nereálné. Možný problém je pravděpodobně u čistě administrativních zaměstnanců dopravců, ale při snižování jejich počtu na nejnutnější míru nejde o zásadní problém, který by mohl ovlivnit hospodaření veřejných financí.

■ Ruší se daňové osvobození příjmů z prodeje cenných papírů, zejména podílových listů

Novela ruší časové testy (5 let), po jejichž uplynutí od nabytí je od daně osvobozen příjem z prodeje podílu na kapitálových společnostech a družstvech a z prodeje akcií, podílových listů a dalších typů cenných papírů. Jde o prodej majetku fyzickými osobami, který nemá zařazen v obchodním majetku pro podnikání, tedy zjednodušeně řečeno soukromé investice domácností do podílových fondů. Přitom se návrh nijak nedotýká prodejů nemovitostí a movitých věcí (kromě cenných papírů). ***Návrh lze chápat i jako signál pro obyvatelstvo – dávejte přednost investicím do nemovitého majetku včetně půdy před investicemi do cenných papírů a kapitálových společností.***

■ **Zavádí se strop u výdajových paušálů.**

Návrh obsahuje několik pozitivních opatření, např. pro velkorysé výdajové paušály zavedené před volbami reforma zavádí určité limity (ve výši 1,5 ml. Kč). Máme zato, že je nutné místo provizorní formy zavedení výdajového limitu přikročit k výraznému snížení procentní sazby výdajových paušálů, které pravému živnostníkovi nepomohou a slouží jen k umělému snížení daně při poskytování služeb bez současné dodávky materiálu a použití prostředků poskytovatele služby.

■ **Ruší se minimální základ daně pro podnikatele.**

Toto opatření bylo zavedeno s cílem omezení daňových úniků. Na základě tohoto podnikatel, který vykázal ztrátu i v třetím a dalším roce podnikání, tak musí vykazat minimální základ daně a zaplatit z něho daň. Vládní koalice často v souvislosti s reformou veřejných financí používá slogan, že je třeba odstranit ze systému „černé“ pasažéry. Bohužel se to aplikuje pouze v oblasti sociálních systémů (a často tak, že plnění rovnou ruší). ***O opatřeních směřujících proti daňovým únikům se v materiálu nemluví, právě naopak, i těch několik ustanovení, které to brzdí, se kvapem ruší. Prezentovaná reforma se vůbec nestará o příjmovou stranu a nemá žádné ambice v oblasti potírání stínové ekonomiky.***

■ **Snížení hodnoty hmotného majetku pro odpisování ze 40 000 Kč na 20 000 Kč** – to platí pro podnikatele, ale také pro všechny neziskové subjekty se zdaňovanou činností. To může mít dopad také na některé neziskové organizace.

■ **Ruší daňové osvobození příjmů z pronájmu vlastních nemovitostí a úrokových příjmů z termínovaných vkladů** odborových organizací podmíněné využitím těchto příjmů k obhajobě hospodářských a sociálních zájmů zaměstnanců podle zákoníku práce. Jde o zhoršení pozice odborových organizací, které tyto příjmy využívají k obhajobě hospodářských a sociálních zájmů zaměstnanců podle zákoníku práce. Důvodová zpráva dopad nevyčísľuje.

2. Daň z příjmu právnických osob:

■ **Zavádí se další postupné snižování daňové sazby právnických osob.**

ČR ve srovnání s ostatními státy EU má sazbu daně na podprůměrné úrovni a není důvodu podléhat tlakům mezinárodní daňové soutěže, a to i s přihlédnutím k existující-

cím investičním pobídkám. Jde o to, že vedle výše sazby daně je pro hodnocení (srovnatelnost) daňového zatížení podstatná i konstrukce základu daně. Intenzivně sledujeme daňový systém doma i v EU, zejména pokud jde o vývoj v nových členských státech. S určitými obavami vnímáme daňové experimenty, které se postupně šíří v nových členských státech a které znamenají daňový dumping nejen vůči EU 15, ale i vůči nám. ČMKOS by proto přivítala, jestliže by v rámci EU byla přijata určitá pravidla pro zjišťování daňových základů pro právnické osoby. *Neustálé snižování daňových sazeb, zejména pod tlakem daňové konkurence - sledující hlavně příliv zahraničních investic, které proběhlo v některých zejména nových členských státech EU a o které usiluje i nynější vláda, považujeme za opatření, které sice může mít určitý krátkodobý efekt, ale s pozdějšími nepředvídatelnými důsledky zvláště pro stav veřejných financí a následně i pro tlak na omezení jak sociálních transferů, tak i výdajů na veřejné služby.*

■ Zruší se daňová uznatelnost výdajů na stravování zaměstnanců.

Dopady: Doposud se náklady na stravování považovaly na náklady nezbytně nutné na dosažení a udržení příjmu zaměstnavatele. Nově s cílem získat v roce 2008 do rozpočtu cca 1,8 mld. Kč (což je odhad ze zrušení tohoto ustanovení) bez ohledu na výrazné zhoršení pracovních podmínek zaměstnanců a bez ohledu na skutečnost, že to postupně povede ke zrušení stravovacích zařízení a také k nulovému přínosu pro státní rozpočet. Vedle sociálních a zdravotních dopadů na zaměstnance návrh popírá také základní principy zdanění tím, že neumožní zaměstnavateli odečíst alespoň určitou část nákladů na stravování v průběhu pracovní směny, a to ani zaměstnavatelům, pro které poskytnutí stravy zaměstnancům na pracovišti skutečně vede k dosažení vyšších příjmů.

3. Daň z přidané hodnoty – navrhuje se zvýšení základní sazby z 5 na 9 procent.

Dopady: Kromě zvýšení základní sazby daně z přidané hodnoty z 5 na 9 procent návrh počítá se snížením přímých daní, tj. s dalším postupným snižováním sazby daně z příjmu právnických osob i zavedením jedné sazby pro fyzické osoby ve výši 15 % (ve skutečnosti 23,1 %). Dále se v souvisejících návrzích předpokládá stanovení stropů pro odvod pojistného. Dále reforma v cílovém řešení obsahuje záměr zrušení daní z kapitálu a majetkových daní (z dividend, kapitálových výnosů, daň dědická, darovací, z převodu nemovitostí, z nemovitostí, ze zemědělské půdy). Dojde tedy k výraznému omezení příjmů veřejných rozpočtů. Je zcela evidentní, že při těchto operacích se tíha zdanění přenese od vysokopříjmových skupin a skupin disponujících rozsáhlým majetkem na skupiny středně- a nízkopříjmové, a to několika kanály. Bezprostředně se tento „přenos“ uskuteční prostřednictvím zvýšení nepřímých daní (tedy zdražením). Nejde jen o zvýšení snížené, dnes pětiprocentní, sazby DPH na 9 %. Dalším kanálem přenášení daňového břemene bude zavedení ekologických daní. Jejich tzv. rozpočtová neutralita (výnos ekologických čili spotřebních daní by měl být kompenzován poklesem pojistného) to sice uleví podnikům (a možná v omezené míře i zaměstnancům), avšak přeneso daňové břemeno na skupiny obyvatel, kteří žádné pojistné neplatí - v prvé řadě na rodiny důchodců, nezaměstnaných, ale výrazněji i na nízkopříjmové skupiny.

4. Dopad do místních rozpočtů

Úprava zákona o dani z nemovitostí navrhuje osvobození pozemků, které podle odůvodnění návrhu nezatěžují obecní infrastrukturu, a to orné půdy, chmelnic, vinnic, ovocných sadů a trvalých travních porostů od daně z nemovitostí s možností částečné kompenzace vznikajících dopadů na rozpočty územních orgánů (obcí) zvýšením koeficientů. Tomuto zdůvodnění se těžko rozumí, neboť ve své podstatě znamená přesun zdanění mezi majiteli nemovitostí. Jinými slovy se ve zdůvodnění uvádí, že „*cílem návrhu je podpora rozvoje venkova a pracovní činnosti vlastníků při využívání těchto přírodních zdrojů*“. **Současně se zvyšuje zdanění nemovitostí, které by mělo nahradit výpadky z výše uvedených zrušených daní, což je v podstatě přenos zdanění od velkých majitelů pozemků na majitele rodinných domků a zahrad.** Tento návrh pravděpodobně nepřispěje ke stabilitě venkova.

Zamyšlené zrušení daní bude mít výrazný dopad na místní rozpočty. Tímto způsobem se ve skutečnosti centrální rozhodnutí týkající se zrušení daně z pozemku přenáší na obce, které si chybějící prostředky mají „dovybrat“ vyšším zdaněním domů malých vlastníků. Plně nahradit výpadek příjmů ve výši 1,4 mld. však znamená, že by obce musely využít maximálního navrhovaného koeficientu pro zvýšení zdanění drobných nemovitostí, což je pro obce nereálné. Takže může dojít k reálnému snížení jejich příjmu. Tento výpadek nemůže, podle našeho názoru, nahradit ani změna pravidel rozpočtového určení daní, jak to slibuje MF ČR. Stát po reformě bude stěží mít na to, aby nahradil výpadek příjmu obcí v důsledku snížení daně z příjmu fyzických osob (tento má být kompenzován z vyššího výběru zvýšené základní sazby DPH).

Navržené opatření může pro místní rozpočty v situaci, kdy se již řada obcí zbavila určité pojistky nemovitého či movitého majetku (např. akcie energetických distribučních společností), znamenat velmi složitou situaci.

5. Daň dědická a daň darovací

Navrhované rozšíření daňového osvobození u daně dědické a daně darovací je čistým voluntaristickým rozhodnutím, které ve skutečnosti nemá racionální ekonomické jádro ani obdobu ve státech EU.

6. Zákon o registračních pokladnách

Smyslem zákona by mělo být dosáhnout postupně výrazných úspěchů v boji proti krácení daňových příjmů a vytvoření rovných podmínek pro podnikání, zvýšení ochrany spotřebitelů, omezení nelegálních dovozů zboží a zavedení jednoduchých a přehledných pravidel pro působení subjektů na vnitřním trhu s maximálním využitím současné techniky pro podstatné zvýšení efektivity kontrolní činnosti s minimálním nárůstem pracovníků státní správy. Je známo, že v současnosti je v oblasti hotovostních plateb krácení příjmů vzhledem k množství daňových subjektů, rozsahu obchodovaných komodit, anonymitě převážné části zákazníků a snadnosti, s jakou mohou probíhat obchodní operace bez jakékoliv evidence či registrace, nejobvyklejší metodou daňových úniků, nadto i metodou nejobtížněji prokazatelnou a postižitelnou.

Závěrem k výše uvedeným daňovým opatřením lze pouze konstatovat, že jednotlivé nápady neuspořádaně seřazené v rámci předložených novel daňových zákonů

ukazují, že zásadní změny daňového systému nelze realizovat bez předchozího věcného záměru. Z předloženého návrhu novely jasně číší snaha dosáhnout co nejvyšších výnosů do státního rozpočtu bez ohledu na dopady příjmů u obcí a krajů, bez ohledu na zaměstnance, s cílem dosáhnout co nejširšího daňového základu, a to i za cenu násilného navyšování daňového základu a neuznáním výdajů, které prokazatelně přispívají k dosahování příjmů (zisku) zaměstnavatele.

V. Reforma zdravotnictví

První etapa reformy zdravotnictví z dílny vládní koalice, jejíž součástí je zavedení tzv. regulačních poplatků pro pacienty, byla veřejnosti oficiálně prezentována samostatně 12. 4. 2007. V principu se jedná o realizaci části opatření Modré šance ODS pro zdravotnictví, a to o – jak ubezpečují její navrhovatelé – první krok, za kterým budou následovat další. Hlavním opatřením reformy je zavedení tzv. regulačních poplatků.

V první řadě jde o poplatky (30 Kč) za *návštěvy u všech základních typů lékařů* (návštěva praktického lékaře, zubního a ženského lékaře, ambulantního specialisty, klinického psychologa a logopeda) a platby (30 Kč) *za každou položku na receptu (které se budou platit vedle* nemalé finanční sumy za vlastní doplatky za léky).

Další zátěží osobních rozpočtů pacientů se mají stát platby (60 Kč za den) za *den hospitalizace v nemocnici, odborném léčebném ústavu, dětské odborné léčebně a ošetrovně či poskytování komplexní lékařské péče*, přičemž poplatky se mají vztahovat i na pobyt průvodce dítěte, pokud je hrazen z veřejného zdravotního pojištění. Pacienti by měli platit (90 Kč) také *za návštěvu pohotovostní služby, lékařskou službu první pomoci, ústavní pohotovostní služby*, a to ve dnech pracovního klidu, volna a v pracovních dnech od 17 do 7 hodin.

Koaliční zdůvodnění takto zásadních změn, které by údajně měly snížit zbytečné návštěvy pacientů u lékařů, čímž by mělo dojít k „úsporám“ ve zdravotnictví, by bylo ospravedlnitelné a logické jen tehdy, pokud by každý pacient byl současně v jedné osobě erudovaným lékařem, a to navíc ještě několikanásobným specialistou. Jenom v tom případě by takový pacient mohl s jistotou (což často nedokáže ani samotný lékař a specialista) odhadnout, zda jeho návštěva u lékaře je „zbytná“ či „nezbytná“. Jestliže pacientův odhad nebude správný, náklady na jeho ošetření v budoucnu pravděpodobně nejenže neklesnou, nýbrž ještě vzrostou. U většiny nemocí je – vedle prevence – totiž rychlejší vyléčení či vyléčení vůbec v přímé úměře k časnosti návštěvy u lékaře a včasného zahájení léčby.

Velmi nebezpečný je fakt, že k takto asociálním a z hlediska čistě medicínského kontr produktivním krokům ve zdravotnictví chce vláda přistoupit, aniž by tyto poplatky byly zarámovány v určité pevné představě celkového nového systému zdravotnictví, který, jak občanům slibovala například Modrá šance, o volebním programu ODS v roce 2006 ani nemluvě, by měl pacientům přinést „větší komfort“ a „větší svobodu rozhodování“. Zpoplatnění zdravotních služeb není komfortem ani větší svobodou.

O tom, že předkládaná reforma zdravotnictví má minimální sociální ohledy, svědčí i konkrétní podoba zavedení tzv. *limitu na poplatky pro zdravotnictví*, který je stanoven na výši 5000 Kč za rok (budme velkorysí a přehlédněme fakt, že před volbami byla signalizována hranice pouze 3000 Kč). Do tohoto limitu se započítávají

pouze tzv. regulační poplatky a doplatky za léky, ovšem v případě doplatků za léky, které pacienti budou muset platit přímo v lékárnách, se započítávají do tohoto limitu pouze doplatky za léky v rozsahu doplatku za nejlevnější lék se stejnou účinnou látkou.

Naopak do limitu 5000 Kč se nezapočítávají položky za zdravotní služby, jako jsou poplatky za návštěvu pohotovosti či za doplatky na léky určené pouze k podpůrné léčbě (vitaminy), ale také položky, které v konkrétních případech mohou dosáhnout výše až několika tisíc korun za rok, totiž platby za hospitalizaci v nemocnici a platby za hospitalizaci v léčebnách dlouhodobě nemocných (LDN). Například tříměsíční pobyt pacientů v LDN, kterými bývají staří lidé na „regulačních poplatcích“ na 5400 Kč – a z této sumy se do limitu 5000 Kč nezapočítává ani koruna. Obdobná situace nastane u osob s těžkým úrazem, kteří budou muset dlouhodobě pobývat v nemocnicích a pak samozřejmě ještě dlouhé měsíce užívat velké množství léků a absolvovat nejrůznější rehabilitační procedury napomáhající jejich návratu do běžného života. Právě tyto příklady exemplárně dokládají naprostou účelovost tvrzení předkladatelů, že hlavním smyslem tzv. regulačních poplatků je platit relativně více na „méně závažné“ choroby a mít „větší komfort“ při chorobách závažnějších.

Skutečnost, že vybrané peníze od pacientů za celou řadu zdravotních služeb nepřinesou žádnou vyšší „kvalitu“ služeb, nýbrž jsou ve skutečnosti určeny jen k vykrytí výrazného snížení příjmů systému zdravotního pojištění, se kterým počítá vládní reforma, dokládají i vlastní data předkladatelů. Podle předkladatelů by tzv. regulační poplatky měly přinést nárůst celkových příjmů systému veřejného zdravotního pojištění za rok 2008 o 3,5 až 4 mld. Kč a úsporu celkových výdajů systému veřejného zdravotního pojištění v roce 2008 na úrovni 4 mld. Kč. (Jen na okraj poznamenáváme, že tyto přínosy nepodepírá žádná kvalifikovaná analýza.)

V rámci dokumentu „Reformní kroky realizované v letech 2007 až 2010 k dosažení stanovených deficitů veřejných rozpočtů“, se v důsledku návrhu změny zákona o pojistném na veřejné zdravotní pojištění počítá s poklesem příjmů veřejného zdravotního pojištění v roce 2008 o 5,2 mld. Kč (z toho 3,4 mld. Kč omezením platby státu za tzv. státní pojištěnce a 1,8 mld. Kč v rámci dopadů tzv. „zastropování“ pojistného na všeobecné zdravotní pojištění). V roce 2009 to bude již 8,3 mld. Kč a v roce 2010 dokonce 11 mld. Kč.

Je tedy zřejmé, že i kdybychom na příští rok počítali s „úsporami“ a nárůstem příjmů v systému veřejného zdravotního pojištění celkově na úrovni 7,5 až 8 mld. Kč, bude většina těchto finančních zdrojů okamžitě „odsáta“ sníženými finančními toky spojenými s poklesem pojistného. V příštích letech 2009 a 2010 pak snížený tok finančních prostředků do systému veřejného zdravotního pojištění pravděpodobně ještě přesáhne jakékoliv – třebaže prozatím pouze plánované a naprosto nepodložené – čisté finanční výnosy ze zavedení těchto poplatků ve zdravotnictví.

Tzv. regulační poplatky tedy neznamenají nic jiného, než přenesení omezení na příjmové straně veřejného zdravotního pojištění (na kterém vydělávají především příjmově nejsilnější skupiny občanů) na bedra rodin s dětmi a hlavně důchodců. Pro tyto skupiny se na druhé straně mohou tzv. regulační poplatky, vzhledem k napjaté příjmové situaci spojené mimo jiné i s probíhající reformou (viz část III.), v řadě případů stát překážkou pro vyhledání lékařské pomoci. V tomto ohledu budou tedy poskytování lékařské péče opravdu „regulovat“.

Přímé zpoplatňování zdravotních služeb je dalším krokem k privatizaci veřejných služeb obyvatelstvu a je třeba na něj nahlížet právě v kontextu již zveřejněných reforem v oblasti daní a sociálních dávek. Právě to je také podstata celé první etapy reformy zdravotnictví, kdy vybrané peníze přímo od pacientů v ordinacích a lékárnách budou krýt snížené finanční toky do zdravotního systému (od nejbohatších skupin obyvatelstva a ze státního rozpočtu). Stát tak (stále menší garancí poskytování veřejných služeb občanům) uvolní „trh se zdravím“ tržním subjektům, jejichž výhradní motivací je zisk.

Tabulka č. 1

Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na vyšší příjmy zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny

Zaměstnanec s výdělečně činným manželem/manželkou s průměrným příjmem	
hrubá mzda zaměstnanec	6 000 8 000 10 000 12 000 14 000 18 000 21 500 25 000 30 000 40 000 50 000 75 000 100 000 200 000
hrubá mzda manžela/manželky *)	18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000 18 000
A. bezdětná rodina	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	19 624 21 042 22 459 23 877 25 294 28 129 30 610 33 017 36 298 42 861 49 122 63 997 78 872 138 372
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	19 425 21 175 22 925 24 315 25 660 28 350 30 704 33 058 36 420 43 145 49 870 66 683 86 226 171 226
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾	-366 -45 300 262 179 13 -132 -167 -94 30 456 2 305 6 885 32 031
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>	<i>4 044 4 000 4 001 3 959 3 918 3 834 3 761 3 884 4 049 4 390 6 092 11 508 16 924 38 586</i>
B. rodina s jedním dítětem ve věku 8 let	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	20 438 21 856 23 273 24 691 26 108 28 943 31 110 33 517 36 798 43 361 49 622 64 497 79 372 138 872
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	20 295 22 045 23 795 25 185 26 530 29 220 31 574 33 928 37 290 44 015 50 740 67 553 87 096 172 096
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾	-360 -11 308 268 182 31 200 163 220 334 823 2 672 7 252 32 398
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>	<i>4 556 4 579 4 531 4 484 4 436 4 401 4 638 4 702 4 860 5 177 5 972 11 009 16 425 38 088</i>
C. rodina se dvěma dětmi ve věku 10-15 let	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	22 330 23 308 24 087 25 505 26 922 29 757 32 238 34 645 37 926 43 861 50 122 64 997 79 872 139 372
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	23 140 23 511 24 736 26 055 27 400 30 090 32 444 34 798 38 160 44 885 51 610 68 423 87 966 172 966
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾	573 -44 393 280 218 60 -90 -141 -88 700 1 118 3 039 7 619 32 765
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>	<i>4 809 5 200 5 791 5 739 5 772 5 684 5 601 5 662 5 814 6 837 7 456 10 511 15 926 37 589</i>
D. rodina s třemi dětmi ve věku 5, 8 a 11 let	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	23 673 24 389 25 671 27 089 27 678 30 513 32 994 35 401 38 682 44 361 50 622 65 497 80 372 139 872
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	24 527 25 475 27 145 28 645 28 270 30 960 33 314 35 668 39 030 45 755 52 480 69 293 88 836 173 836
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾	603 828 1 202 1 270 299 124 -29 -59 -7 1 018 1 428 3 312 7 986 33 132
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>	<i>5 614 6 270 6 354 6 302 7 084 6 980 6 888 6 992 7 137 8 406 9 012 11 441 15 428 37 091</i>

¹⁾ předpokládáme mírně podprůměrnou hrubou mzdu druhého rodiče, tj. ve výši 18 000 Kč měsíčně

²⁾ stav podle daňových a sociálních zákonů platných od ledna 2007

³⁾ včetně vlivu změny sazby DPH

Tabulka č. 2

Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na vyšší příjmy zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny

Zaměstnanec s manželem/manželkou pobírající podporu v nezaměstnanosti ¹⁾ , resp. rodičovský příspěvek		6 000	8 000	10 000	12 000	14 000	18 000	21 500	25 000	30 000	40 000	50 000	75 000	100 000	200 000
hrubá mzda zaměstnance															
pojistné odvedené zaměstnavatelem		2 100	2 800	3 500	4 200	4 900	6 300	7 525	8 750	10 500	14 000	17 500	26 250	35 000	70 000
A. bezdětná rodina															
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾		12 381	13 847	15 497	17 009	18 426	21 261	23 705	26 002	29 283	35 328	41 278	56 153	71 028	130 528
2. Celkový čistý příjem - vladní návrh		12 381	13 847	15 597	16 987	18 332	21 022	23 376	25 729	29 092	35 817	42 542	59 354	78 898	163 898
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		-131	-127	-42	-178	-251	-420	-505	-465	-408	279	1 019	2 868	7 448	32 594
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾		-1 153	-1 207	-1 488	-1 630	-1 640	-1 729	-1 722	-1 611	-1 452	-491	460	4 751	10 166	31 829
B. rodina s jedním dítětem ve věku 8 let															
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾		16 324	16 059	17 284	18 509	19 776	23 066	25 766	28 344	31 574	38 661	45 308	60 984	75 859	135 359
2. Celkový čistý příjem - vladní návrh		15 811	16 486	17 655	18 520	19 202	21 892	24 246	26 600	29 962	36 687	43 412	60 225	79 768	164 768
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		-686	257	188	-185	-756	-1 386	-1 739	-1 985	-1 845	-2 260	-2 165	-1 122	3 458	28 604
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾		-3 689	-2 044	-1 902	-1 760	-1 594	-2 146	-2 397	-2 572	-2 304	-2 512	-2 119	-67	5 348	27 011
C. rodina se dvěma dětmi ve věku 10-15 let															
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾		20 292	20 817	20 450	21 343	22 168	24 468	26 580	29 158	32 702	39 161	45 808	61 484	76 359	135 859
2. Celkový čistý příjem - vladní návrh		20 149	20 517	21 192	21 725	22 214	22 931	25 116	27 470	30 832	37 557	44 282	61 095	80 638	165 638
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		-358	-521	525	156	-189	-1 796	-1 746	-1 956	-2 170	-1 936	-1 864	-755	3 825	28 971
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾		-5 530	-4 682	-2 935	-2 459	-1 913	-1 478	-1 198	-1 288	-1 406	-933	-620	1 122	4 850	26 512
D. rodina s třemi dětmi ve věku 5, 8 a 11 let															
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾		21 509	21 877	22 266	22 962	23 724	25 518	28 164	29 914	33 458	40 545	46 308	61 984	76 859	136 359
2. Celkový čistý příjem - vladní návrh		22 619	22 987	23 354	23 362	23 662	25 352	27 706	28 340	31 702	38 427	45 152	61 965	81 508	166 508
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		882	878	852	156	-314	-436	-757	-1 891	-2 063	-2 491	-1 548	-477	4 192	29 338
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾		-4 597	-3 590	-2 606	-1 931	-1 322	-377	-635	10	-6	-243	946	2 563	5 161	26 014
E. rodina s 4 dětmi ve věku 3 (resp. 4) let a rodičovským příspěvkem³⁾															
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾		15 649	16 695	17 868	18 888	20 453	23 743	26 443	28 765	32 309	39 396	46 043	61 719	76 594	136 094
2. Vladní návrh -a) základní rodič.příspěvek		15 897	17 030	18 255	19 020	20 720	24 220	27 069	29 423	32 785	39 510	46 235	63 048	82 591	167 591
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		81	159	197	-68	79	259	383	414	202	-177	-148	962	5 541	30 688
b) snížený rodič.příspěvek.		14 643	15 010	15 720	15 220	17 545	20 420	23 269	25 623	28 985	35 710	42 435	59 248	78 791	163 791
celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾		-1 173	-1 861	-2 337	-3 868	-3 096	-3 541	-3 417	-3 386	-3 598	-3 977	-3 948	-2 838	1 741	26 888

1) stav podle daňových a sociálních zákonů platných od ledna 2007

2) včetně vlivu změny sazby DPH

3) předpokládáme hrubou mzdu rodiče před ztrátou zaměstnání ve výši 18 tis. Kč měsíčně

**) rodičovský příspěvek se dnes vyplácí ve výši 7582 Kč měsíčně do 4 let věku dítěte. Dle vládního návrhu má náležen v základní výměře ve výši 7600 Kč do 3 let věku dítěte a ve snížené výši 3800 Kč měsíčně do 4 let věku dítěte.

Tabulka č. 3

Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na vyšší příjmy zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny

Oba rodiče pobírají podporu v nezaměstnanosti		Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na vyšší příjmy zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny															
hrubá mzda před nezaměstnaností	0 *)	6 000	8 000	10 000	12 000	14 000	18 000	21 500	25 000	30 000	40 000	50 000	75 000	100 000	200 000		
hrubá mzda manželů/ky před nezam.	0 *)	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000	18 000		
A. bezdětná rodina																	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	9 393	10 762	11 261	11 033	11 582	12 085	12 556	13 694	14 855	15 946	17 504	18 236	18 236	18 236	18 236		
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	7 749	10 352	10 701	11 033	11 582	12 085	12 556	13 694	14 855	15 946	17 504	18 236	18 236	18 236	18 236		
<i>celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾</i>	-1 772	-558	-680	-117	-123	-128	-133	-126	-136	-135	-149	-155	-155	-155	-155		
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾</i>	-2 344	-3 735	-4 155	-3 925	-4 478	-4 985	-5 460	-6 561	-7 727	-8 791	-10 354	-11 088	-11 088	-11 088	-11 088		
B. rodina s jedním dítětem ve věku 8 let																	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	12 880	14 249	14 748	14 914	15 081	14 620	15 055	15 837	16 510	17 194	18 350	18 550	18 550	18 550	18 550		
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	10 831	13 839	14 188	14 304	14 420	14 472	14 898	15 664	16 432	17 195	18 352	18 236	18 236	18 236	18 236		
<i>celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾</i>	-2 225	-606	-762	-814	-820	-303	-316	-341	-253	-181	-192	-511	-511	-511	-511		
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾</i>	-4 447	-5 838	-6 345	-6 514	-6 566	-6 101	-6 540	-7 328	-8 007	-8 697	-9 862	-10 064	-10 064	-10 064	-10 064		
C. rodina se dvěma dětmi ve věku 10-15 let																	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	16 348	17 717	18 216	18 382	18 549	18 715	18 868	18 719	19 417	20 101	20 797	20 797	20 797	20 797	20 797		
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	13 894	16 907	17 656	17 772	17 888	18 005	18 112	18 429	19 101	19 760	20 567	20 567	20 567	20 567	20 567		
<i>celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾</i>	-2 678	-1 053	-870	-862	-914	-908	-956	-488	-521	-554	-450	-450	-450	-450	-450		
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾</i>	-5 810	-7 202	-7 709	-7 878	-8 046	-8 070	-8 225	-8 074	-8 778	-9 468	-10 170	-10 170	-10 170	-10 170	-10 170		
D. rodina s třemi dětmi ve věku 5, 8 a 11 let																	
1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾	17 948	19 317	19 959	20 125	20 291	20 457	20 611	20 923	21 032	21 479	21 882	21 882	21 882	21 882	21 882		
2. Celkový čistý příjem - vládní návrh	15 164	18 177	19 355	19 472	19 588	19 705	19 812	20 031	20 498	21 047	21 430	21 430	21 430	21 430	21 430		
<i>celkový přínos+/-ztráta pro rodin.rozpočet²⁾</i>	-3 030	-1 405	-876	-928	-981	-1 033	-1 081	-1 179	-757	-660	-683	-683	-683	-683	-683		
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu ²⁾</i>	-5 276	-6 668	-7 319	-7 488	-7 657	-7 826	-7 982	-8 299	-8 249	-8 698	-9 103	-9 103	-9 103	-9 103	-9 103		

*) v případě dlouhodobé nezaměstnanosti, kdy již nemají nárok na podporu v nezaměstnanosti

¹⁾ stav podle danových a sociálních zákonů platných od ledna 2007²⁾ včetně vlivu změny sazby DPH

Tabulka č. 4

Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na výši příjmů zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny

Zaměstnanec v neúplné rodině		Zaměstnanec v úplné rodině		Zaměstnanec v neúplné rodině		Zaměstnanec v úplné rodině							
brutó mzda zaměstnance	pojistné odvedené zaměstnavatelem	brutó mzda zaměstnance	pojistné odvedené zaměstnavatelem	brutó mzda zaměstnance	pojistné odvedené zaměstnavatelem	brutó mzda zaměstnance	pojistné odvedené zaměstnavatelem						
6 000	8 000	10 000	12 000	14 000	18 000	21 500	25 000	30 000	40 000	50 000	75 000	100 000	200 000
2 100	2 800	3 500	4 200	4 900	6 300	7 525	8 750	10 500	14 000	17 500	26 250	35 000	70 000
A. bezdětný zaměstnanec													
7 351	7 813	8 469	9 812	11 230	14 065	16 508	18 805	22 087	28 131	34 081	48 956	63 831	123 331
6 888	7 559	8 800	10 140	11 485	14 175	16 529	18 883	22 245	28 970	35 695	52 508	72 051	157 051
-541	-326	253	245	173	7	-84	-35	27	672	1 411	3 261	7 840	32 987
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>													
319	1 257	1 975	2 022	2 000	1 917	1 942	2 059	2 274	4 346	6 512	11 928	17 344	39 006
B. zaměstnanec s jedním dítětem ve věku 8 let													
10 798	11 113	11 084	11 840	12 420	14 879	17 322	19 619	22 587	28 631	34 581	49 456	64 331	123 831
10 726	11 093	11 733	12 250	12 593	15 045	17 399	19 753	23 115	29 840	36 565	53 378	72 921	157 921
-294	-248	421	166	-82	-138	-278	-274	77	637	1 296	2 937	7 370	31 626
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>													
-1 800	-743	749	1 364	2 156	2 482	2 436	2 577	3 090	3 926	6 014	11 429	16 845	38 508
C. zaměstnanec se dvěma dětmi ve věku 10-15 let													
14 785	14 471	15 027	15 585	15 915	17 157	18 136	20 433	23 087	29 131	35 081	49 956	64 831	124 331
14 984	15 450	15 872	16 232	16 548	17 484	18 269	20 623	23 985	30 710	37 435	54 248	73 791	158 791
-105	682	536	327	305	-26	-241	-229	426	974	1 653	3 298	7 670	31 986
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>													
-3 691	-1 995	-1 067	-253	792	2 294	3 716	3 879	4 656	5 526	6 516	10 931	16 346	38 009
D. zaměstnanec se třemi dětmi ve věku 5, 8 a 11 let													
18 393	18 273	18 766	19 230	19 600	20 339	21 320	22 360	24 471	30 515	35 581	50 456	65 331	124 831
18 522	19 318	19 795	20 195	20 440	20 930	21 647	21 993	24 855	31 580	38 305	55 118	74 661	159 661
-249	670	645	571	438	173	-112	-827	-119	441	1 985	3 654	8 030	32 346
<i>Tlustého kalkulačka oproti souč.stavu²⁾</i>													
-5 197	-3 699	-2 822	-1 917	-915	1 245	2 666	4 027	5 341	6 236	8 103	10 501	15 848	37 510

¹⁾ stav podle daňových a sociálních zákonů platných od ledna 2007

²⁾ včetně vlivu změny sazby DPH

Tabulka č. 5

Celkový vliv návrhu daňové a sociální reformy na výši příjmů zaměstnanců v závislosti na sociálním postavení rodiny**Nezaměstnaný v neúplné rodině**

hrubá mzda před nezaměstnaností 0 *) 6 000 8 000 10 000 12 000 14 000 18 000 21 500 25 000 30 000 40 000 50 000 75 000 100 000 200 000

A. bezdětná rodina

1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾ 5 785 6 281 6 235 6 337 6 437 6 532 7 335 8 148 8 932 10 491 11 389 11 389 11 389 11 389
 2. Celkový čistý příjem - vkladní návrh 4 847 5 938 6 235 6 337 6 437 6 532 7 335 8 148 8 932 10 491 11 389 11 389 11 389 11 389
celkový přínos+/ztráta pro rodin.rozpočet²⁾ **-1 017 -429 -85 -87 -68 -69 -67 -75 -76 -89 -84 -84 -84 -84**
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavů²⁾ *-2 278 -2 782 -2 735 -2 839 -2 891 -2 986 -3 771 -4 588 -5 358 -6 921 -7 798 -7 798 -7 798 -7 798*

B. rodina s jedním dítětem ve věku 8 let

1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾ 8 753 9 252 9 418 9 584 9 728 9 867 10 089 10 688 11 251 12 055 12 396 12 396 12 396 12 396
 2. Celkový čistý příjem - vkladní návrh 7 484 8 581 8 947 9 313 9 435 9 533 9 952 10 529 11 072 11 850 12 312 12 312 12 312 12 312
celkový přínos+/ztráta pro rodin.rozpočet²⁾ **-1 389 -797 -600 -403 -426 -469 -276 -272 -298 -333 -215 -215 -215 -215**
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavů²⁾ *-3 854 -4 360 -4 529 -4 698 -4 844 -4 986 -5 211 -5 737 -6 304 -7 115 -7 459 -7 459 -7 459 -7 459*

C. rodina se dvěma dětmi ve věku 10-15 let

1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾ 12 240 12 739 12 905 13 071 13 238 13 426 14 215 14 666 15 091 15 621 15 786 15 786 15 786 15 786
 2. Celkový čistý příjem - vkladní návrh 10 566 11 663 12 029 12 395 12 761 13 122 13 879 14 295 14 686 15 244 15 396 15 396 15 396 15 396
celkový přínos+/ztráta pro rodin.rozpočet²⁾ **-1 841 -1 250 -1 053 -855 -658 -487 -529 -572 -565 -543 -558 -558 -558 -558**
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavů²⁾ *-5 237 -5 743 -5 912 -6 081 -6 250 -6 441 -7 243 -7 702 -8 016 -8 551 -8 717 -8 717 -8 717 -8 717*

D. rodina s třemi dětmi ve věku 5, 8 a 11 let

1. Celkový čistý příjem - stav roku 2007 ¹⁾ 15 348 15 847 16 013 16 179 16 346 15 694 16 681 17 147 17 595 18 211 18 285 18 285 18 285 18 285
 2. Celkový čistý příjem - vkladní návrh 12 854 13 952 14 317 14 683 15 049 15 415 16 302 16 733 17 138 17 717 17 786 17 786 17 786 17 786
celkový přínos+/ztráta pro rodin.rozpočet²⁾ **-2 704 -2 112 -1 915 -1 717 -1 520 -495 -608 -649 -633 -687 -693 -693 -693 -693**
Tlustého kalkulačka oproti souč.stavů²⁾ *-6 234 -6 741 -6 910 -7 079 -7 248 -6 586 -7 589 -8 063 -8 371 -9 002 -9 077 -9 077 -9 077 -9 077*

*) v případě dlouhodobé nezaměstnanosti, kdy již nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti

1) stav podle daňových a sociálních zákonů platných od ledna 2007

2) včetně vlivu změny sazby DPH

Reforma zdravotnictví

Luděk TOMAN

První etapa reformy zdravotnictví z dílny vládní koalice, jejíž součástí je zavedení tzv. regulačních poplatků pro pacienty, byla veřejnosti oficiálně prezentována samostatně 12. 4. 2007. V principu se jedná o realizaci části opatření předvolební Modré šance ODS pro zdravotnictví, a to o – jak zabezpečují její navrhovatelé – o první krok, za kterým budou následovat další. Hlavním opatřením reformy je zavedení tzv. regulačních poplatků.

V první řadě jde o poplatky (30 Kč) za **návštěvy u všech základních typů lékařů** (návštěva praktického lékaře, zubního a ženského lékaře, ambulantního specialisty, klinického psychologa a logopeda) a platby (30 Kč) **za každou položku na receptu (které se budou platit vedle nemalých finančních sum za vlastní doplatky za léky).**

Další zátěží osobních rozpočtů pacientů se mají stát platby (60 Kč) za **den hospitalizace v nemocnici, odborném léčebném ústavu, dětské odborné léčebně a ozdravně či poskytování komplexní lékařské péče**, přičemž poplatky se mají vztahovat i na pobyt průvodce dítěte, pokud je hrazen z veřejného zdravotního pojištění. Pacienti by měli platit (90 Kč) také **za návštěvu pohotovostní služby, lékařskou službu první pomoci, ústavní pohotovostní službu**, a to ve dnech pracovního klidu, volna a v pracovních dnech od 17 do 7 hodin.

Tímto zpoplatněním základních zdravotních služeb dochází k evidentnímu porušení Listiny základních práv a svobod, která je součástí českého ústavního pořádku, protože v jejímž článku 31 se píše: **„Každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.“**

Označování těchto typů poplatků jako tzv. „regulačních“, které předkládá ministerstvo zdravotnictví, není v souladu se skutečností – pro značnou část občanů, především pro důchodce a rodiny s dětmi, kteří potřebují zdravotní pomoc nejvíce, tyto poplatky (vzhledem k průměrné výši důchodů a příjmů) budou představovat tak **vysokou zátěž jejich osobního rozpočtu, že existence těchto poplatků se pro ně stane překážkou pro vyhledání lékařské pomoci.** Dnešní reformou zdravotnictví se tak ruší jedna z vymožeností moderní civilizace, spočívající na principu, že lidé jsou si v nemoci rovni, tedy že každému se dostane lékařské pomoci bez ohledu na výši jeho příjmů.

Koaliční zdůvodnění takto zásadních změn, které by údajně měly snížit zbytečné návštěvy pacientů u lékařů, čímž by mělo dojít k „úsporám“ ve zdravotnictví, by bylo ospravedlnitelné a logické jen tehdy, pokud by každý pacient byl současně v jedné osobě erudovaným lékařem, a to navíc ještě několikanásobným specialistou. Jenom v tom případě by takový pacient mohl s jistotou (což často nemá ani samotný lékař a specialista) odhadnout, zda jeho návštěva u lékaře je „zbytná“ či „nezbytná“. Jestliže pacientův odhad nebude správný, náklady na jeho ošetření v budoucnu pravděpodobně nejen že neklesnou, nýbrž ještě vzrostou. U většiny nemocí je – vedle prevence – totiž rychlejší vyléčení či vyléčení vůbec v přímé úměře k časnosti návštěvy u lékaře a včasného zahájení léčby.

Předložená reforma zdravotnictví tuto základní pravdu popírá. Škody, způsobené zavedením tzv. regulačních poplatků, se přitom pravděpodobně nebudou dotýkat jen dodatečných nákladů spojených s nemocným pacientem, který z „úsporných“ důvodů návštěvu u lékaře vynechal, ale bude třeba do nich zahrnout i dodatečné náklady na vyléčení dalších osob, které takový pacient eventuálně nakazil. „Úspory“ ve zdravotnictví, dosažené pozdější či třeba vůbec žádnou návštěvou pacienta u lékaře, proto mohou být několikanásobně převyšeny dodatečnými náklady, které vzniknou z jeho ve skutečnosti neodpovědného chování vůči zdraví svému či jiných jeho spoluobčanů.

Mímo realitu i elementární logiku je proto i argumentace, že navrhované změny efektivně omezí zbytečné návštěvy těch skupin občanů, u kterých lze hovořit o sklonech k simulování či hypochondrii. Poplatky by měly smysl jen v tom případě, že k těmto skupinám by patřili všichni čeští pacienti.

Tzv. regulační poplatky ale dopadnou plošně na všechny občany, z nichž naprostá většina nepatří do zmíněných skupin obyvatelstva – viz statistiky chorob a předčasné úmrtnosti v ČR, které naopak svědčí o tom, že péče občanů o své vlastní zdraví a včasné vyhledávání lékařské pomoci jsou stále ještě nedostatečné. Fakt, že jako jediný segment pacientů, který autoři reformy zdravotnictví mohou předložit a na něhož by (pravděpodobně) dopad zpoplatnění zdravotních služeb mohl být považován za pozitivní, jsou pacienti se simulantskými sklony nebo příznaky hypochondrie, je alarmujícím příkladem „promyšlenosti“ reforem.

Rozpor s předvolebními sliby

Třebaže zásadní změny ve fungování zdravotního systému byly součástí Modré šance pro zdravotnictví, ve fázi rozhodující pro rozhodování občanů, jakou byla předvolební kampaň v roce 2006, ODS, rozhodující síla dnešní trojkoalice, k občanům nastavila poněkud citlivější tvář. Ve třetí kapitole volebního programu ODS, nazvané „Plus pro Vaše zdraví a důstojné stáří“, tato strana občanům **slibovala: „Finanční spoluúcast pacientů se povinně nebude zvyšovat. Občané si však budou moci za nadstandardní služby připlatit.“**

Zavedení tzv. regulačních poplatků je v příkrém rozporu s tímto předvolebním slibem. Další body předvolebního programu Občanské demokratické strany uváděly, že ODS chce „silnější postavení pacienta a aby se stal váženým klientem“ a „kvalitní a dostupnou zdravotní péči pro všechny seniory.“ Opatření, která jsou součástí dnešní reformy zdravotnictví, se s těmito předvolebními závazky opět zcela míjejí.

Velmi nebezpečný je fakt, že k takto asociálním a z hlediska čistě medicínského kontraproduktivním krokům ve zdravotnictví chce vláda přistoupit, aniž by tyto poplatky byly zarámovány v určité pevné představě celkového nového systému zdravotnictví, který, jak občanům slibovala například Modrá šance, o volebním programu ODS v roce 2006 ani nemluvě, by měl pacientům přinést „větší komfort“ a „větší svobodu rozhodování“. **Zpoplatnění zdravotních služeb tímto komfortem ani větší svobodou nejsou.**

Autoři reformy tvrdí, že zpoplatnění zdravotních služeb povede k tomu, co ODS voličům slibovala před volbami 2006, totiž že ukončí „plýtvání veřejnými penězi na běžné léky“, čímž „životně důležité léky budou jen s minimálním doplatkem.“ Tento na první pohled lákavý slib se ale v předložených krocích reformy projevil zcela zvráceným způsobem. Relativně zdraví lidé, z jejichž peněz je celý zdravotní systém financován, budou

novým systémem výrazně znevýhodnění oproti občanům dlouhodobě nemocným či geneticky poškozeným, tedy těm, kteří do systému přispívají nepatrně nebo vůbec, protože budou mít nárok na relativně (natož absolutně) menší platby ze svého zdravotního pojištění. Nehledě na otázky přirozené spravedlnosti a zdravého rozumu, které nový systém zcela staví na hlavu, vyvstává další otázka, a to, zda pak vůbec bude v ČR zachována rovnost občanů před zákonem.

Z hlediska „svobody volby“ pacientů je navrhovaný systém naprosto neúčinný. Neexistuje důvod, aby si občané, kteří netrpí žádným těžkým onemocněním či dědičnou chorobou, volili právě takový systém pojištění, který bude výrazně preferovat pacienty s chorobami, které pro ně nejsou aktuální. Svoboda volby, slibovaná ODS, je tak pro tyto pacienty naprosto nulová.

Předkládaná reforma zdravotnictví se tak pravděpodobně ukáže být výhodná pouze pro určité profesní a na ně navázané zájmové skupiny lékařů a výrobce a distributory léků. Ti budou moci mnohonásobně více než dosud vydělávat prostřednictvím zdravotního pojištění na nemocech těžce postižených pacientů nebo lidí poznamenaných od narození nevyléčitelnou chorobou. To vše na úkor lidí, z jejichž peněz může být celý systém zdravotního pojištění v řádu stovek miliard korun ročně financován, ale kteří právě v rámci tohoto systému budou za své „drobné“ a „méně závažné“ (ale i zanedbaná „drobná“ chřipka se může časem změnit v doživotní zmrzačení člověka) choroby „odměněni“ tím, že budou zpoplatňováni více.

Stejně nespravedlivě pak bude celý systém fungovat i ve vztahu k seniorům – tedy těm vrstvám občanů, kteří si celý život platili nemalé zdravotní pojištění, aby v době svého stáří museli ponížujícím a (pro jejich zdraví) nebezpečným způsobem šetřit i na jednotlivých návštěvách lékařů. Otázkou pak je, k čemu motivující nový systém ve zdravotnictví bude a jakou vlastně „regulaci“ celá navrhovaná reforma může přinést. Lze očekávat, že to nebudou ve skutečnosti žádné „úspory“, ale jen přerozdělení finančních toků, a to tím nejméně efektivním (pro státní finance i pro zdraví většinové populace) způsobem.

Podobně jako v případech zpoplatnění některých zdravotních služeb jsou nastaveny i změny ve vyplácení z nemocenského pojištění, kdy za velmi krátkou dobu pracovní neschopnosti (do tří dnů) nový systém pacienty „potrestá“ tím, že nebudou mít nárok na žádnou nemocenskou, v případě nemoci zhruba do dvou měsíců budou oproti stávajícímu stavu výrazně znevýhodněni, a teprve v případě nemoci delších než dva měsíce se jim oproti dnešnímu systému výplaty nemocenské zvýší.

Opět vzniká otázka, k čemu takovýto systém motivuje, přičemž nejde již jen o motivaci pacientů, nýbrž i zájmových lékařských a lékových lobby, pro které se u určitých segmentů pacientů a léků otvírá ještě mnohem rozsáhlejší pole působnosti. **Reforma zdravotnictví těmto zájmovým skupinám otvírá doslova nové trhy, tentokrát „trhy s nemocemi“.** Zdravotní pojištění, placené všemi občany, se tak stane lukrativním zdrojem mimořádných příjmů pouze pro některé úzké lékařské a lékové lobby. Samozřejmě pak také pro některé pojišťovny, které se novým parametřům „trhu s nemocemi“ pružně přizpůsobí.

„Limit“ 5000 Kč

O tom, že předkládaná reforma zdravotnictví má minimální sociální ohledy, svědčí i konkrétní podoba zavedení tzv. **limitu na poplatky pro zdravotnictví**, který je stanoven na výši 5000 Kč za rok (budme velkorysí a přehlédněme fakt, že před volbami

byla signalizována hranice pouze 3000 Kč). Tento limit měl být podle volebního programu ODS, „stanovenou horní hranicí celkové výše doplatků na léčbu i léky za rok“. Dnešní podoba limitu tomuto slibu ovšem neodpovídá, ve skutečnosti se totiž o žádný „limit“ na celkové poplatky placené pacienty za zdravotní služby nejedná. Do tohoto limitu se započítávají pouze tzv. regulační poplatky a doplatky za léky, ovšem v případě doplatků za léky, které pacienti budou muset platit přímo v lékárnách, se započítávají do tohoto limitu pouze doplatky na léky v rozsahu doplatku na nejlevnější lék se stejnou účinnou látkou.

Naopak **do limitu 5000 Kč se nezapočítávají** položky za zdravotní služby, jako jsou poplatky za návštěvu pohotovosti či na doplatky na léky určené pouze k podpůrné léčbě (vitaminy), ale také položky, které v konkrétních případech mohou dosáhnout výše až několika tisíc za rok, totiž **platby za hospitalizaci v nemocnici a platby za hospitalizaci v léčebnách dlouhodobě nemocných (LDN)**. Celkové přímé výdaje pacientů tak v konkrétních případech mohou „limit“ 5000 Kč dramaticky překročit až o několik tisíc ročně.

Například tříměsíční pobyt pacientů v LDN, kterými bývají staří lidé, tak v novém systému na „regulačních poplatcích“ vyjde na 5400 Kč – a z této sumy se do limitu 5000 Kč nezapočítává ani koruna. Obdobná situace nastane u osob s těžkým úrazem, kteří budou muset dlouhodobě pobývat v nemocnicích a pak samozřejmě ještě dlouhé měsíce užívat velké množství léků a absolvovat nejrůznější rehabilitační procedury napomáhající jejich návratu do běžného života. Právě tyto příklady exemplárně dokládají naprostou účelovost tvrzení předkladatelů, že hlavním smyslem tzv. regulačních poplatků je platit relativně více na „méně závažné“ choroby a mít „větší komfort“ při chorobách závažnějších.

Nulové úspory pro občana

Skutečnost, že vybrané peníze od pacientů za celou řadu zdravotních služeb nepřinesou žádnou vyšší „kvalitu“ služeb, nýbrž jsou ve skutečnosti určeny jen k vykrytí výrazného snížení příjmů systému zdravotního pojištění, se kterým počítá vládní reforma, dokládají i vlastní data předkladatelů. Podle předkladatelů by tzv. regulační poplatky měly přinést nárůst celkových příjmů systému veřejného zdravotního pojištění za rok 2008 o 3,5 až 4 mld. Kč a úsporu celkových výdajů systému veřejného zdravotního pojištění v roce 2008 na úrovni 4 mld. Kč. (Tyto přínosy však nepodepírá žádná kvalifikovaná analýza).

V rámci dokumentu „Reformních kroků realizovaných v letech 2007 až 2010 k dosažení stanovených deficitů veřejných rozpočtů“, se v důsledku návrhu změny zákona o pojistném na veřejné zdravotní pojištění počítá s poklesem příjmů veřejného zdravotního pojištění v roce 2008 o 5,2 mld. Kč (z toho 3,4 mld. Kč omezením platby státu za tzv. státní pojištěnce a 1,8 mld. Kč v rámci dopadů tzv. „zastropování“ pojistného na všeobecné zdravotní pojištění). V roce 2009 to bude již 8,3 mld. Kč a v roce 2010 dokonce 11 mld. Kč.

Je tedy zřejmé, že i kdybychom na příští rok počítali s „úsporami“ a nárůstem příjmů v systému veřejného zdravotního pojištění celkově na úrovni 7,5 až 8 mld. Kč, bude většina těchto finančních zdrojů okamžitě „odsáta“ sníženými finančními toky spojenými s poklesem pojistného. V příštích letech 2009 a 2010 pak snížený tok finančních pro-

středků do systému veřejného zdravotního pojištění pravděpodobně ještě přesáhne jakékoliv – třebaže prozatím pouze plánované a naprosto nepodložené – čisté finanční výnosy ze zavedení těchto poplatků ve zdravotnictví.

Tzv. regulační poplatky tedy neznamenají nic jiného, než přenesení omezení na příjmové straně veřejného zdravotního pojištění (na kterém vydělají především příjmově nejsilnější skupiny občanů) na bedra rodin s dětmi a hlavně důchodců. Pro tyto skupiny se na druhé straně mohou tzv. regulační poplatky, vzhledem k napjaté příjmové situaci spojené mimo jiné i s probíhající reformou v řadě případů stát překážkou pro vyhledání lékařské pomoci. Právě v tomto ohledu budou tedy poskytování lékařské péče opravdu „regulovat“.

Návrh reformy zdravotnictví, jehož součástí je zavedení tzv. regulačních poplatků, nelze považovat za realistickou koncepci, které by mohla vyřešit problémy českého zdravotnictví. Jedná se o návrh opatření motivovaných výhradně ideologicky zdůvodňovanou vírou, že trh a tržní vztahy vyřeší vše, tedy jak všechny problémy českého zdravotnictví, tak nejspíš i zdraví každého občana.

Předkladatelé odůvodňují nutnost reformou i tvrzením, že podle prognóz by při zachování stávajícího systému veřejného zdravotního systému v ČR mělo dojít v roce 2015 k jeho „finančnímu kolapsu“ a tento systém by se měl dostat do minusu 30 mld. Kč. Jak ovšem ukazují samotná data předkladatelů, navrhované „úsporné“ reformy budou systém tlačit k záporným číslům již v nejbližších letech. Ke skutečnému finančnímu kolapsu systému veřejného zdravotního pojištění by tak v důsledku navrhované reformy nakonec mohlo dojít ještě mnohem dříve než v roce 2015.

Zamlčené dodatečné náklady a rizika

Dosavadní návrhy na reformu zdravotnictví jsou ovšem jen prvním krokem, za kterým – jak předkladatelé avizují – budou následovat kroky další. Jejich další cestu je možné predikovat z mnoha vyhlášení představitelů koaličních stran a ukazuje ji i Modrá šance pro zdravotnictví z pera nejsilnější koaliční strany ODS, z níž v zásadě dnešní „úsporné“ návrhy vycházejí.

Z předloženého návrhu na reformu zdravotnictví, jehož součástí je zavedení tzv. regulačních poplatků, je nicméně již zřejmé, že v rámci nového systému bude muset být vytvořen nový, a to poměrně sofistikovaný informační systém účtů pacientů, centrálně evidovaných a sledovaných, na který budou napojena všechna zdravotní zařízení i lékárny. Minimálně proto, aby mohl být sledován „limit“ 5000 Kč, při jehož překročení, jak předkladatelé slibují, budou peníze pacientům vráceny (zdravotní pojišťovna by pojištěncům měla peníze zasílat zpět do 60 dnů od skončení kalendářního čtvrtletí, ve kterém byl limit překročen). V případě, že pojištěnec peníze nedostane nebo nebude souhlasit s vyúčtováním, bude moci po předložení příslušných dokladů o zaplacení regulačních poplatků požádat pojišťovnu o úhradu. Vybudování tohoto nového administrativního a informačního systému, v němž se již dnes počítá s možnými chybami, a vyškolení dostatečně kvalifikovaných pracovníků bezesporu bude stát jistě finanční prostředky a vyžádá si určitý čas. O těchto dodatečných nákladech však předkladatelé zatím veřejnost neinformovali.

Není nutné uvažovat pouze o nákladech na správu a řízení nového systému. **Jelikož v rámci tohoto nového systému se budou pohybovat finanční toky v řádu miliard**

korun za rok, je třeba počítat i s riziky ztráty části těchto peněz, a to například v důsledku zneužívání informací či vyložení kriminální činností. Tedy přesně s těmi riziky, se kterými se nepočítalo v 90. letech při kuponové privatizaci a které pak mnohé politiky i veřejnost překvapily. Předložený návrh na reformu zdravotnictví se o těchto rizicích vůbec nezmiňuje, natož aby je vyčíslil, třebaže je zřejmé, že veškeré takové dodatečné náklady by nakonec museli zaplatit daňoví poplatníci.

Předkladatelé návrhu reformy zdravotnictví často hovoří o zneužívání stávajícího systému zdravotnictví pacienty. Vzniká však otázka, kdo všechno bude moci zneužívat, a v jaké míře, nový systém zdravotnictví, jehož součástí bude zavedení tzv. regulačních poplatků. Již samotné placení tzv. regulačního poplatku pacientem v ordinaci lékaře totiž nebude bez rizik - například vydání dokladu o zaplacení nebude obligatorní, nýbrž bude podle současné právní úpravy odvislé od přání pacienta. Předkladatelé dosud ani jasně nevyjádřili svou představu, jaký přesně bude pohyb peněz od okamžiku zaplacení pacientem v ordinaci nebo lékárně. Tedy kterými rukama tyto peníze budou procházet a v jakých rukou nakonec skončí. A samozřejmě související podstatné otázky, jak a kolik budou stát kontrolní mechanismy celého systému.

Neefektivita reformy

Z vyhlášení předkladatelů reformy plyne, že české zdravotnictví chtějí postavit na zdravé ekonomické základy, údajně zdravější, než jsou dnešní. Českým občanům přitom v současné podobě reformy nabízejí model zdravotnictví, kdy za „méně komfortu“ (přímé platby nepochybně žádným komfortem nejsou) bude, alespoň naprostá většina a pacientů, dostávat (snad) stejnou kvalitu služeb. Už to samo je z hlediska zájmů pacientů zcela neracionální řešení, které je v rozporu s jejich ekonomickými zájmy. Pro většinu českých pacientů se tedy jedná o naprosto „nevýhodný obchod“ – za více peněz menší komfort zdravotních služeb.

Celý systém bude navíc oproti dnešnímu stavu mnohem rizikovější na nejrůznější úniky peněz na nezdravotní účely, nemluvě již o rizicích na zdraví pacientů a o případných dodatečných, a nemalých, nákladech na léčbu pacientů, kteří se snažili uspořít na nesprávném (ale podle předkladatelů na správném) místě: totiž na návštěvě svého lékaře. Nejen tedy z humanitního hlediska, nýbrž i z hlediska čistě ekonomického je možné konstatovat, že návrh reformy zdravotnictví nepřináší žádný efektivnější model zdravotního systému, tedy maximalizaci kvality služeb za minimálních nákladů, nýbrž model velmi riskantní a zranitelný, a velmi pravděpodobně model finančně nákladnější, než je ten dnešní.

Třebaže předkladatelé údajně chtějí zamezit „zneužívání“ zdravotních služeb určitou, a to procentuálně poměrně nevýraznou skupinu lidí, kteří například trpí příznaky hypochondrie, je už dnes evidentní, že neexistují žádné rozumné důvody předpokládat, že tento „cíl“ zdravotní reformy bude dosažen. Jedinci s hypochondrickými příznaky se o své zdraví třeba v případě postižení lehkou chorobou budou vždycky obávat víc než normální lidé, kteří trpí nemocí třeba těžkou, a od tohoto subjektivního pocitu se bude samozřejmě odvíjet i četnost jejich návštěv u lékaře. Tedy reforma zdravotnictví se v konečném důsledku mine i tímto svým deklarovaným, jakkoliv velmi absurdním cílem. Odůvodněně lze předpokládat, že v českých ordinacích bude přesně stejné množ-

ství jedinců trpících hypochondrií a simulantskými příznaky, jako jich je tam dnes. Ubudou v nich však ti pacienti, kteří zdravotní pomoc skutečně potřebují a kteří by v nich rozhodně být měli, ale kteří se v důsledku zavedení tzv. regulačních poplatků zdravotní péče raději vzdají. Třebaže nadále budou do systému veřejného zdravotního pojištění platit nemalé finanční částky. Celospolečenské ztráty takového „ekonomického“ zdravotního systému pak budou zákonitě spirálovitě narůstat.

Perspektiva: nerovná zdravotní péče

Přímé zpoplatňování zdravotních služeb je dalším krokem k privatizaci veřejných služeb obyvatelstvu a je třeba na něj nahlížet právě v kontextu již zveřejněných reforem v oblasti daní a sociálních dávek. Právě to je také podstata celé první etapy reformy zdravotnictví, kdy vybrané peníze přímo od pacientů v ordinacích a lékárnách budou krýt snížené finanční toky do zdravotního systému (od nejbohatších skupin obyvatelstva a ze státního rozpočtu). Stát tak (stále menší garancí poskytování veřejných služeb občanům) uvolní „trh se zdravím“ tržním subjektům, jejichž výhradní motivací je zisk.

V této etapě předkladatelé reformy zjevně přicházejí s „úsporami“, které značně vychýlí a oslabí stávající systém veřejného zdravotního pojištění, aby se v následujících etapách pokusili podle receptu Modré šance ODS pro zdravotnictví podstatnou část českého zdravotnictví a jeho nejdůležitější a nejlukrativnější segmenty převést do privátní sféry.

Schéma tohoto nového systému zdravotnictví, jak je naznačeno v Modré šanci ODS pro zdravotnictví, ukazuje, že občané by si pak v důsledku poklesu finančních prostředků v systému veřejného zdravotního pojištění museli obligatorně zajišťovat soukromé zdravotní připojištění, aby vůbec dostávali zdravotní služby, na které byli zvyklí dosud. Klíčovou a rozhodující roli v tomto novém systému by již nesehrávali ani občané nebo stát, ale zdravotní pojišťovny, které by získaly prakticky neomezenou volnost v disponování finančními prostředky občanů.

Stát by pak v celém procesu sehrál roli garanta (prostřednictvím nejrůznějších právních kroků) reorientace ohromného finančního toku v řádu mnoha miliard Kč za rok od státního rozpočtu do těchto pojišťoven. **Zdravotní pojišťovny, spravující osobní zdravotní účty občanů, by se pak řídily výhradně ziskovou motivací. Tím by bylo určováno i chování těchto subjektů na „trhu se zdravím“ či „trhu s nemocemi“, kde by se tento zisk snažily maximalizovat.**

Přirozené a automatické důsledky tohoto kroku by měly zcela devastující účinky na základní práva pacientů v oblasti zdravotní péče. Tak jako na každém trhu by došlo k rychlé diferenciaci na straně poptávky i nabídky, jejichž střetáváním by se pak na trhu vytvořila rovnovážná cena – v případě předpokládaného diferencovaného trhu zdravotních produktů, kterými by podle Modré šance byly „zdravotní plány“, které by pojišťovny nabízely občanům, by to tedy bylo celé spektrum rovnovážných cen. Tyto ceny by ovšem neodrážely zdravotní potřeby občanů, nýbrž jejich koupěschopnost. Nerovný přístup ke zdravotní péči, jehož počátkem jsou dnes tzv. regulační poplatky, by tak získal ještě mnohem hlubší rozměr.

Část občanů, kterým by to umožňovala příjmová a majetková situace, by získala možnosti špičkových a na nejvyšší technologické a profesní úrovni zajišťovaných zdra-

votnických služeb, část občanů by na základě vlastních příjmů dosáhla k „průměrné“ úrovni služeb. Ta část, jejichž příjmy a majetek by byly výrazně podprůměrné, by se velice pravděpodobně ocitla mimo obzor zájmu prodejců zdravotních plánů, tedy pojišťoven. Fungovala by přesně stejná zákonitost, která funguje na kterémkoli jiném trhu – zákazník, který nemá peníze, prodávajícího ani trh nezajímá.

První etapa reformy, jejíž součástí je i zavedení tzv. regulačních poplatků, neřeší podstatu skutečných problémů českého zdravotnictví a ani nesměřuje ke skutečně vyšší kvalitě péče o zdraví občanů. **Potíže českého zdravotnictví spočívají v něčem docela jiném, než je „zneužívání“ zdravotního systému českými pacienty. Jejich podstatou je neschopnost státu účinně hájit zájmy pacientů, kteří jsou plátcí celého zdravotního systému, a neschopnost realizovat takový systém koordinace vzájemných vztahů mezi státem, pojišťovnami a poskytovateli zdravotní péče, který by zabráňoval parazitování nejrůznějších skupinových zájmů na tomto systému.**

Současné české zdravotnictví neprochází ani žádnou „krizí“, kdy by bylo třeba sahat k revolučním opatřením a zásadní likvidaci stávajícího systému ve jménu iluze o nějakém systému novém, budoucím a radikálně kvalitnějším. Nepovažujme-li alespoň za „krizový“ jev takovou skutečnost, jako že se za posledních 15 let významně prodloužila průměrná délka života Čechů a Češek.

Předkladatelé reformy ve svých návrzích zcela opomíjejí skutečnost, že podstatou zdravotního systému nejsou žádné „tržní vztahy“ a že jejich násilné, a v podstatě nesmyslné zavádění do zdravotnictví nemůže vyřešit žádný skutečný problém. Nejdůležitějším kritériem efektivity zdravotnictví je totiž zdravotní stav občanů a průměrná délka života obyvatel. I když se zdá, že v těchto faktorech tato země má ještě významné rezervy, vývoj posledních desetiletí jasně dokládá, že o krizi se nejedná.

Naopak překotná změna systému a posuzování efektivity zdravotnictví výhradně podle ekonomických kritérií, respektive ignorování podstaty jeho role, na jejíž místo by byl dosazen zisk soukromých podnikatelských subjektů, a ne zdraví občanů, by mohla takovou krizi vyvolat. Navíc by se v žádném případě nejednalo o systém celospolečensky efektivnější, nýbrž vyžadoval by si ke svému fungování celou řadu dodatečných nákladů, které jsou v současných návrzích reformy zdravotnictví zcela opomíjeny.

Ekologická daňová reforma

Martin FASSMANN

S blížícím se prvním lednem 2008 získává po několika letech přešlapování konečně reálný tvar i tzv. ekologická daňová reforma. V těchto dnech se ve vnějším připomínkovém řízení objevily tři zákony, které znamenají zásadní průlom v oblasti nepřímého zdanění. Po tradičním prohibitivním zdanění cigaret, alkoholu a pohonných hmot se nyní objevuje návrh na zavedení dodatečného zdanění (tzv. ekologické daně nejsou svým charakterem nic jiného, než daně spotřební) u elektrické energie, plynu a pevných paliv. Máme se ekologizace naší daňové soustavy obávat, nebo ji máme uvítat? Není to jen další opatření zvyšující výdaje občanů a snižující jejich životní úroveň? Vzhledem k úrovni veřejné (ne)diskuse na straně jedné a zcela otevřenému poli pro šíření ekonomicky naivních a společensky nezodpovědných představ zelené části politického spektra jsou tyto obavy bohužel na místě. Nejde přitom o málo. Ve hře je nejen bezprostřední cenový nárůst, ohrožení konkurenceschopnosti českých podniků a pokles životní úrovně obyvatelstva, ale nevratná destrukce systému sociálního pojištění (v první řadě důchodového). Začneme však od začátku.

Miniaturní přechodné období

Na konci října roku 2003, prakticky ve stejné době, kdy byla Radou Evropské unie přijata nová směrnice o zavádění minimálních daní z energií (o ekologických daních) č. 2003/96/ES, požádali zástupci zaměstnavatelů i odborů na zasedání Pracovního týmu RHSD pro hospodářskou politiku zástupce vládní strany o poskytnutí bližších informací o postoji vlády ke zdaňování komodit, které doposud nepodléhaly spotřebním daním (elektrická energie, uhlí, zemní plyn). Chtěli též znát postoj tehdejší vlády k možnosti využití výjimek z placení těchto daní pro vybrané subjekty a také stanovisko k předpokládané žádosti České republiky o přechodné období na transpozici této směrnice.

Sociální partneři vyjádřili názor (ve shodě s tehdejšími zástupci Ministerstva průmyslu a obchodu ČR), že by vzhledem k výrazným úpravám nepřímých daní (připravoval se převod řady komodit ze snížené do základní sazby DPH) a dalším vyvolaným nákladům spojeným s plnou integrací České republiky s EU jak u podniků, tak i u jednotlivých občanů bylo vhodné, aby žádost ČR o přechodné období směřovala spíše k roku 2010. Naopak názor tehdejšího Ministerstva životního prostředí ČR byl zavést ekologické daně pokud možno hned (od roku 2005).

Vláda bez předchozího projednání, či vůbec sebestmenší konzultace se sociálními partnery na svém jednání dne 10. 12. 2003 schválila žádost ČR o přechodné období na aplikaci Směrnice do konce roku 2007. Volba tohoto data – jakkoli se tvářila jako přijatelný kompromis byla snad nejhorší z možných řešení.

Již v té době bylo jasné, že konec první dekády bude výrazně „cenově aktivní“. V první řadě se dalo očekávat doznívání cenových dopadů přesunu různých druhů zboží a služeb mezi sníženou a základní sazbou DPH. Jasně byly i další cenové impulzy, které budou v tomto období probíhat - deregulace nájemného v nájemních bytech, vyrovnávání cen potravin v souvislosti s přejímáním společné zemědělské politiky a plnění

„acquis communautaire“ a dalších požadavků EU (např. požadavky v oblasti čištění odpadních vod si vyžádají výrazné nárůsty cen vody v rozsahu cca 10 % ročně).

Stoprocentní však byla ještě jedna věc – zcela bezpečně se dalo očekávat, že se 1. ledna 2008 „protne“ zavedení ekologických daní s ukončením přechodného období u tepla a stavebních prací, u kterých hrozilo převedení z 5% do 19% sazby DPH. To, že se podaří v roce 2006 České republice u obou položek vyjednat trvalou výjimku, nemohl v roce 2003 předpokládat ani největší optimista. Navíc vládní exekutiva dokonce vyvíjela spíše opačné aktivity (Např. Ministerstvo financí ČR při úpravě mandátu českých vyjednávačů na počátku roku 2001 prosazovalo, aby se netrvalo na přechodném období u tepla).

S výjimkou přechodných období platí uvedené faktory i dnes. Když k nim připočítáme záměr současné vlády na zvýšení snížené sazby DPH (což samozřejmě postihne i mezitím s EU vyjednané teplo a stavební práce pro bytovou výstavbu) a rychlejší deregulaci nájemného, pak beze zbytku i dnes platí obava, že se ekologické daně budou zavádět v nejnevhodnějším období. V období, kdy se budou multiplikovat cenové impulsy ekologických daní s nárůstem nákladů na bydlení i cen základních životních potřeb.

Uvědomíme-li si všechny tyto souvislosti (které až na zvyšování snížené sazby DPH byly v roce 2003 známy), je jen těžko pochopitelné, proč se vláda rozhodla žádat o pouze dvouleté přechodné období na implementaci uvedené směrnice. Vládou schválené přechodné období totiž patří k nejkratším z nových členských zemí. Dokonce i některé „staré“ členské země EU (Rakousko, Belgie, Lucembursko, Řecko) získaly přechodné období na zavedení ekologických daní u některých komodit mnohem delší (až do roku 2011). Zdá se dokonce, že jsme tímto ekologickým aktivismem překvapili i Evropskou komisi. Ta podle vyjádření svých představitelů samozřejmě počítala pro nově vstupující země s přechodným obdobím, protože vnímala jejich potíže spojené s nutným přesunem celé řady zboží a služeb ze snížené do základní sazby DPH dle Směrnice 77/388/EHS.

Na koho to dopadne?

Rozhodnutím o přechodném období jako by se zájem předchozí vlády (vlád) o ekologickou daňovou reformu vyčerpал. Proces přípravy ekologické daňové reformy ztratil na intenzitě. Rozbředl se v kancelářích ministerstev a v kompetenčních třenicích o to, kdo by tedy měl být hlavním projektantem „ekologické daňové reformy“ – zda ministerstvo financí (do jehož kompetence daňová reforma nesporně patří), ministerstvo průmyslu a obchodu (jehož se bezprostředně dotkne) či stále agilnější ministerstvo životního prostředí. O vlastní podobě ekologické daňové reformy se však diskutovalo (pokud vůbec) jen právě za uzavřenými dveřmi ministerstev.

ČMKOS i ostatní sociální partneři vyzývali vládní stranu po celou dobu k diskusi nad ekologickou daňovou reformou. Bez výsledku. Nešlo jim přitom o nic menšího, než o to jakým způsobem bude směrnice 2003/96/ES prakticky implementována do právního prostředí České republiky. Vůbec nechtěli diskutovat o výši daní. Jejich minimální úroveň je dána přímo směrnicí – a v této době se v České republice nevyskytoval relevantní subjekt, který by prosazoval implementaci na vyšší úrovni. Šlo jim o něco jiného – o rozsah subjektů, na které se budou spotřební daně vztahovat. Uvedená směrnice totiž

poskytuje celou řadu různých výjimek, národních postupů, rozložení v čase a osvobození.

Sociální partneři zastávali názor, že by bylo velmi nešťastné těchto možností nevyužít proto, aby zavedení ekologických daní neznamenal nepřiměřené zatížení sociálně ekonomického prostředí našeho státu a konkurenční nevýhodu vůči státům ostatním. ČMKOS za nejzásadnější z těchto výjimek považovala právo českého státu osvobodit domácnosti od povinnosti platit spotřební daně u plynu, elektrické energie a pevných paliv (což umožňuje článek 15 písm. h Směrnice). Na druhé straně podnikatelská strana reprezentovaná Svazem průmyslu a dopravy doporučovala osvobodit od placení daně podnikatelské subjekty (což je však se Směrnicí v rozporu). Co je však v této „kauze“ podstatné – o rozsahu subjektů se nikdy oficiálně se sociálními partnery nejednalo. Každopádně však plyne z této stručně nastíněné geneze jeden závěr – **o tom, že se českým domácnostem jako konečným spotřebitelům bude zvyšovat cena elektrické energie, plynu a uhlí a že to bude zrovna k 1. 1. 2008, nerozhodla Evropská unie, ale jen a pouze český stát a to bez jakékoli veřejné diskuse.**

Nahradí ekologické daně pojistné na důchody?

I když se v oblasti ekologických daní navenek dlouhé roky „nic nedělo“, někde v útrobách ministerských kanceláří vznikl slogan, který se pak neustále opakoval, pronikal do koncepčních dokumentů vlády (Strategie udržitelného rozvoje, Hospodářská strategie), až se stal nezvratitelnou pravdou prosazovanou napříč politickým spektrem. Podle tohoto názoru musí být ekologická daňová reforma rozpočtově neutrální a této neutrality bude dosaženo tak, že se o výnos ekologických daní recipročně sníží pojistné – nejlépe na důchodové pojištění.¹⁾ Tato, z počátku jen teoretická, úvaha nabyla na nebezpečnosti ve chvíli, kdy se stala pilířem volebního programu Strany zelených a zvláště pak, když se dostala do programového prohlášení první i druhé Topolánkovy vlády. K tomuto nebezpečnému experimentu, který je schopen rozvrátit financování sociálních systémů, máme následující zásadní výhrady:

Za prvé - již samotné východisko této operace, které je postavené na tvrzení o příliš vysokém zdanění práce v ČR, je pochybné. A stejně tak pochybné jsou i spekulace o vysokém zdanění ohrožujícím konkurenceschopnost. Všechna tato opakující se tvrzení, ze kterých vyvozuje účinnost tohoto opatření pro posílení konkurenceschopnosti a řešení problémů na trhu práce, byla již před více než rokem jasně a komplexně vyvrácena analýzou, která byla za účasti sociálních partnerů zpracována v gesci místopředsedy vlády ČR Martina Jahna.

Za druhé - i když je míra zastoupení daňového a pojistného kanálu ve financování systému sociální ochrany individuální a ve své praktické podobě odráží historickým vývojem vzniklou architekturu národních systémů sociální ochrany, musí minimálně odpovídat určitým obecným zákonitostem. Z obecného hlediska totiž platí, že poměr mezi daňovým a pojistným finančním zdrojem závisí na vnitřní struktuře dávek, který systém sociální ochrany poskytuje. Jde o to, do jaké míry se jedná o státem garantova-

¹⁾ ČSSD od druhé části tohoto sloganu v poslední době ustoupila a chce vykompenzovat nárůst zdanění poklesem daně z příjmu, zvláště u nízkopříjmových skupin, na které zvýšení ekologických daní dopadne nejtěžší.

ný systém, zabezpečující při výskytu sociální události všem občanům určitou výši sociální ochrany v rámci celonárodní solidarity, a do jaké míry se v systému prosazují pojistné principy, spočívající na straně příjmů v pojistném charakteru plateb a na straně výdajů v odstupňovaném plnění. (To může mimochodem zcela jasně vysvětlit velmi nízký podíl pojistného v Dánsku, kde výdajovou stranu prakticky tvoří systém jednotných sociálních dávek.) Z tohoto pohledu (a jen z tohoto pohledu) by bylo možno hovořit o náhradě pojistného platbou ekologické daně v zásadě pouze u zdravotnictví. I zde by však vznikly výrazné finanční potíže spojené s depresivním charakterem těchto daní (viz dále).

Za třetí - nelze přehlédnout fakt, podpořený i řadou provedených výzkumů v zahraničí i naší domácí realitou, že pojistné je jako zdroj financování systému sociální ochrany pro svůj „parafiskální“ charakter (předem stanovený účel použití) výnosově daleko bezpečnější než daňové příjmy. Tento problém bude u ekologických daní umocněn jejich depresivním charakterem. I ze záměrů ekologické daňové reformy je zřejmé, že jde o prohibitivní zdanění, které má v prvé řadě výrazně omezit spotřebu energií. Ekologické daně tedy v žádném případě nebudou reagovat na vývoj HDP (a mezd). Naopak jejich podíl ve skutečnosti bude relativně (k vývoji HDP), a pokud skutečně zaberou tak i absolutně klesat. Napojit na tento klesající zdroj financování tak citlivých oblastí jako jsou důchody, nemocenské, podpory v nezaměstnanosti či zdravotní péče považujeme za ryzí hazardérství. Již ve střednědobém horizontu zde bude narůstat nesoulad mezi příjmy a nutnými výdaji těchto systémů (snížení pojistného o 1 bod reprezentuje dnes výpadek ve veřejných rozpočtech v podmínkách roku 2009 řád cca 12 mld. Kč). Obměna velmi bezpečného a s vysokou mírou úspěšnosti vybíraného příjmu z pojistného mnohem méně jistými příjmy z ekologických (spotřebních) daní je velmi nebezpečná jak ekonomicky, tak i politicky. Takto vytvořené narůstající deficity těchto systémů se stanou totiž pádným argumentem zdůvodňujícím nezbytnou „redukcí“ na výdajové straně, či nutné zapojení spoluúčasti na financování těchto systémů. Je vážnou otázkou pro zodpovědné podnikatele a celý podnikatelský sektor, zda by se jim vyplatilo snížit své náklady o pár desetin, či dokonce setin procenta z titulu poklesu pojistného a za tuto cenu nechat destruovat důchodový systém se všemi negativními společenskými důsledky z toho plynoucími.²⁾

Navíc je otázkou, zda by při takovéto volbě finančního zdroje bylo možno do budoucna zajistit alespoň nějakou základní vazbu mezi vývojem mezd a vývojem např. podpor v nezaměstnanosti, důchodu, nemocenských dávek aj. (tj. zajistit, aby pád do nezaměstnanosti neznamenal automaticky pád do chudoby se všemi destruktivními vlivy s tím spojenými). Na tuto otázku nemůže dát odpověď prosté vybilancování příjmů z pojistného a příjmů z ekologických daní na bázi jednoho roku. Déle tyto systémy bez neustálého přenastavování parametrů, tj. např. nárůstu sazeb ekologických daní či zata-

²⁾ Navíc, ono s tím propagovaným a předpokládaným snížením nákladů nebude až tak „žhavé“. Ano je možné, že pokud se sníží pojistné, klesnou náklady vydávané na pracovní sílu, avšak ve stejném čase a na jiném místě cenové kalkulace vzrostou náklady na energie spojené s ekologickými daněmi – takže o co si podnikatel v konečném součtu pomůže? Navíc je velmi pravděpodobné, jak ukazujeme dále, že propojením ekologických daní se sociálním pojistným se ve skutečnosti vytvoří systém „zpětného sání“ který bude vyvolávat další růst nárůstem daňových sazeb ekologických daní a perspektivně otevře i nutnost zdaněním dalších komodit.

žením dalších komodit do zdanění (hovoří se o zdanění vody či v posledním období o dani z CO₂), z podstaty věci nemohou zůstat v rovnováze.³⁾

V neposlední řadě však – a to je možná nejdůležitější poselství celého tohoto návrhu – je fakt, že změnou zdroje by opět došlo i k obměně „donátorů“ tohoto systému v neprospěch nízkopříjmových skupin, které by ve vztahu ke svým příjmům platily do systému prostřednictvím této daně samozřejmě mnohem více než skupiny vysokopříjmové. Čili zásadním způsobem by se narušila přímá vazba mezi výší příjmu a výší zaplaceného pojistného (či jinak, opět by se posílila solidarita „chudých s chudými“).

Za čtvrté – co se týče dopadu na jednotlivé skupiny obyvatelstva je zcela evidentní, že ani takto pojatá „neutrální“ ekologická daňová reforma nebude moci být neutrální ve vztahu ke všem skupinám obyvatelstva bez toho, aniž by byly přijaty zvláštní kompenzace pro skupiny osob, které jsou mimo pracovní poměr, a tudíž efekt ze snížení pojistného se na ně nevztahuje. Týká se to především domácností důchodců, nezaměstnaných, matek samoživitelek apod., tedy nízkopříjmových skupin domácností nejvíce ohrožených chudobou. Na druhou stranu zde samozřejmě platí princip spojených nádob – čím více se bude těmto skupinám zavedení ekologických daní kompenzovat (jak slibuje ve svém dokumentu vláda), tím méně „zbyde“ na zamýšlené snížení pojistného.

Nejde jen o implementaci směrnice Evropské unie

Bez jakékoli konzultace se sociálními partnery, či vůbec veřejností, bez většího zájmu sdělovacích prostředků přijala první Topolánkova vláda nedlouho před svou demisí „principy a harmonogram ekologické daňové soustavy“. Je třeba zdůraznit, že tyto principy jdou podstatně dále, než se doposud hovořilo. Podstatně dále za transpozici Směrnice 2003/96/ES. V tomto pojetí je tato transpozice ne naplněním, ale pouhým zahájením ekologické daňové reformy. Jak si tedy vláda představuje další etapy? Nechme hovořit tento dokument:

„Druhá etapa ekologické daňové reformy (EDR) bude věcně a legislativně připravena do konce roku 2008, s předpokládanou realizací v letech 2010 až 2013. Bude se **týkat zdanění energetických produktů a elektřiny, revize stávajících poplatků a dalších nástrojů regulace v oblasti životního prostředí a opatření v oblasti dopravy**. Bude zvažována transformace vybraných environmentálních poplatků na „ekologické“ daně“.

„Třetí etapa EDR bude připravována do konce roku 2012, s předpokládanou realizací v letech 2014 až 2017. Na základě vyhodnocení působení a účinků první a druhé etapy reformy bude zváženo další **prohloubení reformy a rozšíření na další surovinové zdroje, výroby a služby a užití přírody**“.

Čili přeloženo do češtiny, podle těchto představ nás čeká kontinuální zvyšování spotřebních daní u energií (když už byly jednou zavedeny, tak proč toho nevyužít) a perspektivně zdanění dalších komodit.

³⁾ Zdá se, že tímto opatřením chce Strana zelených poněkud nepřímějším způsobem naplnit jeden z bodů svého volebního programu, který původně spočíval v záměru do roku 2010 uzákonit všeobecný zákaz topení hnědým a černým uhlím a lignitem v lokálních topeništích.

Na prahu první etapy ekologické daňové reformy

Naplněním první etapy ekologické daňové reformy je transpozice směrnice 2003/96/ES do právního prostředí České republiky. Co se týče požadavků směrnice na zdanění pohonných hmot, Česká republika plní požadavky směrnice v míře jejich zatížení již v současné době. Druhá část směrnice, zavádějící zdanění u nových komodit, nachází odraz v návrhu tří zákonů, a to zákona o dani z elektřiny, zákona o dani ze zemního plynu a některých dalších plynů a zákona o dani z pevných paliv.

Jak jsme se snažili ukázat v předchozím textu, od roku 2006 udělal stát a jeho orgány několik zásadních chyb, které vyvolávají negativní vnímání ekologické daňové reformy ve společnosti. Při konkrétní implementaci těchto tří zákonů je třeba tyto dopady podle našeho názoru, když ne napravit, tak alespoň dále neprohlubovat.

Máme v první řadě samozřejmě na mysli trestuhodně krátké přechodné období na implementaci směrnice č. 203/96/ES, které vystavuje Českou republiku jak vůči novým, tak i vůči starým členským státům do nerovného postavení. To může při pokračování tohoto trendu tzv. dalšími etapami EDR ohrozit konkurenceschopnost českých podniků.

Druhým problémem je absence veřejné diskuse, která měla předcházet zavedení ekologické daňové soustavy. Takže sociální partneři podnikatelské sféry budou muset své zásadní připomínky k implementaci směrnice uplatnit až v rámci připomínkového řízení k paragrafovanému znění konkrétních zákonů, navíc v šibeničním termínu (zákony musí platit od 1. 1. 2008).

Tento spěch na poslední chvíli (přitom se otevřeně řečeno promarnilo několik let) je sám o sobě velmi nepříjemný a výrazně zužuje prostor pro akceptaci, v řadě případů zásadních, připomínek k návrhu zákonů:

První zásadní připomínka je k výši navrhovaných sazeb. I když neustále vládní strana přesvědčuje podnikatelský sektor i veřejnost o tom, že bude směrnice implementována na úrovni minimálních sazeb, není tomu tak. Uvedená Směrnice (příloha C.) totiž umožňuje zatížit spotřebu elektrické energie, uhlí a zemního plynu určenou pro podnikatelské účely poloviční sazbou daně oproti konečné spotřebě. (Takže např. zemní plyn pro podnikatelské účely může být zatížen pouze 15 eurocenty za GJ oproti 30 eurocentům u konečné spotřeby, u uhlí je to 15/30 a u elektrické energie 50/100.) Návrhy předložených českých zákonů však počítají s jednou sazbou, a to na úrovni určené pro konečnou spotřebu. Ve skutečnosti to tedy znamená, že podnikatelské subjekty budou podle návrhu třech zákonů zatíženy ekologickou daní dvojnásobně vyšší, než kolik je minimální požadavek Směrnice 2003/96/EEC. Zásadně proto požadujeme, aby byla dotčená směrnice implementována opravdu na úrovni minimálních požadavků, tj. aby se u podnikatelského sektoru vycházelo z poloviční sazby, než kolik je uvedeno v návrzích všech třech zákonů.

Druhá zásadní připomínka se týká okruhu subjektů, na které se mají spotřební daně vztahovat. Předloženými návrhy paragrafovaného znění zákonů jsme stavěni před hotovou věc, že se spotřební daně budou vztahovat na všechny spotřebitele, tedy velko-spotřebitele i domácnosti. To považujeme za naprosto neadekvátní situaci. Požadujeme proto, aby na základě článku 15 odstavec h) stát osvobodil od daně „elektřinu, zemní plyn, uhlí a pevná paliva používaná domácnostmi nebo organizacemi, které dotyčný členský stát považuje za dobročinné“. K návrhu tohoto osvobození nás vedou dva důvody:

V tomto období dochází ke zvýšenému tlaku na růst cen spojených s bydlením – zvláště v oblasti nájemného a podle programového prohlášení vlády se dají i očekávat plošné nárůsty cen základních životních potřeb spojené s růstem snížené sazby DPH. Považujeme proto za nutné nezatěžovat přímo tyto komodity spotřebovávané domácnostmi spotřebními daněmi. Zatížení těchto komodit pouze u výrobců skýtá šanci, že tento inflační tlak bude vzhledem ke konkurenčnímu prostředí plně či alespoň z části utlumen v kalkulacích výrobců či obchodních podniků a v nárůstu spotřebitelských cen se projeví jen omezeně.

Zvýšení ceny těchto komodit může vyvolat a velmi pravděpodobně i vyvolá u obyvatelstva tlak na vytápění prostřednictvím spalování neekologických a zdraví škodlivých médií, které jako takové nebudou žádnou ekologickou daní zatíženy. V první řadě se prohloubí nebezpečí spalování odpadu a to nejen vlastního, ale i cíleně vyhledávaného pro účely pravidelného vytápění. To se samozřejmě týká v první řadě venkovského obyvatelstva, resp. obyvatelstva, které může substituovat různá paliva. Tato substituce u velkooběratelů vzhledem k technologické bariéře a pravidelným kontrolám a dohledu státu a jeho orgánů (inspekce životního prostředí) není možná.

Třetí zásadní připomínku k navrhovaným zákonům máme ke způsobu přepočtu minimálních sazeb daně na koruny. Např. v návrhu zákona o dani z elektřiny je v § 9 uvedena napevno sazba daně 28,30 Kč/MWh. Podle směrnice EU však země, které doposud nepoužívají euro, musí pro přepočet minimální sazby do národní měny používat kurs prvního pracovního dne v říjnu předchozího roku, který bude zveřejněn v Úředním věstníku EU. Pevná sazba daně uvedená v návrhu zákona by tak při výrazné odchylce kursu stanoveného Směrnicí a kursu používaného předkladatelem zákonů (28,33 Kč za euro) nemusela odpovídat minimální sazbě ze směrnice EU. Při znehodnocení kursu koruny by se mohla dostat pod požadovanou sazbu, při zhodnocení kursu by byla zbytečně nad minimální sazbou – což odporuje prohlášením vlády, že sazba bude pouze na úrovni minimální sazby stanovenou směrnicí (přitom je nutno vzít v úvahu připomínku č.1).

Způsob legislativního uchopení tohoto problému navíc dále může vyvolávat nutnost permanentních legislativních úprav. Navrhujeme proto, aby v zákoně bylo zakotveno zmocnění vlády stanovovat každoročně sazbu daně automaticky přepočtem podle kursu k 1. pracovnímu dni října (pro platnost od následujícího prvního ledna), tak jak je uvedeno v příslušné směrnici EU (článek 13 Směrnice 2003/96/EEC). Zároveň požadujeme, aby byla navrhovaná sazba daně v těchto zákonech daná do souladu s tímto mechanismem.

Závěr - pokud by tedy Česká republika implementovala směrnici 2003/96/ES pouze na úrovni minimálních požadavků, znamenalo by to něco naprosto jiného, než se v současné době předkládá v rámci třech zákonů – musela by osvobodit od placení daně domácnosti a u podnikatelů snížit spotřební daně oproti současnému návrhu na polovinu.

Dopad předložených tří zákonů

Celkový dopad zavedení spotřebních daní u elektrické energie, plynu, tuhých paliv se podle dnešních propočtů pohybuje okolo 600 Kč na průměrnou domácnost za rok. V současných podmínkách takovéto zvýšení znamená nárůst cen nákladů na energii

u průměrné rodiny o 5 %. Toto na první pohled nepříliš vysoké zvýšení nákladů domácností je však nutno chápat pouze jako vliv cenového zvýšení jen jednoho spotřebního okruhu (tj. samozřejmě ve spotřebním koši domácností se budou projevovat ještě jiné cenové impulsy) a pouze jako zvýšení minimální:

- Uvedený dopad je propočten na úrovni v předložených zákonech obsažených sazeb. Jedná se o přímý dopad zatížení těchto komodit spotřební ekologickou daní na spotřebitele (včetně dopadu, který na ně bude působit prostřednictvím zvýšení ceny u tepla).
- Minimální sazby daně jsou stanoveny absolutní částkou v EUR na jednotku hmotné spotřeby (GJ, MWh). Výraznější negativní pohyb kursu mezi Kč a EUR může tedy ovlivnit i nárůsty zdanění.
- Spotřebními daněmi v těchto okruzích budou zatíženy i podnikatelské subjekty. Je nesporné, že v tomto případě se nově zaváděné spotřební daně stanou součástí cenových kalkulací výrobců a promítnou se úměrně do cen i dalších komodit.

Návrh zavedení ekologických daní od 1. 1. 2008

Komodita	Měrná jednotka	Sazba daně za měrnou jednotku					
		Minimum dle EU v centech		Přepočet na Kč ^(x)		Návrh sazby v ČR v Kč	
		Podnik	Domácnost	Podnik	Domácnost	Podnik	Domácnost
Elektrina	MWh	50	100	14,15	28,30	28,30	28,30
Zemní plyn	MWh x)	54	108	15,30	30,60	30,60	30,60
Pevná paliva	GJ	15	30	4,25	8,50	8,50	8,50

Komodita	Měrná jednotka	Cena komodity v ČR v Kč	Zvýšení ceny v ČR v Kč		Zvýšení ceny vč. DPH v Kč	Zvýšení ceny vč. DPH v %		Podíl na spotřebním koši v %	Dopad do inflace p.b.	
			Podnik	Domácnost		Podnik	Domácnost			
			Podnik ^(xx)	Domácnost ^(xx)		Podnik	Domácnost			
Elektrina	MWh	1972	3342	28,30	28,30	33,68	1,7	1,0	3,5	0,035
Zemní plyn	MWh	880	1009	30,60	30,60	36,41	4,1	3,6	2,3	0,006
Pevná paliva	GJ	275	330	8,50	8,50	8,93	3,2	2,7	2,9	0,011

Pramen: Council directive 2003/96/EC, návrh tří zákonů, vlastní přepočty

Vysvětlivky: ^{x)} Sazba za měrnou jednotku dle EU přeočtena na MWh koeficientem 3,6

^{xx)} Pře počet proveden kurzem 28,33 Kč za 1 EURO

^{xxx)} Ceny roku 2006

Dopady z růstu nájmného a dalších služeb

Jaroslav ŠULC

Je dobře, že se vyčíslují finanční důsledky, které by případné spuštění Topolánkovy reformy mělo na typickou českou domácnost. Bylo jasné, že středopravicová vláda připraví takovou variantu, kdy ty střední a chudé domácnosti na reformu doplatí ve prospěch těch bohatších. Nemělo by se ale zapomínat na to, že jak jádro dnešní vládní koalice, to znamená nejen poslanci z řad ODS a KDU-ČSL, tak spolu s nimi bohužel i část poslanců sociálně demokratických a samozřejmě unionistů z koalice minulé již v předstihu, vloni v březnu připravili a prosadili zákon č. 107/2006 Sb. o jednostranném zvyšování nájmného z bytu a o změně zákona č. 40/1964 Sb. občanský zákoník. Rozsah zdražování nájmu se již pomalu začíná rýsovat.

První hrubé odhady naznačují, že by jen samotné nájmné mohlo již letos vzrůst u průměrného bytu o 70 metrech čtverečních, ve kterém bydlí čtyřčlenná rodina, v průměru zhruba o dvacet procent, to znamená o 200 až 500 korun měsíčně. Nutno dodat, že po započtení všech služeb včetně energií, vodného¹⁾ a stočného, které ovšem zdražovaly průběžně již vloni a předloni, budou výdaje na celkové bydlení ještě vyšší. Co je ještě horší: zmíněné nárůsty se přece netýkají jen tohoto roku! Zákon zmocňuje majitele domu či bytu, aby mohl po nájemci opakovaně žádat meziroční zvýšení nájmu až o desítky procent: hrozí proto, že domácnosti budou platit i v letech příštích – a z vyššího základu – náklady v absolutně vyšších a vyšších částkách. Z čeho mrazí, je právě souběh vyšších nájmu (bude podle lokality a kvality bytu zřejmě velice rozdílný), s dopady z titulu dalších nákladů vyvolaných Topolánkovou reformou. Reforma dopadne na všechny, ale dramatické účinky bude nejspíš mít především u té skoro třetiny domácností, které jsou odkázány bydlet v nájmních bytech. Je třeba se ptát, co se vlastně v bydlení a okolo něho stalo a děje, jaké to má příčiny či důsledky a hlavně: co je potřebné v této jedné ze základních lidských potřeb dál koncepčně udělat.

Souběh negativních vlivů

Nájmní bydlení – a pro představu jde o cca 1,3 mil. bytů,²⁾ to znamená o 29 % bytového fondu a dalších asi tři čtvrtě milionu družstevních nájmních bytů, dohromady téměř tedy polovinu celkového bytového fondu – prochází po roce 1989 citelnými změnami. Promísily se zde změny vlastnických poměrů, dramatické jsou cenové pohyby, nová legislativa a v neposlední řadě hraje roli změněná demografická situace. Jen málokerá oblast – právě s ohledem na neudržitelnost výchozí situace ve změněných podmínkách přechodu k tržní ekonomice – obsahuje tolik rozporů a skutečných či domnělých křivd, jako je tato. Existuje také reálné riziko, že tzv. „staré“ křivdy budou dál doplňovány o „nové“ křivdy nehledě na to, že měl-li by stát vyhovět přání některých majitelů domů a bytů a vyplatit jim jednorázově částku, kterou nyní z titulu údajně

¹⁾ Veřejnost je testována sděleními, že se chystá zdražení vody na dvojnásobek dnešního stavu, tj. na cca 100 korun za kubický metr, tedy jako ve starých zemích EU cca 3,5 euro.

²⁾ Podle sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001.

„nesprávného úředního postupu státu“ vyžadují, šlo by o ekvivalent všech úspor od reformy veřejných financí očekávaných.

Základ dnešních problémů leží v nedaleké minulosti a paradoxně v podobě dřívější bytové politiky. Ta byla koncipována bráno z kvantitativního hlediska velmi velkoryse: ještě v 80. letech bylo v ČR předáváno do užívání ročně 47 až 80 tisíc bytů; pravda většinou v nevalné kvalitě jak z hlediska technologie, tak co do vlastního provedení, ale formou státní bytové výstavby zase v zásadě zdarma včetně základního vybavení. Přesto cíl: *umožnit každé rodině samostatné bydlení* nebyl do převratu plošně ještě splněn, a tudíž i zde existovaly pořadníky pro čekatele, zvláště dlouhé ve větších městech, byt na byty v „králíkárnách“.³⁾

Stát nicméně – a po několik generací – nabízel mladým rodinám, i těm, u kterých domy a byty představovaly přirozený odpad bytového fondu jak zdarma byt, tak poté relativně velmi levné bydlení v nájemních státních bytech, a to na základě dohod o užívání bytů. Bydlení v celé poválečné etapě tedy bylo velkoryse dotováno státem obecně, a to i v případě individuální výstavby,⁴⁾ ale především u bydlení nájemního. Administrativně stanovená výše nájemného byla spíše evidenční položkou a naprosto neodrážela potřeby reprodukce bytového fondu. Faktická „sociální“ cena nájmu tak zcela ztratila ekonomickou vypovídací schopnost a založila problémy dodnes nedořešené.

Klesne nabídka bytů, stoupnou jejich ceny – i nájem

Po roce 1989 bylo prvním viditelným „efektem“ nových poměrů faktické zhroucení nové bytové výstavby. Panelárny byly šmahem likvidovány. Počet zahájených bytů takřka obratem spadl na řád pouhých několika tisíc ročně (jen 7,5 tisíce v roce 1993); po nepatrném zotavení se zprvu v 90. letech dokončovalo okolo 20 tisíc bytů ročně, což byla ovšem jen zhruba třetina dřívější roční kvóty. A to v situaci, kdy bylo obecně známo, že tu nezadržitelně dorůstá početně nebývale silná generace 70. a zčásti i počátků 80. let,⁵⁾ která bude chtít v nejbližší době zakládat rodinu, což bez vlastního bydlení je obvykle komplikovanější.

Na bytovou krizi tak bylo sofistikovaně a systematicky zaděláno – a nejen na ni: vždyť jednou z hlavních příčin penzijní reformy je výpadek porodnosti z devadesátých let, trvajících ve zmenšené míře dodnes. Faktická neexistence rodinné a bytové politiky se nejen tehdy vládnoucím liberálům, ale celé české společnosti tvrdě vymstí a nejspíš na ni doplatí ještě naši potomci.

Dalším faktorem, který situaci komplikoval a dosud komplikuje, bylo převedení státních bytů zčásti do majetku obcí a zčásti (v rámci tzv. neúplné restituce, tj. pouze fyzické objekty, nikoliv akumulované peníze z nájmu) na bývalé soukromé majitele (včetně potomků těchto oprávněných osob). Napjatost obecních rozpočtů, kdy jsou prakticky vždy finanční potřeby vyšší, než příjmy současně s legální možností používat příjmy z vybraného nájemného i jinde, než na opravy a držbu bytového fondu (o vlastní obecní bytové výstavbě prakticky ani nemluvě), pak často vynuceně vedla k řetězci dalších majetkových přesunů. Zastupitelstva ve snaze udržet obecní pokladnu jakžtakž v rovno-

³⁾ Jak se vyjádřil tehdejší prezident Václav Havel při přeletu vládním vrtulníkem nad známým bratislavským panelákovým sídlištním komplexem Petržalka.

⁴⁾ Cenami stavebního materiálu.

⁵⁾ Špička byla v roce 1973 a pak postupně klesala.

váze pak obvykle jednala velmi pragmaticky: část nájemních domů byla z majetku obcí a restituentů úplatně převáděna na právnické a fyzické osoby, a to včetně cizinců. V důsledku opožděné a nedůsledné nově vznikající zákonné úpravy, umožňující masové obcházení zákonů, či investicemi do nákupu odprodávaného bytového fondu nelze vyloučit ani pokusy legalizovat výnosy z trestné činnosti, spekulaci apod.

Je pak přirozené, že tato nová situace v kombinaci s plošným ústupem od potřebnosti vnímání sociální funkce státu a s urychleným vnášením extrémně liberálních pohledů do bytové problematiky („byt je zboží jako každé jiné“), narazila rychle na své meze. Při částečné restituci stát/obec sice bezúplatně předaly fyzický objekt (byt, dům), ale již nepředaly akumulované peníze vybrané v minulosti na nájemném (jakkoliv nízkém), protože to bylo mezitím spotřebováno. Navíc bylo lhotejné, zda byl restituován dům, který krátce předtím OPBH opravila, či nově zrekonstruovala, nebo zda byl dům předáván v havarijním stavu a často na samé hranici užitelnosti.⁶⁾ Lze pochopit, že takový objekt v řadě případů šel obratem do nabídky realitních kanceláří k odprodeji dalšímu zájemci, mnohdy i s existujícími nájemci.

Nereálné požadavky pronajímatelů

Novým majitelům – investorům – jejichž motivací není nic jiného, než investovaný kapitál maximálně zhodnotit, logicky v nových tržních poměrech nemohly a nemohou vyhovovat původní, a dosud stále platné dohody o užívání bytů se stanoveným „regulovaným“ nájemným. Tím méně, když srovnali jeho „výši“, byt po dobu cca 8 let systematicky navyšovanou státem formou vyhlášky č. 176/1993 Sb. o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu (resp. cenového výměru ministerstva financí), a to v zásadě o meziroční inflaci s tím, co mohli vyžadovat na nájemcích v bytech s neregulovaným nájemným.

Často se zapomíná, že to byly dřívější pravicové vlády, které byly u zrodu tolik kritizované vyhlášky a že se u toho osobně angažoval dnešní pan prezident. Ten ekonomickému rozměru problému nájemného a neslučitelnosti představ majitelů a nájemců („jejich cenové křivky se neprotínají a problém nemá krátkodobé řešení“) dokonale porozuměl a dobře proto věděl, proč není možné a pro státní rozpočet únosné jít na plnou majetkovou kompenzaci. Nebylo to možné tehdy, tím méně to je možné nyní.

Nicméně není dobré význam vyhlášky zamlčovat. Právě touto formou cenové regulace, kdy se řešení rozložilo na velmi dlouhé období, se ale jen v Praze regulované nájemné „z moci úřední“ zvýšilo z výchozích symbolických 2,50 Kč v roce 1993 až na cca 37 korun za m² v roce 2002, to znamená 16krát. Cenové průzkumy, které tehdejší regulátor provedl, už naznačovaly, že cíl je v dohledu a v případě, že se nefakturuji nesmyslně vysoké částky za opravy, či služby „spřáteleným“ firmám a peníze získané z nájmu se poctivě vrací zpět do údržby, lze bytový fond udržovat v dobrém stavu a ještě z jeho vlastnictví mít slušný zisk.

To byla a je ovšem situace, která některým majitelům paradoxně nevyhovuje. Předně se takto pozvolně navyšované nájemné nikdy ani zdaleka nerovnálo volně sjednávanému nájemnému vybíraného (mnohdy stejnými) majiteli u nových bytů, postavených po roce 1993 (při srovnatelném standardu). Nedostatek bytů – o některých příčinách jsme již mluvili – hnal totiž jejich prodejní cenu závratným tempem nahoru, a s tím i nafukoval

⁶⁾ Tento krok sám o sobě znamenal vytvoření nerovnosti mezi nabyvateli.

cenovou bublinu u tržních nájmu. Tato konstelace dvojích cen umožnila snadno rozehrát vždy osvědčenou kartu závisti: jak to, že nájemci s bytem „pod regulací“, mnohdy se slušným příjmem a dobrým postavením platí za srovnatelný byt jen třeba polovinu či třetinu toho, co platí ten soused odvedle, který to štěstí neměl a do bytu s regulovaným nájmem se už nestačil včas nastěhovat a nyní je vydán na milost a nemilost „trhu s byty“?

Zadruhé je tu snaha, živená především velmi militantními skupinami vlastníků domů typu s.r.o., kteří před časem skoupili od nezkušených restituentů domy s tzv. věcným břemenem – „regulovaným nájemníkem“ za velmi nízký obnos, narazili na regulaci a její pomalý postup a nyní se snaží maximalizovat zisk s poukazem na nutné „odškodnění“. Podstata je jinde: je to jako u koňského handlíře, který koupil kulhající kobylu a teď by ji chtěl prodávat jako plemenného hřebce.

Existující statistické informace přitom už delší dobu naznačují mimořádně velký rozptyl ve vybraném tržním nájmem. Ten je zčásti sice dán rozdílnou formou vlastnictví daného bytu, ale zčásti také již zmíněným záměrně vyvolaným nedostatkem nabídky bytů, zvláště levných, tedy standardními tržními podněty. Nelze přehlédnout ani omezené finanční možnosti běžných potenciálních nájemců v porovnání s nereálnými požadavky pronajímatelů bytů (včetně provizí realitních kanceláří, kde jsou obvykle až statisícové rozdíly mezi „vývěskovou“ cenou a reálnou cenou, za kterou je byt poté skutečně prodán a fakticky zaplacen), případně strukturu těch, kteří si mohou dovolit vysoké „tržní“ nájem platit. Mnohdy jde o pracovníky zahraničních firem, které za ně toto nájemné hradí a průčtovávají je jako provozní náklady a pro něž je i takto spekulativně vysoký nájem dlouhodobě levnější, než pobyt jejich pracovníka i s rodinou v neosobním hotelovém pokoji.

Vysoké nájemné = vysoké zisky

Lze nicméně konstatovat, že již v současné době je odpovídající ziskové marže většinou dosaženo, ne-li snad u mnoha nemovitostí je dávno překročena (zvláště těch, které byly předávány v rekonstruovaném stavu). Jestli je známo, že u srovnatelných bytů ve vlastnictví bytových družstev placené nájemné ve výši cca 20 - 25 Kč za m² plochy dlouhodobě pokrývá veškeré náklady na provoz bytu včetně oprav (a zisková přírážka se pohybuje v řádu pár korun), pak situace, kdy nejvyšší nájemné se pohybuje u obecních bytů v Praze v rozmezí 37 až 46 Kč za 1 m² plochy fakticky znamená, že majitelé zde již nyní docilují zisku odhadem ve výši 12 až 22 Kč za 1 m² plochy. Zdá se však, že ani tento stav řadě majitelů, kdy tak operativně dosahují již okolo 50 % zisku, zdaleka nevyhovuje. Ne slovy, ale skutky se proto snaží zvrátit půldruhého desetiletí starý zákon o částečné restituci majetku. Hlavně tím, že na státu vyžadují refundaci jakoby ušlých zisků, a to srovnáním příjmu z neregulovaných proti regulovaným nájmu.

Navíc není výjimkou, že někteří soukromí vlastníci nájemních bytů při uzavírání nájemních smluv již požadují extrémně vysoké nájemné (od 180 Kč a výše) za 1 m² plochy. Z žalob o náhradu škody lze pak dokonce ojediněle vyvodit, že je požadováno nájemné přesahující i 200 Kč za m² plochy, což se blíží desetinásobku ekonomického nájemného ze srovnatelného segmentu družstevních bytů.

Stát má máslo na hlavě

Jsou to jistě výjimky, nicméně co je závažné, je fakt, že sice nepočetná, ale bohatá nátlaková skupina majitelů domů a bytů dostala šanci eskalovat své požadavky a nepo-

chybně pracuje v dlouhodobém horizontu svých cílů – a jde o miliardy, spíše desítky miliard. Již před časem dosáhli nesporného úspěchu tím, že Ústavní soud zrušil vyhlášku č. 176/1993 Sb. o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu (resp. zrušil i cenové výměry). Nutno objektivně říci, že ji zrušil zcela poprávu, protože práva a povinnosti lze ukládat toliko na základě zákona.

Ukládat povinnosti pouze vyhláškou, či cenovým výměrem ministerstva, tj. legislativním aktem nižší právní síly, než je zákon, bylo skutečně málo. Je ale naprostou demagogií tvrdit, že neústavní byla již sama regulace; neústavní byla totiž *jen regulace pouhou ministerskou vyhláškou*, a to je něco zcela jiného. Ale „stát“, potažmo regulátor, je v tom nevinně, protože mu objektivně nic jiného nezbyvalo, než se uchýlit alespoň k vyhlášce v situaci, kdy Poslanecká sněmovna opakovaně (na přelomu desetiletí) odmítala schválit přijetí různých variant samostatného zákona o nájemném.

Naposledy tomu tak bylo v roce 2003, a to tehdy jen v důsledku nepřítomnosti pouhých pěti hlasů poslanců levice při hlasování. Majitelé domů a bytů měli důvod k oslovám, že jim kalkulace se zrušením vyhlášky vyšla: sice přišli o „vrabce v hrsti“ v podobě řádově pár procent meziročně navyšovaných příjmů (tato valorizace však jen vyrovnávala ztráty z inflace), a tím, že tu nebyl k dispozici jiný regulační nástroj – zákon, získali „holuba na střeše“ v podobě mockrát opakovaného propagandistického „argumentu“, že „...jim stát a jeho Ústavní soud zrazil na pár let úroveň příjmů z nájemného, které tak v reálném vyjádření každoročně klesaly a poškozovaly je v jejich oprávněných vlastnických zájmech“. A že to je důvod k žalobám na stát.

Zákon zmetek

Pod dlouhodobým mediálním tlakem majitelů domů a bytů jsme tak nyní v situaci, kdy Parlament již vloni odsouhlasil zmíněný zákon č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytu. Ten je více, než kompromisnický. Zjevně straní vlastníkům, a to již jen tím, že místo toho, aby dodržování regulace nájemného vyžadoval stát, tak si to musí vynucovat nájemce v občanskoprávním řízení; u služeb spojených s bydlením je podobně.

Neobstojí ani použití cen za m² plochy převzaté z původní prováděcí vyhlášky k oceňovacímu zákonu jako základu propočtu ke stanovení pětiprocentní (!) míry zisku. Těchto pět procent⁷⁾ je hranice, která spolehlivě zajišťuje většinu vlastníků (především ve větších městech) čistý zisk. Politicky motivovaným rozhodnutím zákonodárného sboru tak stát připustil, že nájemné v klasických nájemných bytech je často podstatně vyšší, než je tomu v bytech družstevních a vlastnických, a že je v řadě případů dokonce vyšší než splátka hypotéky. Mimochodem, ten závratný růst stavebního spoření⁸⁾ a návazně nato i hypotečních úvěrů má také jistou spojitost s nejistotou kolem nájmu.

Dále je paradoxem, že růst nájemného je tímto zákonem nadiktován nejrychleji u bytů IV. kategorie (namísto u vyšších kategorií bytů). Navíc ti nájemci, kteří si snad v posled-

⁷⁾ Vláda původně odsouhlasila 4 %, ale v průběhu jednání se lobby majitelů podařilo přidat další procento.

⁸⁾ Je obtížné nezavševčeným lidem, především cizincům, vysvětlit, že ještě 60 let po válce, která v podmínkách ČSR neměla nijak devastující důsledky na bytový fond, protože se tu ani moc nebombardovalo, ani moc nebojovalo jako třeba v Polsku či v Německu, tu dnes existuje cca 6,2 milionu smluv o stavebním spoření při 4,3 milionu domácností. Ptají se: to houfně žijete v zemljankách, že tak masově potřebujete řešit své problémy bydlení?

ních pěti letech zlepšili své bydlení nemalými investicemi, mají smůlu, neboť zrušením vyhlášky č. 176/1993 Sb. o nájemném z bytu byla zrušena i důležitá příloha k ní, kde mj. jiné byla i kritéria zařazení bytů do příslušné kategorie, či povinnost majitele na své náklady vyměnit zařízení a příslušenství bytu po skončení jeho životnosti. Všechny tyto náklady už od té doby nesou nájemci, kdežto majitelé zas „pár“ miliard ušetřili. Navíc zákon vůbec neřeší služby spojené s bydlením (ceny za úklid, výtah, osvětlení chodeb atd.), což je už po léta oblíbené cesta, jak nájemcům prakticky nekontrolovatelně zvyšovat uživatelské náklady. V záchvatu liberálnosti zákon zašel dokonce tak daleko, že vůbec neobsahuje zmocnění pro cenovou kontrolu, která by jednak kontrolovala cenu těchto služeb, ale především by kontrolovala dodržování maximální hranice nájemného.

A to „nejlepší“ nakonec: zákon, který se pyšní svou liberálností, je mnohdy jejím přímým opakem. V případě, že se strany na ceně nájmu nedohodnou, neježenou novou cenu nájmu majitel nájemci nadiktuje (bez možnosti odvolání, zákon je zákon), ale v případě, že na ni nájemce nebude mít peníze (a to není žádná teorie, neboť nad hranici 25 resp. 30 % výdajů za nájemné z rodinného rozpočtu ve větších městech se při stanovených meziročních nárůstech o desítky procent jsou nyní a brzy se mohou dostat již i takzvané nižší střední vrstvy), nic se ani jedné, ani druhé straně vlastně neděje! Zákon vlastníkovi zajišťuje automatickou dotaci prostřednictvím obecních rozpočtů a chudému nájemci pak jen povinnost o subvenci požádat. Takový komfort k podnikání nemá snad žádný jiný obor.

Je paradoxní, že zákon, který má být *deregulační*, je ve skutečnosti tvrdou regulací, která je jako vystřížená z dob centrálního plánování. Nepokrytě zavádí pravidlo = reguli o růstu nájmu, ale současně za porušování jeho regulí nemá zmocnění k udělení sankcí... Prostě zmetek.

Z čistě ekonomického hlediska je to skutečný výsměch tržním principům a panu profesorovi se asi musela třást ruka při jeho signaci: Současně je to i výzva podnikatelům v jiné oblasti – hledejte způsob, jak přinutit stát, aby ze svého rozpočtu kompenzoval vaše případně nižší příjmy. Třeba jen proto, že zákazník zboží sice odebral, ale část nezaplátil, nebo jen proto, že nepršelo a neurodilo se, či nesněžilo a lyžaři nepřijeli se svézt na vleku a tak dál. Mimochodem: není známo, že by s tímto penězvodem z obecních rozpočtů (resp. z rozpočtu kapitoly MPSV) k majitelům nemovitostí Topolánkova reforma vůbec počítala. Kloudně se dosud ani neví, co zákon o nájemném bude daňové poplatníky letos a příští roky vlastně skutečně stát. Snad to tuší jen majitelé, jak dobře vypečený holub na střeše na ně čeká.

S řešením nelze otálet

Že schválení zákona o nájemném v této konkrétní podobě nebylo zrovna šťastným a už vůbec ne vyváženým řešením pro obě strany – majitele domů a bytů ani pro nájemce, tím méně pro stát, je již nyní zřejmé. Zrcadlovitě tomu se ukazuje, že je na čase, aby stát už konečně začal brát vážně svou bytovou, potažmo rodinnou politiku a také se přestal nechat vydírat hrozbami žalob, neopodstatněnými a zjevně účelovými požadavky na úhrady škod směřujícím jen k drancování státního rozpočtu ve prospěch privátních zájmů. Za nezbytné je nutné proto považovat:⁹⁾

⁹⁾ Zpracováno s použitím podkladů zpracovaných Ing. Milanem Tarabou, SON.

- Seriózně vyhodnotit dopad zákona č. 107/2009 Sb., na jednotlivé typy rodin v sídlech o různé velikosti.
- Na základě zjištění připravit novelu, která by jeho omyly odstranila.
- Novelizovat existující Koncepci bytové politiky s přihlédnutím k analýze bytové situace a v návaznosti na mezinárodní závazky státu.
- Moderní bytovou politikou hledat kompromis mezi působením tržních sil a jejich vědomou regulací ve snaze vyvážit ekonomické stimuly a sociální příležitosti. Ekonomickými stimuly motivovat soukromý sektor k sociální ohleduplnosti.
- Ve spolupráci s regiony a obcemi uskutečňovat rovný přístup k přiměřenému a dostupnému bydlení pro všechny občany a jejich rodiny, bránit segregaci domácností do novodobých ghet jak pro chudé (varující Chánov), tak pro bohaté (řada exkluzivních milionářských uskupení na okrajích větších měst).

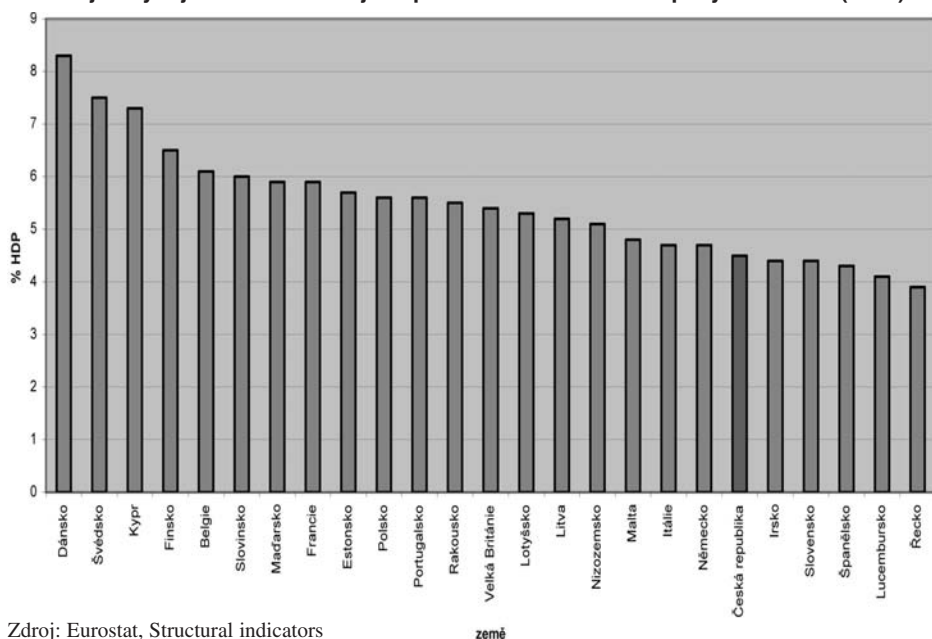
Nelze však přehlédnout ani mezinárodní rozměr pokusů o totální liberalizaci nájemného včetně zásahů do občanského zákoníku (stanovením smlouvy na bydlení na dobu určitou a výpověď bez soudu). Je to nepochybně testovací pilotní projekt v rámci přístupujících států do Evropské unie, kde si Česká republika nezádá s Polskem, s rizikem následného přenesení tohoto procesu na celou unijní Evropu. Demontáž sociálního státu je na pochodu.

Školné - konec jednoho mýtu

Luděk TOMAN

Školský systém v České republice je již dlouhou dobu předmětem diskusí o tom, jakým směrem by se měl dále ubírat. Stále hlasitěji jsou slyšet hlasy, že jedinou cestou, jak vyřešit všechny problémy, je zavést školné na vysokých školách. Stoupenci této cesty uvádějí řadu argumentů, které si podle nich tento přístup vynucují. Není pochyb o tom, skoková změna v systému, jakým by plošné zavedení školného na vysokých školách byla, by bezpochyby představovala revoluční změnu, která by zásadním způsobem ovlivnila fungování systému na celá další desetiletí. Jenže je otázka, zda by revoluce ve školském systému, po které mnozí volají, skutečně přinesla slibované výsledky. Stoupenci zavedení školného totiž dosud nepředložili nezvratné důkazy o tom, že zavedení školného na vysokých školách by bylo opatřením s výraznými pozitivy jak pro studenty, tak pro státní rozpočet, tak pro rozvoj vzdělanosti české populace.

Veřejné výdaje na vzdělávání jako procento na HDP v evropských zemích (2003)

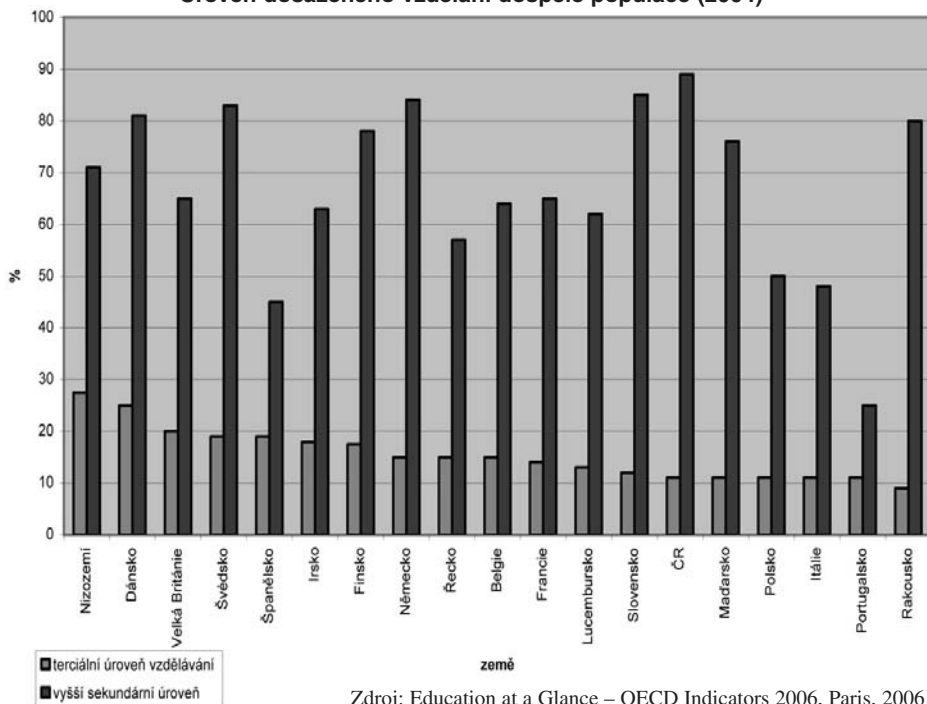
Zdroj: Eurostat, Structural indicators

Společnost vzdělání jako cílová meta

Podívejme se nejprve na jeden z hlavních argumentů, proč by se v ČR mělo na vysokých školách zavést školné. Současný školský systém je podle mnohých zastánců zavedení školného na vysokých školách uzavřený sám do sebe, zkosnatělý, klade malé náro-

ky jak na studenty, tak na vyučující a funguje s nízkou efektivitou, čímž prý brzdí dosa-
 vadní rozvoj společnosti a zamezuje rychlejšímu pohybu vpřed. Zastánci podobných
 názorů se v této souvislosti odvolávají i na statistická data dokládající, že podíl vysoko-
 školsky vzdělaného obyvatelstva je v ČR nižší než v mnoha vyspělých zemích. Zave-
 dení institutu školného pak chápou jako lék na většinu zmíněných neduhů a Česká
 republika by poté měla začít nejvyspělejší země dohánět jak co do vzdělanosti, tak –
 následně – i co do ekonomického rozvoje. Více vysokoškolsky vzdělaných lidí v popu-
 laci by mělo – jaksi automaticky – zajistit i rychlejší ekonomický rozvoj.

Úroveň dosaženého vzdělání dospělé populace (2004)

Zdroj: Education at a Glance – OECD Indicators 2006, Paris, 2006

Výše uvedený příčinný sled událostí je ale příliš prvoplánový, než aby byl reálný. Je pěkně vypadající teoretickou konstrukcí, která ale není ve shodě s reálným světem, přičemž omylů je v ní obsaženo hned několik. Předně je třeba porovnávat porovnatelné. České vysokoškolské vzdělání bylo až do nedávné doby naprosto převažujícím způsobem vzděláním univerzitního typu s pevným čtyř až pětiletým studijním cyklem, zatímco – například – v zemích s anglosaským studijním systémem existovala nepřeborná řada nejrůznějších „College“, rozsahem vzdělání pohybujících se na úrovni dnes v české realitě existujících vyšších středních škol, ale i řada dalších neuniverzitních typů škol terciárního vzdělání, jejichž absolventi odcházeli ze vzdělávacího procesu na terciár-

ním stupni po dvou, třech letech, a tím tvořili značnou část vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v dané zemi.

Stejně tak značná část studujících na univerzitních typech škol v zahraničí završovala své vysokoškolské vzdělání po dvou třech letech, například po získání bakalářského titulu.

V českých podmínkách tato praxe byla umožněna až v průběhu let po roce 1989, třebaže většina studentů i po absolvování těchto třech let jaksi automaticky zůstává dál na škole, což jen dokládá, že stále převažuje pocit, že takovéto „vysokoškolské“ vzdělání by nebylo ve společnosti považováno za rovnocenné a plnohodnotné. A také jeho absolventi by pak na trhu práce měli značný hendikep v porovnání s těmi, kteří v rámci vysokoškolského studia dosáhli i vyšší úrovně.

Skutečnost, že v mnoha zemích, kde v oblasti vzdělávání v mnohem větší míře než u nás působí tržní síly, je častokrát také větší podíl vysokoškolsky vzdělaných lidí, není vůbec překvapivá a sama o sobě v žádném případě o „vyšší vzdělanosti“ obyvatelstva v těchto zemích nesvědčí. Pro vzdělávací instituce – motivované na prvním místě ziskem – je přirozeně výhodnější získat statut vysokých škol, zajišťující jim náležitou poptávku ze strany studentů, kteří se stávají jejich klienty. To, jak kvalitní tato „vysokoškolská“ instituce či „vysokoškolské vzdělání“ bude, však není vždy předem jasné.

Ukázkovým příkladem tohoto typu byly například u nás v nedávné době populární tituly MBA. Podrobnější pohled na to, jaké požadavky museli uchazeči o jeho získání splnit a jaké penzum znalostí získat, ukázal, že se pro jeho udělovatele jednalo především o výnosný byznys a rychlost obdržení titulu uděleného renomovanou zahraniční univerzitou byla ponejvíce přímo úměrná částce, kterou uchazeči byli ochotni zaplatit. Tak se toto „vysokoškolské vzdělání“ častokrát rovnalo několikátýdennímu kurzu.

Když opomíneme tento zásadní nedostatek v argumentaci zastánců zavedení školného opírajících se o „fakt“, že česká společnost je podle nich „méně vzdělaná“ než řada vyspělých zemích, argumentace pro školné vykazuje při uvádění příkladů ze zahraničí ještě jeden mylný údaj zásadní důležitosti. Zastánci zavedení školného na českých vysokých školách jsou totiž převážně orientováni na anglosaské země, jejichž příkladu bychom podle nich měli následovat. A jelikož země s anglosaským modelem školství (Velká Británie, USA) vykazují vyšší ekonomickou úroveň než Česká republika, činí se z toho – jen zdánlivě logický – závěr, že přijetím podobných systémů školství, kde školné hraje nepřehlédnutelnou roli, se Česká republika vydá na podobně ekonomicky úspěšnou cestu rozvoje.

Taková úvaha má hned dvě chyby. Zaprvé musíme odpovědět na otázku, zda je pravda, že vysoká ekonomická výkonnost USA a Velké Británie je dána právě vyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných lidí na populaci, a obecněji řečeno, vyšším vzdělanostním stupněm obyvatelstva. A za druhé je třeba se tázat, zda teze o nižším vzdělanostním stupni v ČR – na základě srovnání statistik vysokoškolsky vzdělaných lidí v populaci - v porovnání třeba s populací USA je vůbec pravdivá. Realita je v těchto dvou bodech poměrně jasná. Neexistuje žádná přesvědčivá studie, která by obě tvrzení potvrdzovala. Navíc v případě právě USA a Velké Británie jsou při spoluvytváření ekonomického úspěchu a síly těchto zemí v činnosti další faktory, které se vzděláním obyvatelstva ani se školskými systémy přímo nespojují, a už vůbec ne s tím, zda na vysokých školách té či oné země je zavedeno školné.

Nejen anglosaské země

Skutečnost je podstatně složitější, než jak ji líčí zastánci zavedení školného na českých vysokých školách. Pokud vezmeme do úvahy všechna fakta a nebudeme se zabývat jen účelově vybraným výsekem reality, vyjde nám podstatně odlišný obraz reality a souvislostí. Mezi nejvyspělejšími zeměmi světa se totiž nacházejí země se zcela jinými ekonomickými a sociálními systémy, než je britský či americký, a v rámci těchto systémů existují takové vzdělávací systémy, které zahrnují terciární vzdělávání, jejichž základní pilíře převážně nejsou založeny na institutu školného. K takovým zemím patří např. skandinávské země. Uplatnili-li bychom tedy logiku zastánců školného v ČR, ovšem v zorném poli bychom ponechali právě tyto skandinávské země se sociálně tržním modelem ekonomiky, vyšel by nám jako následováníhodný vzor pro české vysoké školství takový model, kde by školné hrálo jen marginální roli.

Otázka tedy není rozhodnuta zdaleka jednoznačně. Ze strany zastánců školného se tedy v tomto případě jedná o zavádějící informace, které jsou relevantní jen na první pohled. A nejedná se přitom jen o záměrné přehlížení zkušenosti skandinávských zemí a jejich vzdělávacích systémů existujících na terciárním stupni. Přímou v našem sousedství máme dvě země, jejichž zkušenost mnozí rádi, a nejen v oblasti školství, přehlížejí, a které se řadí mezi ekonomicky nejvyspělejší země Evropy: Německo a Rakousko. A přesto v nich až do nedávné doby byly vysokoškolské systémy budovány na základě systémů bez povinných plateb školného. Ekonomickému blahobytu těchto zemí to ale několik desetiletí nevadilo a ani s ním nebylo v žádném rozporu.

Studijní poplatky v Rakousku byly zavedeny až v době koaliční vlády W. Schüssela v r. 2001 a činí 363 eur za semestr pro Rakušany (740 eur za rok) a 727 eur pro osoby ze třetích zemích. Existence studijních poplatků je tedy natolik krátká, že v žádném případě nemůžeme hodnotit úspěšnost či neúspěšnost nového systému. Jistý je zato fakt, že zavedení školného vyvolalo obrovské masové protesty studentů. A především dosud není jisté, zda už v nejbližší době nedojde k nějakým úpravám systému, který by příchod tržních vztahů do rakouských vysokých škol ještě více zmírnil. Kampaň rakouských sociálních demokratů SPÖ před parlamentními volbami r. 2006 také slibovala školné na vysokých školách opětovně odbourat, což sice dosud – za vzrůstajícího odporu jak z řad studentů a mládeže, tak i odborů – nebylo dodrženo.

Nicméně od 1. 1. 2007 je alespoň nově zavedena možnost oprostít se od placení školného vykonáváním veřejně prospěšných prací, a to v rozsahu 60 hodin za semestr. Tím rakouská vláda studentům v podstatě umožnila vyhnout se placení školného. Počet nezbytně nutných odpracovaných hodin veřejně prospěšných prací, který je vyžadován protihodnotou, je tak malý, že je zvládnutelný prakticky pro všechny studenty – ale ani tato varianta ještě mezi nimi není považována za přijatelnou a tlačí vládu k úplnému stažení studijních poplatků.

Také německý model se značně liší od anglosaských modelů vzdělávání. Studijní poplatky zde sice zavedeny jsou, ale v různé výši, jejich úroveň se po reformě, která vstoupila v účinnost začátkem tohoto roku, pohybuje od 0 do maximálně 1500 eur za rok, a to podle příjmu studentů či jeho rodiny, počtu studentů a délky studia. Rovněž v Německu není souhlas s placením školného na vysokých školách zdaleka jednoznačný.

Právě německo-rakouský systém vzdělávání mládeže má ovšem z historických důvodů k českému systému vzdělávání nejbliže. Tento systém se u nás v podstatě podařilo

udržet až do současnosti, a to navzdory všem experimentům, které v naší novodobé historii probíhaly, například se sovětskými vzory z éry komunismu. To jasně implikuje, že pokud by české vysoké školství a školství vůbec mělo někde hledat své zahraniční vzory, mělo by to být maximálně v těchto dvou sousedních zemích, které navíc v sociálně-ekonomické oblasti patří ke světové špičce.

Zkušenost vyspělých zemí ukazuje, že neexistuje jediný „efektivní“ model vysokého školství, který by měl univerzální platnost a jehož přijetí by automaticky znamenalo uspokojivý ekonomický a sociální vývoj dané společnosti. Školské systémy včetně vysokoškolského odrážejí v prvé řadě určité historické a kulturní tradice a zvyklosti v dané zemi, vývoj jejích institucí, a jsou neodmyslitelně spjaty i s celkovým politicko-sociálním vývojem v zemi či oblasti. Bez tohoto širšího kontextu a zasazení školské problematiky do hlubších souvislostí také nelze činit adekvátní rozhodnutí o správnosti či nesprávnosti daného modelu.

Mechanické přebírání modelů, aniž by byly splněny další nutné podmínky potřebné k jeho správnému fungování, by následně mohlo mít zcela jiný či přímo opačný efekt než v mateřské zemi. Pro anglosaské země tak typický silný pocit sounáležitosti studentů (ale i kantorů) s vlastní univerzitou, projevující se ještě desetiletí po jejím vystudování, a někdy i celý život, a projevující se třeba v případech ekonomického úspěchu absolventů připraveností k věnování leckdy nemalých finančních darů na konto univerzity, je třeba něčím, co v českém prostředí prozatím nemá ekvivalent. Podobných prvků diverzity je ovšem mnohem víc. Pro konkrétní českou zkušenost by proto projektanti školských reforem raději neměli chodit do zemí, kde platí odlišné kulturní vzorce, ale zůstat pokud možno co nejbližší našich hranic. Ostatně Rakousko ani Německo se rozhodně za svůj ekonomický a sociální stav nemusejí stydět, v mnoha parametrech jsou dokonce úspěšnější než anglosaské země, a navíc s Rakouskem máme přímo společný značný kus vlastní historie a podobný vývoj mnoha institucí.

Zisk nebo vzdělání

Zastánci zavedení školného na vysokých školách vytvářejí dojem, že mnohem výraznější uvolnění prostoru tržním silám na vysokých školách, než je tomu dosud, automaticky zkvalitní vzdělávací proces. Ale podle nich vyřeší i řadu dalších problémů, se kterými se české školství musí potýkat. Student se stane klientem vysoké školy a za své peníze bude vyžadovat kvalitní produkt. A učitelé se v rámci procesu konkurence probíhající na vysokých školách a připomínajícím ono darwinovské soupeření, kde vítězí přizpůsobivější druhy, vyselektují podle své kvality a budou tímto způsobem svým klientům – studentům na trhu se vzděláním nabízet své služby. A čím kvalitnější přednášející budou, tím – jaksi přirozeně – budou lépe ohodnoceni také finančně, což zastáncům zavedení školného umožňuje tvrdit, že tím současně vyřeší i letitý problém českého školství, kterým je nedostatečné finanční ohodnocení kantorů.

Opět se ale jedná jen o teoretické schéma. Můžeme vyslovit otázku, zda máme reálné důvody předpokládat, že by podobě hladký a jednosměrný proces směrem ke kvalitě ve školství skutečně v České republice probíhal. Možná bychom si i v této oblasti museli zopakovat některé omyly tržního idealismu 90. let minulého století. Působení tržních sil mělo v této nedávno minulé době jaksi automaticky zrekonstruovat a dostat

na světovou úroveň český průmysl, jeho automaticky blahodárný účinek se předpokládal i v bankovním sektoru. V obou případech teorie v praxi nefungovala.

Zavedení školného na českých vysokých školách a volný vpád tržních sil do vzdělávání s sebou nese mnoho problémů a ze strany jeho zastánců tolik dosud neřešených a nezodpovězených otázek, že by česká společnost v případě přijetí takových optimistických, ale utopických tržních scénářů mohla utrpět výrazné celospolečenské ztráty, postihující její lidský kapitál. Pokud by tyto problémy nebyly – nyní alespoň v teoretické rovině, při zavedení školného přirozeně již v rovině praktické - dopředu řešeny a otázky důsledně zodpovídány. K tomu zatím, zdá se, je u zastánců školného malá vůle.

Je například nepopíratelným faktem, že student nastupující do prvního ročníku na vysoké škole – už ze samé podstaty věci – prostě nemůže být „klientem“, který „si vybírá, co je pro něj nejlepší.“ Každý obor, zejména technického či přírodovědeckého směru, si většinou vyžaduje přísně řazený sled vzdělávání a osvojování poznatků, jehož správné začlenění nelze učinit očima čerstvého nováčka. Žádná absolutní volnost volby pro studenty na vysokých školách neexistuje ani tam, kde si platí leckdy nemalé studijní poplatky. Studenti si vybírají jen z nabídky, kterou pro ně již někdo předvybral. Do její struktury nemohou vůbec mluvit a její vznik je dán většinou interními mechanismy té které vysoké školy, takže se do ní promítají i nejrůznější osobní a další vztahy mezi učiteli vysokých škol a jejich pozice, kterou zaujímají v rámci hierarchie učitelského sboru. A ta nemusí být dána výhradně jejich odbornou nebo pedagogickou kvalitou.

Do celého procesu, omezujících svobodu volby studenta, by nezbytně vstupovala i řada politicko-ekonomických faktorů. Školné, které by za své studium platil, by totiž mohlo pokrýt jen menší část nákladů na studenta - v českých poměrech se uvažuje o zhruba pětinovém dílu z celkových nákladů na studenta. Zbytek by zřejmě nadále hradil státní rozpočet. Žádný neomezený prostor pro svobodu volby studenta by tak nenastal – omezené finanční toky ze státního rozpočtu by vytvářely stejně jako dnes omezené možnosti nabídky vzdělávání, nemluvě již o omezeních souvisejících s kapacitami škol a možnostmi učitelů. Stát by tak i nadále musel – podle svých politicko-ideologických kritérií a podle svých ekonomických možností – regulovat počet studentů a strukturu oborů na vysokých školách.

Tak padá i jedna z lákavých vizí zastánců školného, kteří slibují odbourání přijímacích zkoušek na vysoké školy s tím, že tak zvýší propustnost do terciárního vzdělávání i těm vrstvám a segmentům populace, které z něj dosud byly vyřazeny. Protože, jak hlásají zastánci zavedení školného, studovat by mohl každý, kdo by byl ochoten si za vzdělání zaplatit.

Zkušenosti ze zemí, kde na vysokých školách byly odbourány přijímací zkoušky, jako je Kanada, také svědčí o tom, že zrušení přijímacích zkoušek v žádném případě neznamená, že je přijatý každý zájemce. Problém se prostě jen přesunul na jinou úroveň. Například na univerzitách v kanadském Ontariu, jež jsou součástí veřejného systému vzdělávání, tedy systému placeném z peněz daňových poplatníků, existují pevně závazná směrná čísla, omezující počet přijatých studentů tím, že určují minimální průměr známek, jež musí dosáhnout absolvent střední školy, aby byl vůbec brán v úvahu. Vidina toho, že na vysokou školu bude přijatý každý, kdo si to přeje a kdo je ochoten si za své vzdělání zaplatit, a teprve v průběhu studijního procesu dojde k vyselektování nadaných a pracovitých studentů, by nepochybně i v českém případě musela ustoupit tvrdé ekonomické realitě.

Nicméně nejvýznamnějším problémem, který by speciálně v českých podmínkách musel být brát v úvahu, by bylo, jak při ještě masivnějším příchodu tržních sil do oblasti školství včetně nutnosti platit na vysokých školách školné zajistit efektivní regulaci systému a to, že na prvním místě by byla kvalita vzdělávání, a ne zisk. Čerství nováčci na univerzitách by kvalitu výuky navzdory ujišťování zastánců zavedení školného nemohli uhlídat, a je otázka, jak by systém zvládli regulovat špatně placení státní úředníci.

Faktor motivace

Zastánci školného častokrát argumentují i tím, že zavedení školného by bylo výrazným impulsem zvyšujícím motivaci studentů k plnění studijních povinností i odpovědnějšímu postoji při výběru samotného oboru studia. Tedy že by se chovali jako svého druhu odpovědnější investoři do svého vlastního vzdělání a své vlastní budoucnosti, kteří (oni sami nebo jejich rodina) by pečlivě zvažovali předpokládané náklady do vlastního vzdělání a racionálně je poměřovali s předpokládanými výnosy získané z dané profese někdy v budoucnosti. Tím se dostáváme k problému motivace studentů k vysokoškolskému studiu – skutečně při jejich rozhodování má nejvýraznější roli uvažování „investorů“?

Pohled na českou realitu ukazuje, že rozhodování na základě kalkulu o „výnosnosti“ vzdělání není převažujícím motivem, alespoň ne mezi studenty. Jiné je to samozřejmě u rodičů studentů, kteří, přirozeně, ekonomickou stránku vzdělání svých dětí chápou mnohem důsledněji. V průměru sice vysokoškoláci mají v budoucnosti vyšší příjmy než středoškoláci nebo lidé s nižším vzděláním, nicméně jsou i obory, kde se výděly pohybují dlouhodobě pod průměrnými příjmy, přičemž tento fakt sám o sobě neznamená, že takové obory by nemohly být třeba velmi náročné na studium. Nicméně v českých podmínkách být vzdělavcem neznamená vždycky přímou cestou za finančním úspěchem. Údaje o průměrných příjmech v populaci jsou informace o okamžitém stavu a nepromítá se do ní celková suma finančních prostředků, které dotýčný v průběhu života získal.

Vzdělání v českých podmínkách zdaleka není věcí jen nějakého ekonomického kalkulu. V mnoha rodinách se prostě na důležitost vzdělání věří bez ohledu na to, kolik peněz to v budoucnosti studentovi či jeho rodičům vynese. Z hlediska jednotlivce i rodiny je vzdělání poměrně rizikovou záležitostí. Nejde jen o to, že skutečné schopnosti a talent k vybranému oboru se mohou ukázat až v průběhu studia. V této zemi nejsou ničím mimořádným ani období, kdy se v různých oblastech třeba společenských věd, talent a schopnosti naopak ukazují překážkou pro budoucí uplatnění – ostatně kolik talentovaných a schopných jedinců mělo omezené možnosti pracovat ve svém oboru v zemi, kde se v průběhu novodobých dějin každých zhruba 20 let vystřídal politické elity a změnila paradigmat, podle nichž se posuzuje „pravda“?

Jestliže jednotlivci a rodiny se při úvahách o nastoupení cesty vlastního vzdělávání častokrát řídí jinými než „investičními“ motivy, a je třeba přiznat, že investice do vysokoškolského vzdělání vlastních dětí je pro průměrnou českou rodinu záležitostí nákladnou a riskantní, ukazuje se naopak jako velmi výnosná investice pro společnost či stát.

Je tedy otázka, proč by se společnost měla vzdávat své odpovědnosti za financování vysokoškolského vzdělání svých občanů, když ona sama je největším příjemcem „pozitivních externalit“, které jí z každého vzdělaného člověka vznikají. Třeba i toho, jehož plat nepřeskočil průměrný příjem.

Přijmout myšlenku, že vzdělání je jen „soukromou záležitostí“ jedinců, znamená chápat vzdělání čistě utilitaristicky a instrumentálně jako nástroj k vydělávání peněz. Znamená to tedy nevidět skutečnou podstatu vzdělání a vůbec poznávání v životě jedince i společnosti, ale i celé humanitní poselství řady oborů. Jeden jediný poznatek či vynález, ať už to byl Kopernikův heliocentrický systém, Guttenbergův knihtisk či Edisonova žárovka, posunuly kdysi celou společnost o míle kupředu, a možná tomu tak bude i při dosažení nějakého příštího objevu či vynálezu v budoucnosti. Vědomosti či poznání jsou pro společnost výhodné v každém případě, krátkodobý ekonomický prospěch je jen jedním z kritérií, které musejí být brány v úvahu, rozhodující je ale prospěšnost z dlouhodobého hlediska. O ní ale častokrát rozhodne až faktor času. Takže to, co se z dnešní krátkodobé perspektivy může zdát jako promarněné finanční prostředky, se z dlouhodobého hlediska zítřka může jevit jako vynikající investice.

Zastánci zavedení školného na českých vysokých školách chtějí jediným radikálním opatřením vyřešit naráz vše. Kritizují, že česká společnost je příliš konzervativní, a proto prý je v zásadě spokojena se svým školským systémem. Česká společnost je ale spíše realistická, protože zřejmě již nevěří na žádné zázračné a rychlé cesty, které by české školství zbavily neduhů.

Tam, kde zastánci školného nevidí příliš mnoho šancí, jak přesvědčit převážně konzervativní laickou i odbornou veřejnost o tom, že za vzdělání je správné platit, přicházejí s myšlenkou tzv. odloženého školného, kdy studenti by půjčky umožňující splácení studijních poplatků spláceli až poté, co by jako výdělečně činní jedinci po skončení vysoké školy vydělávali určitou výši, obvykle průměrných výdělků. S takovým modelem jsou spjaty poměrně značné transakční náklady. A měl by i řadu rizik, spočívajících například v nejasném splácení u absolventů, kteří by se po ukončení studia rozhodli žít třeba kdesi daleko v zahraničí. Také je s ním spojená otázka, zda by v současných českých poměrech nebyl vážnou brzdou pro absolventy právě v období, kdy si zakládají rodiny. Tedy právě v době, kdy po finančně málo přínosných letech studia a následných, rovněž málo finančně ohodnocených letech získávání praxe, by tito jednotlivci měli začít splácet nemalé půjčky, které si kdysi na studium museli vzít.

Reformy jsou potřeba

V jedné věci ale zastánci zavedení školného mají pravdu, a to při výčtu všech problémů a chyb současného českého školství. Vzdělání je skutečně příliš uzavřené do sebe i do jednotlivých oborů s obtížnou propustností mezi nimi, příliš akademické a odtržené od života, zaměřené takřka výhradně na pasivní reprodukci znalostí, požaduje předčasnou specializaci dětí a takřka neumožňuje, jak na nižších, tak vyšších stupních přihlížet k individuálním schopnostem, zájmům a talentu dětí a studentů.

Jenže je otázka, jak z tohoto kruhu problémů nalézt cestu ven. Vždyť, což je třeba přiznat, jejich vznik a trvání byly založeny ne v několika letech či posledních desetiletích, ale sahají do hluboké minulosti. Nelze si také nepřiznat, že právě „glajchšaltování“ společnosti a výchova ke správným občanům byl i jeden z vůdčích motivů, které stály u povinné školní docházky zavedené za císařovny Marie Terezie (tehdy se, samozřejmě, jednalo o výchovu císařovniných poddaných). Tento normativně-direktivní aspekt vzdělání prostě existuje sám o sobě v každé společnosti, i té nejliberálnější. A dokonce do určité míry musí existovat: součástí vzdělávacího procesu je vždy i pro-

ces výchovný, který dětem a studentům zprostředkovává společností přijímané hodnoty, normy a vzory.

Jestliže je ho ale možné hodnotit jako správný na nižších, přesto pro vývoj dítěte naprosto zásadních úrovních vzdělání, u takového typu studia, jako je vysokoškolské, však přijatelný není. Jakákoliv strnulost, dogmaticčnost či dokonce – což se týká především společenských věd, ale nejen jich – averze vůči „nepřátelským“ teoriím není vůbec přijatelná. Jenže forma i obsah vzdělávání tomu v mnohém dnes, kdy deklarujeme na první místě svobodu občana, častokrát neodpovídá a právě tyto brzdy poznání by měly být reformami v brzké době odstraněny. Svoboda poznání a respekt k odlišným názorům by se přitom měly stát základními imperativy a kvalitami nejen na akademické půdě, ale i v celé společnosti. Přínejmenším ve společenských vědách, které ostatně vždy budou nakonec rozhodovat o tom, jak se „pokrok“, dosažený ve vědách technických a přírodních, nakonec prosadí v realitě a v lidské společnosti. K zajištění těchto principů, ale i k co nejlépejšímu využívání potenciálu společnosti spočívajícímu v nadáných jedincích by tudíž měly veškeré připravované reformy směřovat především.

Cesta jakési nové „šokové terapie“ tentokrát ve školství, spočívající v zavedení školného pro vysokoškoláky a silnějšímu vpádu tržních sil do oblasti školství, by mohla být právě tou cestou, jak se těm skutečně potřebným reformám vyhnout. Představovala by organizačně tak náročnou změnu, se kterou by se museli kantoři, studenti i jejich rodiny i celý státní organismus vyrovnávat po desetiletí, navíc s nejistou perspektivou do budoucnosti, kdy každá následná vláda by mohla podle svých krátkodobých politických cílů tuto radikální reformu pozměnit či dokonce zrušit. Všechny nešvary i neduhy českého školství by se přitom mohly lehce schovat i pod jakýkoliv „tržní systém“. Mnohem efektivnější cestou než jakákoliv revoluční změna se proto jeví cesta evoluční, cesta postupné akumulace poznatků a jejich průběžného uvádění do života.

Při přebírání zahraničních zkušeností je třeba vědět, že svět není černobílý. Nedělí se na „úspěšné“ země, kde studenti se na vysokých školách musí chovat „odpovědně“ a platit školné, a na „neúspěšné“, kde tato povinnost neexistuje. Tvrdit toto je pouhá demagogie. Dokonce i v jednotlivých zemích existuje značná diverzita. Spojené státy jsou častokrát vydávány právě za vzor země spadající do první kategorie a používány jako argument, proč se vpádu trhu do oblasti vzdělání nebát. Jenže zastánci školného už neuvádějí ta fakta, která USA vykreslují i jinak, například jako zemi, kde v řadě preferovaných oborů, například kosmického výzkumu, existuje masivní asistence státních financí při výchově akademického dorostu. Děti zaměstnanců NASA mají dokonce – zdánlivě zcela „nesystémově“ a „netransparentně“ a navzdory všem poučkám a zásadám liberálů o „rovných šancích“ a „osobní odpovědnosti“ – právo na bezplatné vysokoškolské vzdělání.

České společnosti chybí důsledná celospolečenská diskuse o problémech školského systému a kvalifikované návrhy reform. Možná i proto, že tato společnost ani sama neví, kterým směrem se vlastně chce ubírat. Odpovědní činitelé by se měli tázat, zda chceme skutečně směřovat jen k systému „s větším ekonomickým výkonem“ bez ohledu na to, jakou cenu za něj budeme muset zaplatit, a s tím, že postupem za tímto jednorozměrným cílem riskujeme ztrátu nemalých hodnot, třeba v podobě lidského kapitálu. A tak se – jen zdánlivě paradoxně – tomuto „ekonomickému výkonu“ můžeme nakonec ještě více vzdálit. Anebo zda jde především o celkovou kvalitu života. Tedy nejen o ekonomický výkon, ale i komplex dalších parametrů, jakými jsou úroveň

a dostupnost zdravotní péče, systém vzdělání, společenská solidarita, péče o životní prostředí, tedy ty parametry, od nichž se v konečném důsledku odvíjí i průměrná délka obyvatelstva či zdravotní stav lidí. A vlastně i všechno to podstatné v rovině kultury či umění, co tvoří bohatství společnosti a co ve statistikách vyjádřit nelze.

Dosud navržené reformy z dílny vládní koalice se prozatím problematice zavádění školného na českých vysokých školách vyhýbaly. Nicméně to neznamená, že by se podobné návrhy nemohly objevit už v nejbližší budoucnosti. Je pravděpodobné, že úporná tendence privatizovat veřejné služby, která se v řadách vládní koalice prosazuje a o které svědčí například návrh na reformu zdravotnictví, jehož součástí je i zavedení tzv. regulačních poplatků, zasáhne i další klíčové oblasti života společnosti včetně školství. Výrazné snižování pracovníků ve školství, se kterým koalice vedená ODS počítá, je již nyní zřetelným signálem o způsobu řešení problémů v této oblasti. Proto prozatím není žádný důvod předpokládat, že by se nejsilnější strana koalice, ODS, svého požadavku na zavedení školného na vysokých školách, který je obsažen v její Modré šanci pro vzdělávání, vzdala a že by nevyužila získaného politického vlivu k pokusu o jeho prosazení.

Analýza délky pracovní doby v ČR a státech EU

Luděk TOMAN

1. Úvod

Vývoj moderní západní společnosti založené na stále rostoucí dělbě práce přinášející vyšší efektivitu výroby se vyznačuje nejen rostoucím produktem připadajícím na jednoho obyvatele, ale též razantním zkracováním pracovní doby, která je nutná k jeho vytvoření. Přechod od extenzivního rozvoje hospodářství, který ve většině západních zemí probíhal přibližně do 50., 60. let minulého století, a jeho nahrazování intenzivním rozvojem tento proces ještě urychlil.

Závisí na mnoha vnějších a vnitřních faktorech té které ekonomiky, jak je tento potenciál ke zkracování pracovní doby využíván; ne vždy, a to je spíše pravidlem než výjimkou, zkracování pracovní doby, a tedy potenciální zvyšování zásoby „volného času“ pro pracovníky, se stává výslednicí čistě ekonomických a technologických parametrů hospodářství. Značný vliv v tomto procesu mají především institucionálně–sociální charakteristiky jednotlivých ekonomik, na nichž se podílí třeba charakter požadavků odborových organizací té které ekonomiky. Doba práce nutná k vytvoření domácího produktu je tak jedním z klíčových ekonomických parametrů a její podíl průměrně připadající na jednoho pracovníka důležitým ukazatelem kvality života, ale, samozřejmě, i velmi významným parametrem podávajícím svědectví o sociální dimenzi ekonomické efektivity. Nelze však říci, že by těmto veličinám byla vždy věnována patřičná pozornost. Ekonomický „úspěch“ se leckdy hodnotí jednostranným prizmatem růstu HDP či HNP,¹⁾ aniž by bylo přihlíženo k tomu, za jakou cenu bylo ekonomického růstu dosaženo.

2. Komparace ČR a států EU – týdenní odpracovaná doba

Česká republika se řadí mezi státy EU do skupiny zemí s nejdelší týdenní odpracovanou dobou, a to ať už sledujeme počet odpracovaných hodin týdně na plný či částečný úvazek.

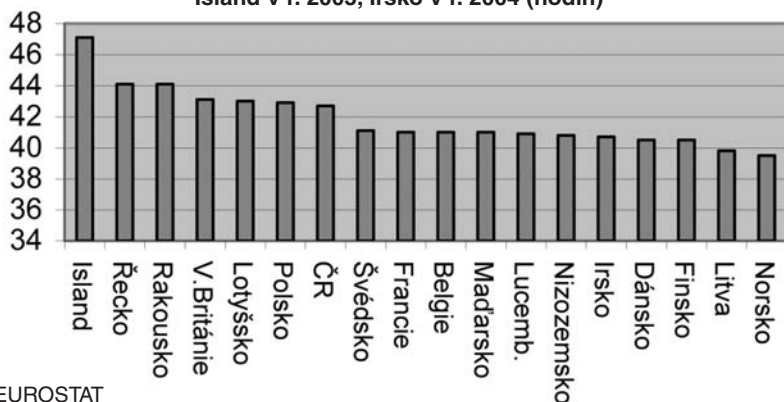
Počet odpracovaných hodin týdně *na plný úvazek* připadající na jednoho pracovníka byl v ČR v roce 2006 42,7 hodiny, což bylo o hodinu déle, než bylo například ve státech eurozóny. Z 31 sledovaných zemí (země EU 27 plus Norsko, Švýcarsko, Island, Chorvatsko) se Česká republika nachází na sedmém místě, bereme-li do úvahy roky 2006 a 2005 (za Island a Švýcarsko jsou k dispozici zatím poslední srovnatelná data za rok 2005, za Irsko za rok 2004).

¹⁾ Hrubý domácí produkt (HDP) je měřítkem ekonomické aktivity dané země a vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu toku zboží a služeb vytvořenou výrobními faktory umístěnými v domácí ekonomice za dané období bez ohledu na to, kdo je jejich vlastníkem. Tento ukazatel je počítán na územním principu. Hrubý národní produkt (HNP) vyjadřuje celkovou peněžní hodnotu toku zboží a služeb vytvořenou výrobními faktory ve vlastnictví subjektů národní ekonomiky za dané období. Tento ukazatel je počítán na národním principu a započítávají se do něj i produkty vyrobené v zahraničí výrobními faktory daného státu.

Nejvíce hodin týdně na plný úvazek odpracovali Islandané (v roce 2005 - 47,1 hodiny), následovali je Řekové a Rakušané (oba národy shodně 44,1 hodiny), čtvrté místo připadá Britům (43,1 hodiny), páté místo Lotyšům (43 hodiny), šesté Polákům (42,9 hodiny) a konečně sedmé místo Čechům.

Naopak k zemím s nejnižší týdenní odpracovanou dobou na plný úvazek patřily v roce 2006 severské státy EU (Norsko, Švédsko, Finsko, Dánsko), Francie spolu se zeměmi Beneluxu a také Maďarsko a Litva. Nejméně hodin v práci strávili týdně Norové (39,5 hodiny), na druhém a třetím místě se umístili Dánové a Finové (oba shodně 40,5 hodiny), za nimiž pak následovali Litevci (39,8 hodiny), Holanďané (40,8 hodiny), Lucemburčané (40,9 hodiny), Francouzi, Belgičané a Maďaři (všechny tři národy shodně 41 hodiny) a Švédové (41,1 hodiny).

Státy s nejvyšší a nejnižší odpracovanou dobou týdně na plný úvazek v r. 2006, Island v r. 2005, Irsko v r. 2004 (hodin)

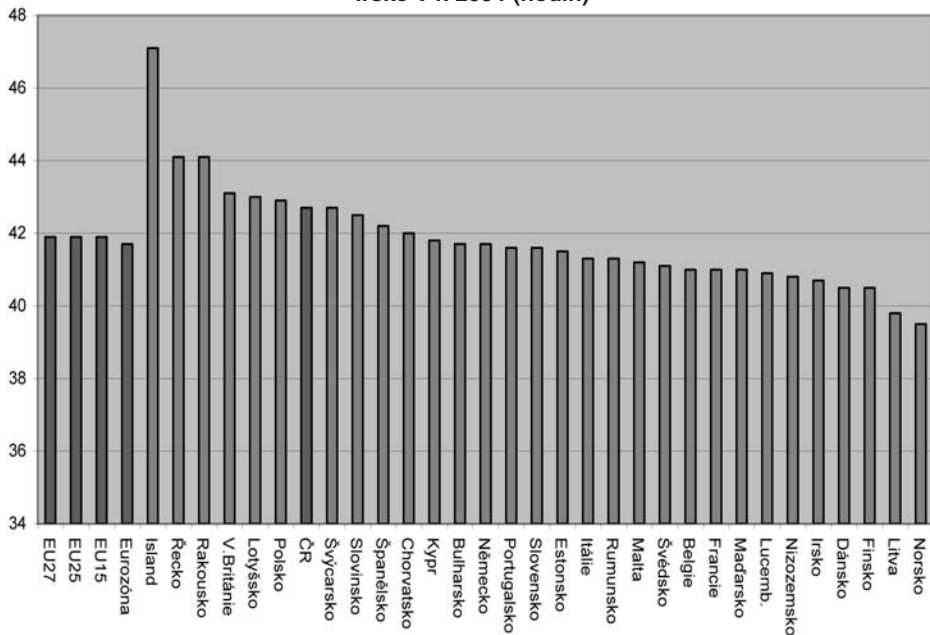
Zdroj: EUROSTAT

Průměrná týdenní pracovní doba je v zemích EU (EU 25 i EU 27) 41,9 hodiny, zatímco v eurozóně je to 41,7 hodiny. Neexistuje významnější a systematický rozdíl mezi týdenní odpracovanou dobou mezi tzv. „starými“ a „novými“ členskými státy EU. Mezi zeměmi tzv. visegrádské čtyřky má nejdelší pracovní dobu Polsko, za nímž následuje Česká republika a poté Slovensko (41,6 hodiny) a Maďarsko (41 hodiny).

Týdenní pracovní doba v jednotlivých zemích ve sledovaném období (od roku 1995) vykazuje ve většině zemí poměrnou stabilitu v čase, aniž by docházelo k výraznějším výhybkám. Ve většině sledovaných zemí přitom byl zaznamenán klesající trend odpracovaných hodin. Největší absolutní hodnoty tento pokles od roku 1995 dosáhl v Irsku (z 43,8 hodiny v roce 1995 na 40,7 v roce 2004), Portugalsku (z 43,7 hodiny v roce 1995 na 41,6 v roce 2006) a Litvě (z 42,6 hodiny v roce 1998 na 39,8 v roce 2006).

Česká republika v tomto ohledu patřila k evropskému nadprůměru (pokles z 44,9 hodiny v roce 1997 na 42,7 hodiny v roce 2006).

Týdenní odpracovaná doba na plný úvazek v r. 2006, Island a Švýcarsko v r. 2005, Irsko v r. 2004 (hodin)

Zdroj: EUROSTAT

Ne ve všech státech ale ve sledovaném období došlo k poklesu odpracovaných hodin týdně. K těm několika zemím, které zaznamenaly tento opačný trend, patřilo například Německo (růst z 41,2 hodiny v roce 1995 na 41,7 hodiny v roce 2006), Dánsko (růst z 40,3 hodiny v roce 1995 na 40,5 hodiny v roce 2006), Bulharsko (růst z 41,4 hodiny v roce 2001 na 41,7 hodiny v roce 2006), Itálie (růst z 40,4 hodiny v roce 1995 na 41,3 hodiny v roce 2006), Finsko (růst z 40,2 hodiny v roce 1995 na 40,5 hodiny v roce 2006). Nejvíce odpracovaná týdenní doba vzrostla v Rakousku (z 41,3 hodiny v roce 1995 na 44,1 hodiny v roce 2006, tj. o 2,6 hodiny).

Tento trend růstu průměrné délky týdenní pracovní doby na plný úvazek, k němuž došlo i v některých západoevropských zemích, dokládá tendenci odbourávání sociálního státu, k níž se část politických a ekonomických elit uchýlila po rozpadu východního bloku po roce 1989. Záleželo pak na konkrétních politických, ekonomických a sociálních podmínkách v zemi, jak se tento směr skutečně podařilo prosadit v realitě.

Signifikantní je, že k tomuto nárůstu týdenní pracovní doby došlo mezi členy EU spíše u vyspělejších a bohatších zemí, jejichž délka týdenní pracovní doby byla předtím v rámci EU výrazně podprůměrná. V některých chudších a méně vyspělých zemích EU, v nichž byla v rámci Unie délka týdenní pracovní doby výrazně nadprůměrná, naopak proběhl opačný proces a došlo k poměrně zdatelnému snížení průměrných odpracovaných hodin týdně, čímž v tomto ohledu mezi členy EU docházelo k určitému vyrovnávání. Podobný proces pak proběhl i v některých východoevropských zemích, patřících

v komparaci s průměrem EU mezi výrazně chudší země, jak to vyplývá z již uvedených dat, a mezi takové země se zařadila i ČR. Nejvýraznější dynamiku v této skupině zemí v tomto ohledu vykazala v období 1998-2006 Litva, v níž došlo k nejrazantnějšímu snížení počtu průměrných odpracovaných hodin týdně na plný úvazek.

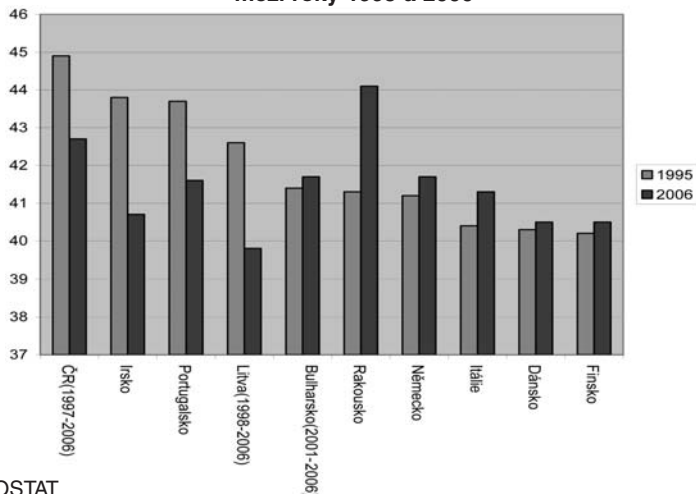
Poněkud jiný obrázek poskytuje pohled na týdenní odpracovanou dobu *na zkrácený úvazek*. Ve skupině zemí s nejdelší odpracovanou dobou zůstala oproti plným úvazkům znovu pouze Česká republika (22,9 hodiny v roce 2006). Naopak mezi země s nejdelší průměrnou týdenní odpracovanou dobou na částečný úvazek se nyní zařadila řada zemí, které v případě plných úvazků patřily mezi země s nejkratší průměrnou týdenní pracovní dobou (Francie, Belgie, Litva, Maďarsko, Švédsko). Ze skupiny zemí s nejkratší odpracovanou dobou na plný úvazek se jich tak téměř 50 % zařadilo do skupiny zemí s naopak nejdelší odpracovanou dobou na zkrácený úvazek.

Nejvíce hodin na zkrácený úvazek odpracovali v roce 2006 Rumuni (27,3 hodiny), na druhém místě ze sledované skupiny 31 zemí se umístili Švédové (24,9 hodiny), na třetím místě Maďaři (24 hodin), čtvrté místo připadlo Litevcům (23,7 hodiny), páté Belgičanům (23,6 hodiny), šesté místo Francouzům (23,1 hodiny) a konečně sedmé místo Čechům (22,9 hodiny).

Mezi zeměmi s podprůměrnou týdenní odpracovanou dobou na zkrácené úvazky patřilo jednoznačně prvenství Německu (17,9 hodiny), které následovaly Velká Británie a Slovinsko (oba státy shodně 18,6 hodiny), Španělsko a Dánsko (oba státy 19,1 hodiny), Nizozemí (19,2 hodiny) a Portugalsko a Norsko (oba státy 19,3 hodiny).

Průměrný počet týdenních odpracovaných hodin na zkrácené úvazky byl v EU 25 i EU 27 v roce 2006 19,9 hodiny, v eurozóně tato hodnota byla o něco menší, 19,7 hodiny. Mezi zeměmi tzv. visegrádské čtyřky nejvíce hodin týdně na zkrácené úvazky odpracovali Maďaři (24 hodin), na druhém místě se umístili Češi (22,9 hodiny), na třetím Poláci (22,2 hodiny) a na čtvrtém místě Slováci (21,5 hodiny).

Dynamika odpracovaných hodin týdně na plný úvazek ve vybraných zemích mezi roky 1995 a 2006

Zdroj: EUROSTAT

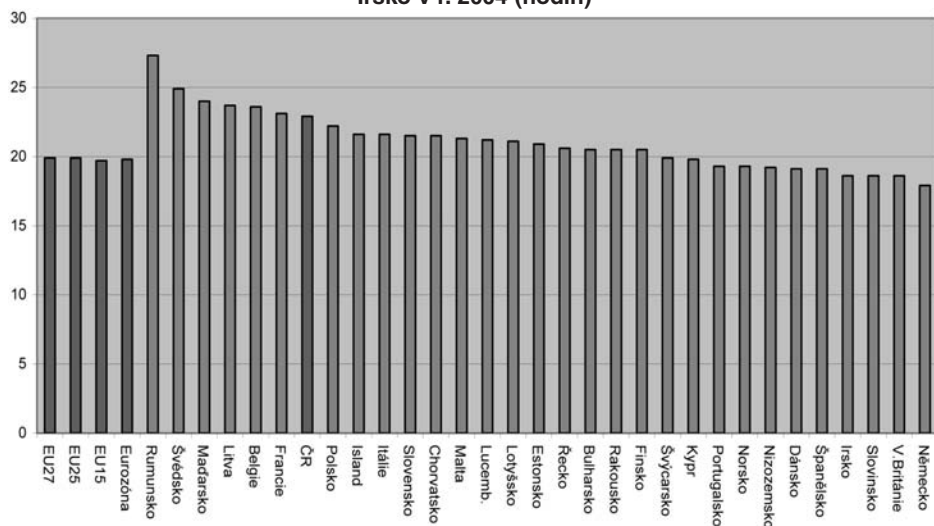
Z hlediska časového byl ve sledovaném období 1995-2006 zaznamenán u většiny zemí tak jako u plných úvazků klesající trend. Česká republika se ve sledovaném období zařadila do skupiny zemí s největším absolutním poklesem odpracovaných hodin týdně na zkrácený úvazek (pokles z 25,8 hodiny v roce 1997 na 22,9 hodiny v roce 2006, tj. téměř 3 hodiny). Na první místo se v absolutní hodnotě poklesu zařadilo Portugalsko (pokles z 24,8 hodiny v roce 1995 na 19,3 hodiny v roce 2006, tj. 5,5 hodiny). Druhé a třetí místo patří Slovensku (pokles z 24,7 hodiny v roce 1998 na 21,5 hodiny v roce 2006) a Lotyšsku (pokles z 24,3 hodiny v roce 1998 na 21,1 hodiny v roce 2006). Na čtvrté místo se zařadilo Řecko (pokles z 23,8 v roce 1995 na 20,6 hodiny v roce 2006).

Další, páté místo náleží České republice, za níž se ve velikosti absolutní hodnoty poklesu průměrného počtu odpracovaných hodin týdně na zkrácený úvazek zařadilo Rakousko (pokles z 23,4 hodiny v roce 1995 na 20,5 hodiny v roce 2006).

Stejně jako v případě plných úvazků se však ve sledovaném období objevil u nezadatelné skupiny zemí i opačný trend, tedy růst průměrných odpracovaných hodin týdně na zkrácené úvazky. Nejvíce tato odpracovaná doba na zkrácený úvazek ve sledovaném období vzrostla v následujících zemích: Belgii (od roku 1995 o 2,3 hodiny na 23,6 hodiny v roce 2006); Švédsku (od roku 1995 o 1,9 hodiny na 24,9 hodiny v roce 2006); Litvě (od roku 1998 o 1,4 hodiny na 23,7 hodiny v roce 2006); Lucembursku, Nizozemí a Velké Británii (v období 1995-2006 růst shodně o 1,2 hodiny ve všech třech státech).

Získané údaje potvrzují do značné míry substituční charakter plných a zkrácených úvazků. Přitom práce na zkrácený úvazek se týká převážně práce žen, které relativně k mužům pracují v EU na částečný úvazek dvakrát více. V některých zemích mají zkrácené úvazky prakticky již rovnocenný význam v komparaci s úvazky plnými, jako např. v Nizozemí, kde podíl osob pracujících na zkrácený úvazek se pohybuje na úrovni 46 % všech pracovníků.

Týdenní odpracovaná doba na zkrácený úvazek v r. 2006, Island a Švýcarsko v r. 2005, Irsko v r. 2004 (hodin)

Zdroj: EUROSTAT

Počet hodin odpracovaných týdně na plný úvazek (hodin) v zemích EU, Chorvatsku, Norsku, Švýcarsku a na Islandu v období 1995-2006

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU(27)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	41.9
EU(25)	:	:	:	:	:	:	41.8	41.6	41.7	41.9	42.0	41.9
Eurozóna	41.3	41.5	41.4	41.5	41.3	41.2	41.2	41.0	41.1	41.4	41.6	41.7
Belgie	40.5	40.3	40.6	41.2	38.4	38.5	41.2	41.4	41.3	41.0	41.1	41.0
Bulharsko	:	:	:	:	:	:	41.4	41.6	41.3	41.8	41.5	41.7
ČR	:	:	44.9	45.0	44.7	44.7	42.5	42.7	43.1	42.9	42.9	42.7
Dánsko	40.3	40.1	39.9	40.1	40.0	40.6	40.3	40.3	40.3	40.3	40.4	40.5
Německo	41.2	41.6	41.7	41.7	41.8	41.8	41.6	41.4	41.0	41.3	41.6	41.7
Estonsko	:	:	42.7	42.7	42.0	41.9	42.0	41.6	41.6	41.6	41.4	41.5
Irsko	43.8	43.9	43.2	42.9	42.1	42.0	41.5	41.3	40.9	40.7	:	:
Řecko	44.5	44.6	44.4	44.5	44.8	44.3	44.2	44.2	44.3	44.1	44.3	44.1
Španělsko	42.3	42.2	42.3	42.3	42.2	42.1	42.0	41.8	41.6	41.7	42.4	42.2
Francie	41.3	41.2	41.1	41.0	40.9	40.2	39.6	38.9	40.7	40.7	40.9	41.0
Itálie	40.4	40.6	40.5	40.6	40.5	40.6	40.6	40.5	40.5	41.4	41.3	41.3
Kypr	:	:	:	:	42.6	42.6	41.8	41.7	42.0	42.4	42.4	41.8
Lotyšsko	:	:	:	44.1	44.3	44.0	44.6	44.1	43.8	43.3	42.8	43.0
Litva	:	:	:	42.9	:	40.1	39.7	39.5	39.4	39.4	39.5	39.8
Lucemb.	41.1	40.6	40.3	40.3	40.6	40.7	40.3	40.2	40.8	40.9	40.9	40.9
Maďarsko	:	42.1	42.0	41.8	42.0	41.9	41.5	41.4	41.4	41.3	41.0	41.0
Malta	:	:	:	:	:	41.9	40.5	41.4	41.7	41.5	41.5	41.2
Nizozemsko	41.5	41.5	41.3	41.0	41.0	41.0	40.9	40.7	40.6	40.6	40.7	40.8
Rakousko	41.3	41.8	41.9	41.8	41.9	41.8	41.7	41.6	41.5	44.8	44.2	44.1
Polsko	:	:	:	:	:	:	43.0	43.4	43.4	43.4	43.3	42.9
Portugalsko	43.7	43.7	43.1	43.1	42.4	42.0	41.9	41.9	41.6	41.8	41.7	41.6
Rumunsko	:	:	41.5	41.1	41.1	41.2	40.9	41.8	41.8	41.5	41.5	41.3
Slovinsko	:	43.6	43.8	43.9	43.6	43.1	43.2	43.1	42.6	42.9	42.9	42.5
Slovensko	:	:	:	42.6	42.2	42.2	42.6	42.2	41.0	41.2	41.4	41.6
Finsko	40.2	40.5	40.9	40.9	41.0	40.9	40.7	40.6	40.6	40.4	40.5	40.5
Švédsko	41.4	41.4	41.4	41.3	41.3	41.2	41.0	41.0	40.8	40.8	41.1	41.1
V.Británie	44.9	44.8	44.9	44.8	44.3	44.2	44.2	43.9	43.7	43.4	43.2	43.1
Chorvatsko	:	:	:	:	:	:	:	42.8	43.0	42.7	42.5	42.0
Island	49.4	50.2	49.5	49.4	50.0	50.1	49.5	48.5	47.2	46.7	47.1	:
Norsko	39.6	39.7	39.7	39.5	39.5	39.3	39.2	39.2	39.4	39.3	39.4	39.5
Švýcarsko	:	42.8	43.1	43.1	43.0	42.8	42.7	42.9	42.7	42.6	42.7	:

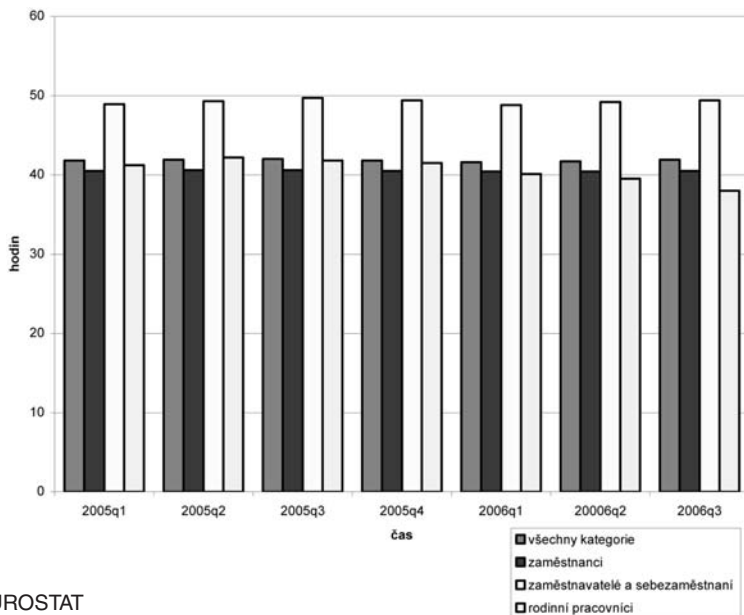
Zdroj: EUROSTAT

Počet hodin odpracovaných týdně na zkrácený úvazek (hodin) v zemích EU, Chorvatsku, Norsku, Švýcarsku a na Islandu v období 1995-2006

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
EU (27)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	19.9
EU (25)	:	:	:	:	:	:	19.9	19.8	19.8	19.6	19.7	19.9
Eurozóna	20.4	20.3	20.1	19.9	19.8	20.0	20.0	19.8	19.9	19.5	19.5	19.8
Belgie	21.3	21.3	21.5	21.7	21.7	22.5	22.0	22.5	22.7	22.9	23.1	23.6
Bulharsko	:	:	:	:	:	:	21.7	20.9	19.9	21.3	20.4	20.5
ČR	:	:	25.8	25.9	25.6	25.3	24.7	23.5	23.6	23.4	23.4	22.9
Dánsko	19.2	19.1	19.1	19.1	19.6	19.8	19.9	18.5	19.1	18.9	18.1	19.1
Německo	19.2	18.5	18.2	18.0	17.7	17.8	17.8	17.6	17.6	17.4	17.2	17.9
Estonsko	:	:	23.0	21.2	22.2	21.0	22.3	21.8	21.1	21.6	20.4	20.9
Irsko	18.8	18.9	18.4	19.0	18.6	18.7	18.9	18.8	18.5	18.6	:	:
Řecko	23.8	24.8	21.7	21.5	21.3	21.8	21.6	21.6	21.5	21.0	21.5	20.6
Španělsko	18.2	18.2	18.1	17.9	18.2	18.2	18.3	18.3	18.2	18.4	19.1	19.1
Francie	22.7	22.7	22.6	22.9	22.9	23.1	23.3	23.1	23.4	23.1	23.1	23.1
Itálie	24.6	24.6	23.8	24.1	23.4	24.0	23.9	23.9	23.3	20.7	21.1	21.6
Kypr	:	:	:	:	21.4	21.1	20.4	21.2	20.2	20.7	20.2	19.8
Lotyšsko	:	:	:	24.3	24.6	24.3	23.0	24.7	24.6	22.6	22.6	21.1
Litva	:	:	:	22.3	:	23.5	22.7	21.7	21.0	22.3	21.7	23.7
Lucemb.	20.0	20.9	19.9	20.2	21.1	21.3	20.9	21.0	20.5	21.1	21.2	21.2
Maďarsko	:	23.5	23.5	23.3	23.2	23.5	24.0	23.9	23.5	23.5	22.9	24.0
Malta	:	:	:	:	:	22.0	21.6	21.9	22.7	20.7	19.0	21.2
Nizozemsko	18.0	18.4	18.6	18.4	18.7	18.7	18.8	18.9	19.1	19.1	19.0	19.2
Rakousko	23.4	22.2	22.3	22.1	22.0	22.0	22.0	21.8	22.0	20.6	20.7	20.5
Polsko	:	:	:	:	:	:	22.8	22.4	22.6	21.8	22.3	22.2
Portugalsko	24.8	26.2	24.2	19.8	20.3	20.6	20.3	19.9	19.8	19.2	19.5	19.3
Rumunsko	:	:	27.1	28.2	28.6	28.2	27.4	28.0	26.9	26.5	26.7	27.3
Slovinsko	:	20.3	18.4	18.2	18.7	19.7	19.8	18.9	19.2	18.3	18.7	18.6
Slovensko	:	:	:	24.7	24.8	24.1	24.3	23.5	21.9	21.8	21.2	21.5
Finsko	21.0	20.3	20.3	19.9	20.8	20.5	20.3	20.3	20.3	20.6	20.5	20.5
Švédsko	23.0	23.4	23.5	23.8	23.5	22.2	21.8	22.0	22.3	22.3	24.7	24.9
V.Británie	17.4	17.5	17.8	17.9	18.0	18.2	18.5	18.5	18.5	18.6	18.7	18.6
Chorvatsko	:	:	:	:	:	:	:	21.5	21.2	21.9	22.2	21.5
Island	22.2	22.3	21.4	21.2	21.8	22.4	22.2	22.0	21.8	21.3	21.6	:
Norsko	19.4	21.9	22.0	22.2	22.3	22.1	22.1	22.2	19.5	19.4	19.5	19.3
Švýcarsko	:	19.3	19.8	19.4	19.6	20.0	19.6	19.0	19.3	19.8	19.9	:

Zdroj: EUROSTAT

Průměrný počet obvykle odpracovaných hodin týdně (celkem plný i zkrácený úvazek) v hlavním zaměstnání - ČR

Zdroj: EUROSTAT

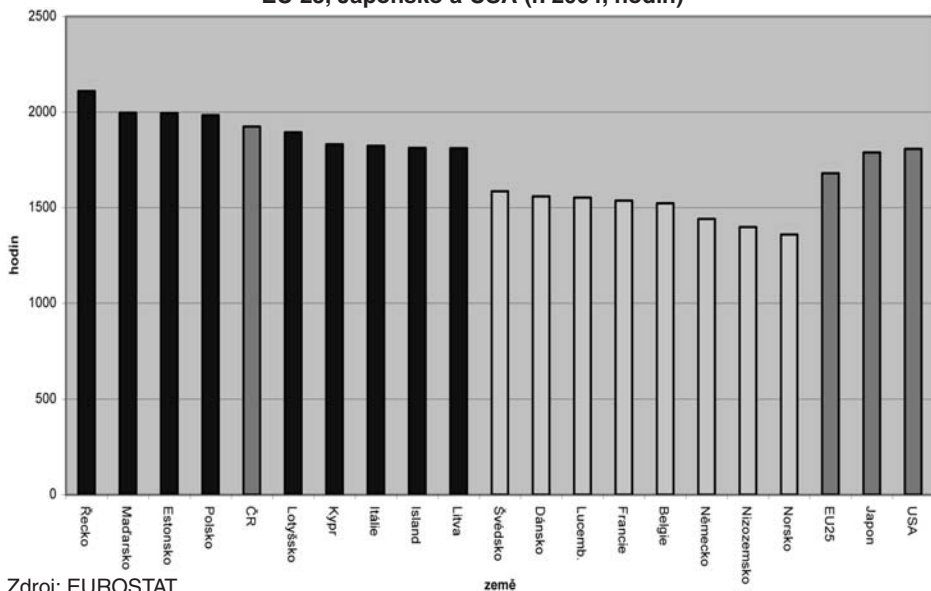
3. Komparace ČR a států EU – roční odpracovaná doba

Zkoumáme-li počet odpracovaných hodin za rok průměrně připadajících na jednu pracující osobu, Česká republika opět zaujímá přední místo mezi zeměmi s nejdelší odpracovanou dobou. V roce 2004 na jednoho pracujícího Čecha připadalo 1924 hodin, což ze sledované skupiny 28 zemí, z nichž většina byla členy EU, bylo 5. místo. Nejvíce odpracovaných hodin za rok měli Řekové, 2110 hodin, druhé místo připadalo Maďarům s 1997 hodinami, na třetím místě byli Estonci s 1994 hodinami, čtvrté místo patřilo Polákům s 1983 hodinami a na pátém místě byli Češi.

Do skupiny deseti zemí s nejdelší roční odpracovanou dobou se ještě zařadili Lotyšci (1894 hodin), občané Kypru (1831 hodin), Italové (1823 hodin), Islandané (1812 hodin) a na desátém místě skončili Litevci (1810 hodin).

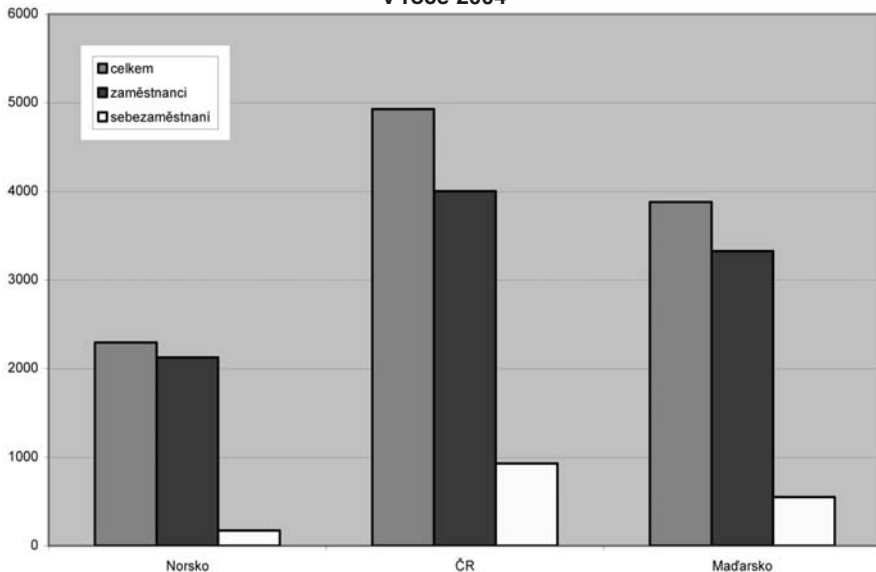
Naopak k zemím s nejnižší roční odpracovanou dobou patřila většina severovýchodních států Evropy (Norsko, Dánsko, Švédsko), Německo a Francie spolu se zeměmi Beneluxu. Nejméně hodin v roce 2004 v průměru odpracovali Norové, 1358 hodin, druhé místo připadlo Holanďanům, 1398 hodin, na třetím místě se umístili Němci s 1441 hodinami, čtvrté místo připadlo Belgičanům s 1522 hodinami, páté místo Francouzům s 1537 hodinami, šesté místo Lucemburčanům (1553 hodin), sedmé Dánům (1558 hodin) a osmé místo Švédům (1585 hodin). V Evropské unii (EU 25) se v roce 2004 v průměru odpracovalo 1679 hodin, což je poměrně výrazně menší roční odpracovaná doba než ve dvou srovnávaných mimoevropských zemích, Japonsku (1789 hodin) a USA (1808 hodin).

Evropské státy s nejdelší a nejkratší průměrnou roční odpracovanou dobou, EU 25, Japonsko a USA (r. 2004, hodin)

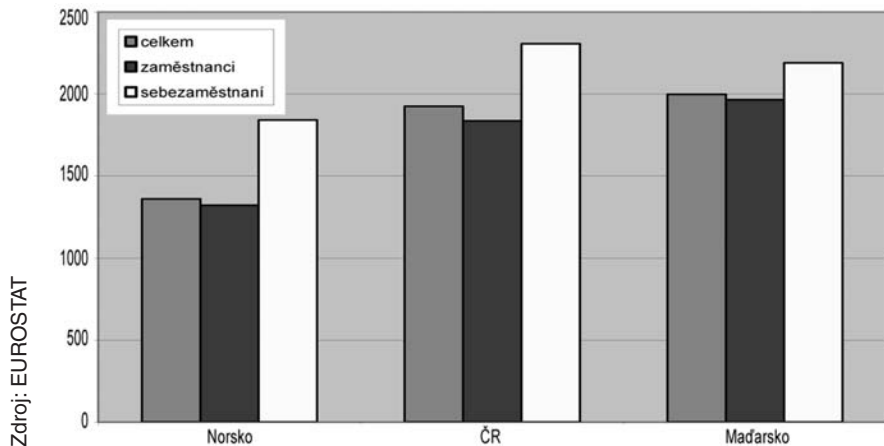
Zdroj: EUROSTAT

Komparace struktury pracujících osob podle kategorií ve vybraných zemích v roce 2004

Zdroj: EUROSTAT

Průměrný počet odpracovaných hodin podle kategorií ve vybraných zemích v roce 2004

Průměrná roční odpracovaná doba (r. 2004, hodin)

Zdroj: EUROSTAT

Řecko	2110,232
Maďarsko	1996,625
Estonsko	1994,196
Polsko	1983
ČR	1924,345
Lotyšsko	1894,188
Kypr	1830,793
Itálie	1823,03
Island	1812,321
Litva	1809,658
Malta	1789,6
Slovinsko	1728,944
Finsko	1723,636
Slovensko	1707,298
Portugalsko	1693,997
Španělsko	1689,518
V. Británie	1668,999
Irsko	1642,19
Švédsko	1584,574
Dánsko	1558,049
Lucemb.	1553,398
Francie	1537,335
Belgie	1521,854
Německo	1441,492
Nizozemí	1398,489
Norsko	1358,232
EU25	1679
Japonsko	1789,2
USA	1807,616

Z množiny zkoumaných zemí jak v případě týdenní, tak roční odpracované doby patří Češi v Evropské unii do skupiny zemí s nejvyšší průměrnou odpracovanou dobou. V případě týdenní odpracované doby (r. 2006), kdy byly sledovány zvláště plné a částečné úvazky, Češi v rámci plných úvazků v průměru odpracovali týdně o 0,8 hodiny více než pracující osoby v průměru odpracovaly v Evropské unii (EU 25 i EU 27). V ČR to v roce 2006 bylo 42,7 hodiny, zatímco v EU 25 jen 41,9 hodiny. Toto přední místo v délce pracovní doby patří pracovníkům v ČR i v rámci celé Evropy. Oproti Norům, u nichž byla mezi zkoumanými zeměmi zaznamenána nejnižší odpracovaná doba, tento rozdíl činí více jak 3 hodiny (Norsko 39,5 hodiny) týdně.

Nadprůměrných hodnot Česká republika dosáhla i v případě týdenních zkrácených úvazků. Oproti průměru Evropské unie (EU) byl počet odpracovaných hodin týdně na zkrácený úvazek v průměru v ČR větší o 3 hodiny (EU 25 19,9 hodiny, ČR 22,9 hodiny).

Zatímco ve sledovaném roce 2004 v průměru v Evropské unii (EU 25) činila průměrná roční odpracovaná doba 1679 hodin, na jednoho pracujícího Čecha v průměru ročně připadalo o 245 hodin více (1924 hodin). To ale bylo ještě o 186 hodin méně, než činila stejná veličina v Řecku (2110 hodin), které tak v průměrném počtu odpracovaných hodin ročně dosáhlo ve skupině zkoumaných zemí absolutní prvenství. Naopak nejnižší příčku ze skupiny sledovaných zemí obsadili, stejně jako v případě odpracované doby týdně na plný úvazek, Norové, na něž připadalo 1358 hodin. Norové tak v průměru za rok 2004 odpracovali o 566 hodin méně než Češi. Oproti Nizozemcům, kteří ze států EU odpracovali nejmenší počet hodin za rok, průměrně odpracovali Češi ročně o 526 hodin více.

Ve srovnání s Čechy odpracovali v rámci tzv. visehradské čtyřky v průměru více hodin ročně Maďaři (o 73 hodin) a Poláci (o 59 hodin), naopak výrazně méně hodin odpracovali Slovinci (o 217 hodin).

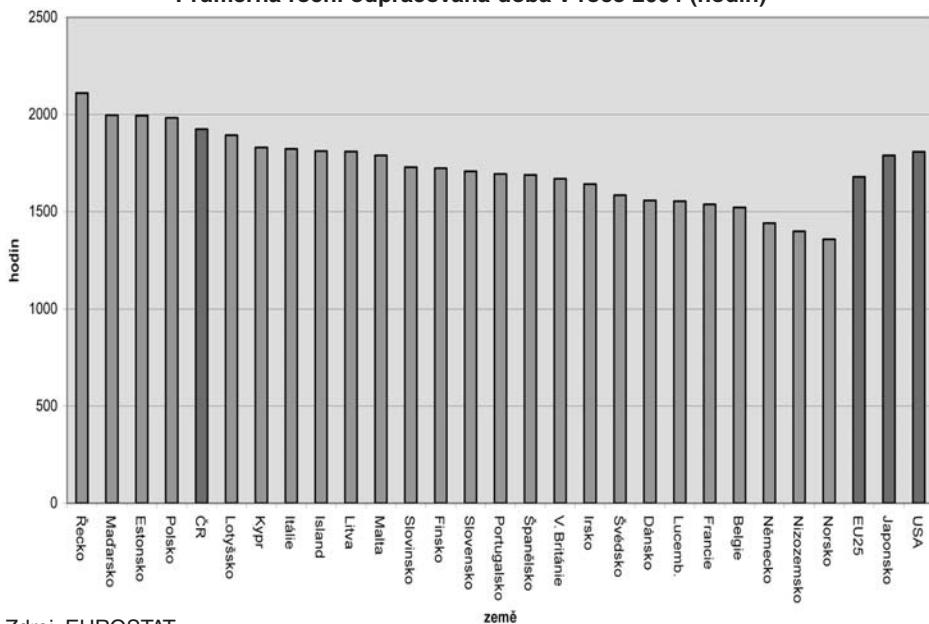
Otázka, proč je tak výrazný rozdíl mezi ČR a Slovenskem, je poměrně zajímavá. V prvé řadě je to důsledek většího fondu odpracovaných hodin za týden v ČR než na Slovensku. Průměrná týdenní odpracovaná doba na plný úvazek byla v ČR (r. 2004) o 1,7 hodiny delší než na Slovensku, u zkrácených úvazků byla v ČR delší o 1,6 hodiny než na Slovensku. V přepočtu na rok to dělá cca 158,4 více odpracovaných hodin v ČR než na Slovensku. Tedy za zhruba $\frac{3}{4}$ tohoto rozdílu odpracovaných hodin mezi ČR a Slovenskem odpovídá převedení týdenního rozdílu odpracovaných hodin na roční.

Další příčinou je struktura pracujících osob, jejichž délka pracovní doby je ve statistikách zaznamenána. V ČR je nadprůměrně vysoký podíl OSVČ, kteří v rámci struktury pracujících osob vykazují nadprůměrný počet odpracovaných hodin. Určitým podílem se do rozdílu může promítat i pravděpodobný fakt, že v ČR je vyšší akumulace více zaměstnání u jednotlivců, například kombinace zaměstnání na plný a zkrácený úvazek, než na Slovensku.

Celkově lze říci, že rovněž v případě průměrné roční odpracované doby jsou rozdíly mezi jednotlivými národy a zeměmi velice výrazné. Tyto rozdíly jsou většinou výraznější, než by v přepočtu na jeden rok odpovídalo rozdílu, které mezi státy vznikají v rámci průměrné týdenní odpracované doby. Příčin této skutečnosti je řada, k nejdůležitějším patří různé délky dovolených v jednotlivých státech a také různý počet svátků během roku. Nejdelší dovolená stanovená zákonem je například

v Rakousku, Dánsku a Španělsku (30 dní), zatímco v ČR zákon stanoví o 10 dní méně. Českých 20 dní dovolené je ovšem běžným standardem v řadě dalších zemí, například v Itálii, Slovinsku, Irsku, Belgii, Velké Británii nebo na Kypru. V některých státech je naopak délka dovolené výrazně kratší. Mezi takové země patří kupříkladu USA, kde zaměstnanci mají většinou dvoutýdenní dovolenou a první pracovní rok mají nárok pouze na pět dní volna.

Průměrná roční odpracovaná doba v roce 2004 (hodin)

Zdroj: EUROSTAT

4. Výkonnost ekonomiky a produktivita práce

Rozhodujícími veličinami pro zhodnocení ekonomiky každé země jsou výkonnost ekonomiky a produktivita práce. Další data, kterými se budeme zabývat, se proto budou týkat těchto ekonomických veličin, přičemž průměrná délka odpracované doby připadající na jednoho pracovníka se přímo promítá do výsledků. Potřebné závislosti vyjadřuje následující tabulka, která pro země EU a některé další země ukazuje výkonnost ekonomiky i produktivitu práce zjišťovanou jak na jednoho pracovníka, tak na jednu odpracovanou hodinu. Míra produktivity práce na jednoho pracovníka má jen částečnou vypovídací hodnotu o celkové efektivitě práce, neboť nezohledňuje délku průměrné roční pracovní doby pracovníka. Produktivita práce na jednu odpracovanou hodinu přímo odráží, jak efektivně pracovník v průměru během jedné odpracované hodiny vynakládá svou práci.

Státy s nejvyšší ekonomickou výkonností, a tedy s nejvyšší ekonomickou úrovní, jako je například Lucembursko, Norsko či Nizozemí, mají přirozeně vyšší produktivitu práce připadající na jednoho pracovníka než státy s nižší ekonomickou výkonností. Ze zjištěných údajů ovšem plyne i to, že v případě produktivity práce na jednu odpracovanou hodinu je u většiny zkoumaných zemí tato závislost ještě strmější, a rozdíly mezi jednotlivými státy ještě markantnější než v případě produktivity práce na jednoho pracovníka. Čím tedy daná země zaujímá vyšší pozici v ekonomické výkonnosti, tím je rozdíl v produktivitě práce na jednu odpracovanou hodinu ještě výraznější než v případě produktivity práce na jednoho pracovníka. Pro státy s nízkou ekonomickou výkonností pak platí, že jejich zaostávání za vyspělejšími státy v produktivitě práce na odpracovanou hodinu je pak ještě vyšší než v produktivitě práce na jednoho pracovníka.

Čím vyšší produktivitu práce na jednu odpracovanou hodinu země vykazují, tím nižší cenu (miněno počet odpracovaných hodin za rok) musí platit za svoji vysokou ekonomickou výkonnost. Ze zemí EU jsou příkladem takových zemí Lucembursko, Irsko a Nizozemí. Naproti tomu v Rakousku, kde je ekonomická výkonnost téměř na úrovni Nizozemí (Rakousko 123,4 % EU 25, Nizozemí 124,7 % EU), je mnohem nižší produktivita práce na odpracovanou hodinu (Rakousko 108,3 % EU 25, Nizozemí 129,6 % EU 25), a tudíž množství odpracovaných hodin musí být vyšší, jak potvrdily třeba již uváděné údaje pro množství průměrně odpracovaných hodin za týden. Porovnání vyspělejších a méně vyspělých zemí EU vede k závěru, že vyspělejší země svého ekonomického výkonu dosahují především vyšší produktivitou práce na odpracovanou hodinu, zatímco pro méně vyspělé země má nadále rozhodující význam extenzita práce.

Ze zemí EU tak téměř všechny vyspělejší státy vykázaly oproti méně úspěšným zemím větší rozdíly mezi produktivitou práce na odpracovanou hodinu než produktivitou práce na pracovníka. Z dalších zjišťovaných evropských zemí, pro něž byla dostupná relevantní data, se tato závislost potvrdila i pro Norsko (produktivita práce na pracovníka 135,9 % EU 25, produktivita práce na odpracovanou hodinu 167,9 % EU 25). Naopak výraznou výjimkou je v tomto ohledu Island, kde produktivita práce na odpracovanou hodinu (93,8 % EU 25) poměrně značně zaostává za produktivitou práce na jednoho pracovníka (101,1 % EU 25), což znamená, že vysoké výkonnosti ekonomiky (123,6 % EU 25) je v této zemi dosahováno převážně vyšší extenzitou práce.

Výkonnost ekonomiky a produktivita práce na pracovníka a odpracovanou hodinu

	Výkonnost ekonomiky (HDP na ob. v PPS, EU25=100)	Produktivita práce na pracovníka(EU25=100)	Produktivita práce na odpracovanou hodinu(EU25=100)
EU 27	95.9	96.5	:
EU 25	100.0	100	100
EU 15	108.6	106.5	109.3
Eurozóna	106.4	106.2	111.0
Lucembursko	240.8	159.7	172.3 ^(e)
Irsko	135.7	128.6	131.5 ^(e)
Nizozemsko	124.7	108.0	129.6
Rakousko	123.4	:	108.3
Dánsko	119.4	102.6	110.5
Belgie	119.4	130.2	143.6 ^(e)
V. Británie	118.0	108.4	109.0 ^(e)
Švédsko	115.4	105.2	111.4
Finsko	111.1	107.0	104.2
Německo	111.1	103.0	119.9
Francie	107.7	117.5	128.3 ^(t)
Itálie	103.0	108.1	99.5 ^(t)
Španělsko	96.6	97.4	96.7
Kypr	87.7	80.2	73.6
Řecko	81.4	98.4 ^(e)	78.3
Slovinsko	79.9	76.4	74.2 ^(e)
ČR	72.1	65.2	56.9
Portugalsko	71.8	65.6 ^(t)	65.0 ^(t)
Malta	71.3	83.3	78.1 ^(e)
Maďarsko	61.3	69.8	58.7
Slovensko	54.4	62.2	61.2
Estonsko	53.4	53.4	44.9
Litva	49.0	51.6	47.9
Polsko	48.7	58.8 ^(e)	49.8 ^(e)
Lotyšsko	43.6	43.7	38.7 ^(e)
Rumunsko	32.6	37.0 ^(t)	:
Bulharsko	31.8	33.4 ^(t)	:
Norsko	155.5	135.9	167.9
Švýcarsko	129.1 ^(t)	100.5	:
Island	123.6	101.1	93.8 ^(e)
Chorvatsko	46.5 ^(t)	57.8	:
Turecko	26.8	38.5 ^(t)	:
Makedonie	24.9	:	:
USA	148.0	135.7	126.0
Kanada	126.9 ^(t)	112.8 ^(t)	107.1 ^(t)
Japonsko	108.9	95.4 ^(t)	88.3 ^(t)

f...předpověď, e...odhad

Zdroj: EUROSTAT

Postavení České republiky je v dolní polovině tabulky. Její ekonomická výkonnost je na úrovni 72 % EU 25, ovšem její produktivita práce připadající na jednoho pracovníka a na jednu odpracovanou hodinu je ještě výrazně nižší (produktivita práce na pracovníka je 65,2 % EU 25, produktivita práce na hodinu dokonce jen 56,9 %), což znamená, že ekonomické výkonnosti je dosahováno vyšší extenzitou práce. To potvrdily již uvedené údaje za průměrnou roční i týdenní odpracovanou dobu. Situace v ČR ostře kontrastuje s takovou zemí, jako je Slovinsko, které má o něco vyšší ekonomickou výkonnost než ČR, ale produktivita práce jak na pracovníka, tak na odpracovanou hodinu je oproti ČR výrazně vyšší. Produktivita práce na odpracovanou hodinu je v ČR ještě nižší než v Maďarsku či na Slovensku (v ČR 56,9 % EU 25, v Maďarsku 58,7 % EU 25, na Slovensku 61,2 % EU 25).

V rámci EU pak produktivita práce na pracovníka i odpracovanou hodinu byla v průměru v zemích EU 15 a eurozóně vyšší oproti průměru EU 25, což koresponduje s vyšší ekonomickou výkonností těchto zemí, naopak průměr EU 25 měl vyšší produktivitu práce na pracovníka než průměr EU 27 vzhledem k nižší ekonomické výkonnosti nově přistoupičích zemí Bulharska a Rumunska (data umožňující porovnání produktivity práce na odpracovanou hodinu v EU 25 a EU 27 nebyla k dispozici).

Pokud jde o mimoevropské země, pro něž byla k dispozici relevantní data, a které vykázaly nadprůměrnou (oproti EU 25) ekonomickou výkonnost, jako jsou USA (148 % EU 25), Kanada (126,9 % EU 25) a Japonsko (108,9 % EU 25), zjištěné údaje nepotvrdily závislost toho typu jako u států EU, kdy vyšší produktivita práce na pracovníka je doprovázena ještě vyšší produktivitou práce na odpracovanou hodinu (relativně vzhledem k základu EU 25). Například v USA je tak oproti EU 25 produktivita práce na pracovníka 135,7 % EU 25, nicméně produktivita práce na odpracovanou hodinu jen 126,0 % EU 25.

V Japonsku je tento kontrast ještě markantnější, když jeho ekonomické výkonnosti na úrovni 108,9 % EU 25 je dosahováno produktivitou práce na pracovníka na úrovni 95,4 % EU 25, ale produktivita práce na odpracovanou hodinu je v této zemi ještě nižší, na úrovni 88,3 % EU 25. Znamená to, že vysoké ekonomické výkonnosti tyto země dosahují vyšší extenzitou práce, než třeba některé evropské země se srovnatelným ekonomickým výkonem. V případě Japonska je pak tento kontrast ještě zřetelnější a extenzivní využití práce tedy musí být ještě vyšší, neboť nadprůměrné ekonomické výkonnosti (108,9 % EU 25) je tam dosahováno v podmínkách podprůměrné produktivity práce na pracovníka i na odpracovanou hodinu.²⁾

Nejen z hlediska životní úrovně českých občanů tak pro ČR bude mít zásadní význam, do jaké míry se České republice podaří přiblížit se nejen ekonomické výkonnosti a produktivitě práce nejvyspělejšími zemím EU, ale v produktivitě práce na pracovníka i hodinu dohnat i mnohé „nové země EU“ včetně svých nejbližších sousedů. Přítomná produktivita práce je nesmírně komplexní veličina. Odráží se v ní nejen „jak mnoho a jak rychle“ pracovníci v pracovní době pracují, tedy faktor intenzity práce, do jehož zlepšování by mohla náležet například taková opatření, jako je méně pracovních prostojů, méně zbytečných pracovních úkonů apod., na něž si leckdy pracovníci v ČR

²⁾ Mezi hlavní příčiny extenzivnějšího využití práce v Japonsku patří kromě délky pracovní doby i vyšší míra zaměstnanosti (v Japonsku v r. 2005 byla na úrovni 69,3 %, zatímco v EU to bylo 63,8 %).

stěžují. Do produktivity práce se také bezprostředně promítá vliv manažerského řízení a plánování, které v ČR za vyspělejšími zeměmi EU rovněž stále ještě zaostává a které má zásadní vliv na kvalitu a kvantitu odvedené práce. Ovšem produktivita práce, které je v dané zemi dosahováno, závisí i na takových parametrech, jako je struktura výroby a služeb v dané zemi, velikost přidané hodnoty³⁾ jednotlivých typů pracovních činností a dalších parametrech, které se již na individuální úrovni pracovníka či jedné firmy dají ovlivnit jen velmi málo. V žádném případě tedy v případě produktivity práce nejde jen o to, jak mnoho práce a v jaké kvalitě ji pracovníci odvedou, z čehož pak mohou plynout některé naivní představy, které se někdy objevují v českém tisku, že produktivitu v ČR je možné zvýšit tím, že čeští pracovníci budou „více odvádět práce v pracovní době“. Nejde totiž jen o to, „jak mnoho“ pracovníci pracují, ale třeba i o úroveň pracovních míst, které jsou v dané zemi k dispozici. Produktivita práce je tak i vyjádřením efektivního zapojení dané země do mezinárodní dělby práce a zahraničního obchodu a určité komplexní pozice, kterou daná země zaujímá ve světové ekonomice. Lze říci, že právě v tomto ohledu je třeba výsledky, které ČR dosahuje v průměrné produktivitě práce, ať už na pracovníka či hodinu, vzhledem k dlouhé průmyslové tradici v českých zemích a vzdělanosti obyvatel, považovat za značně neuspokojivé.

Hlubší rozbor příčin nízké produktivity práce na odpracovanou hodinu, ale i pracovníka, která je v ČR dosahována, a všech relevantních závislostí by si ale vyžadoval větší prostor a případně i další statistická data. Minimálně ještě jeden závěr však již z výše uvedených dat lze učinit. Ukazuje se, že efektivita zapojení práce do produkčního procesu (produktivita práce) nebude přímo úměrná tvrdosti pracovních podmínek (jinou věcí je pracovní disciplína a svědomitost plnění pracovních úkolů). Na špičce uváděných tabulek se totiž jak v případě ekonomické výkonnosti, tak i produktivity práce na pracovníka i hodinu pravidelně vyskytují státy s vysokým stupněm sociálního zabezpečení pracovníků a sociálních jistot, tedy takové státy jako jsou severské státy EU nebo Norsko či Nizozemí, které je opět státem s velmi štedrým systémem sociálních dávek a výrazným sociálním státem.

Ekonomická řešení hledající jako hlavní nástroj pro povzbuzení ekonomického výkonu v ČR, ale i řadě dalších tzv. nových členských zemí EU ještě tvrdší podmínky pro pracovní sílu, související například i s jejím zamýšleným dalším zlevňováním, by se proto v tomto případě mohla naprosto minout s realitou. Více levných pracovníků by pak naprosto nemuselo být pro ČR cestou, jak se v průměrné produktivitě práce, a tím i ekonomické výkonnosti přiblížit nejvyspělejšími zemím, nýbrž cestou zcela opačnou. To, jaká by tato cesta měla být, je již úkolem pro odpovědnou hospodářskou politiku vlády.

³⁾ V některých oborech v ČR již produktivita práce v naturálním vyjádření může být na úrovni ekonomicky výkonnějších států EU nebo ji už dokonce převyšovat. Na makroúrovni národních ekonomik se ale produktivita práce objevuje v hodnotovém (peněžním) vyjádření, do kterého se bezprostředně promítají cenové relace mezi státy charakterizující pozici té které země v mezinárodní ekonomice a její zapojení do mezinárodní dělby práce. Faktory jako nízké exportní ceny, podhodnocení národní měny a podobně tak snižují hodnotu národní práce oproti jiným státům a snižují její produktivitu bez ohledu na to, jak „efektivně“ je práce využívána ve smyslu produkce konkrétního množství zboží či služeb. O pozici země pak rozhoduje např. to, zda se nachází v ekonomickém centru či na periferii, či zda a jak se národní výrobci dokážou zapojit do mezinárodních sítí a jakou pozici v nich zaujmají, i řada dalších faktorů, z nichž značný význam mají i faktory institucionálního charakteru.

POHLEDY - edice Studie - analýzy - prognózy

Vydává nakladatelství SONDY, s.r.o.

Editori: Mgr. Jana Kašparová, Mgr. Miloš Jelínek

Českomoravská konfederace odborových svazů

Oddělení makroekonomických analýz a prognóz
Sociálněekonomické oddělení

Analýza dopadů reformy veřejných financí stran ODS, KDU-ČSL, SZ

Zlom DTP SONDY

Vytiskl Libertas, a.s., Praha 5

sondy - 2007

nám. Winstona Churchilla 2, 113 59 Praha 3,
tel. 234 462 328, fax: 234 462 313,
e-mail: sondy@cmkos.cz

TÝDENÍK

sondy

váš nejlevnější advokát pro každý den

Pravidelně přináší:

- Právní servis - odpovědi na dotazy čtenářů z pracovněprávní oblasti
- Občanské právo v praxi
- Paragrafy do kapsy - vysvětlení nových zákonů a vyhlášek pro každého
- Zaměstnanci - odbory - zaměstnavatelé - sociální partneři v praxi
- Rady a informace o sociálním a zdravotním pojištění a sociálních dávkách
- Služba nájemníkům - pomoc při řešení bytových problémů
- Linka zdraví - odpovídá praktický lékař a další odborníci
- Důchody v otázkách a odpovědích
- Daně a jak na ně
- Spotřebitelské testy - jak se rozhodovat při nákupu
- SOS - váš stres do naší rubriky

**Rádi vám zdarma pošleme propagační výtisky.
Využijte horkou linku čtenářů 234 462 328.**

Systém čtenářských kuponů, které SONDY pravidelně otiskují, umožní i vám podílet se na tvorbě novin a přitom řešit vlastní problém!
Odběr SOND je založen převážně na předplatném, proto i vám je doporučujeme!

Informují, poradí a pomocnou ruku podají

náměstí Winstona Churchilla 2, 113 59 Praha 3
tel.: 234 462 328, fax: 234 462 313
e-mail: sondy@cmkos.cz www.tydenik-sondy.cz